

Hoofddorpplein- en Schinkelbuurt

Cultuurhistorische verkenning

C 19-032 Amsterdam

Inhoud

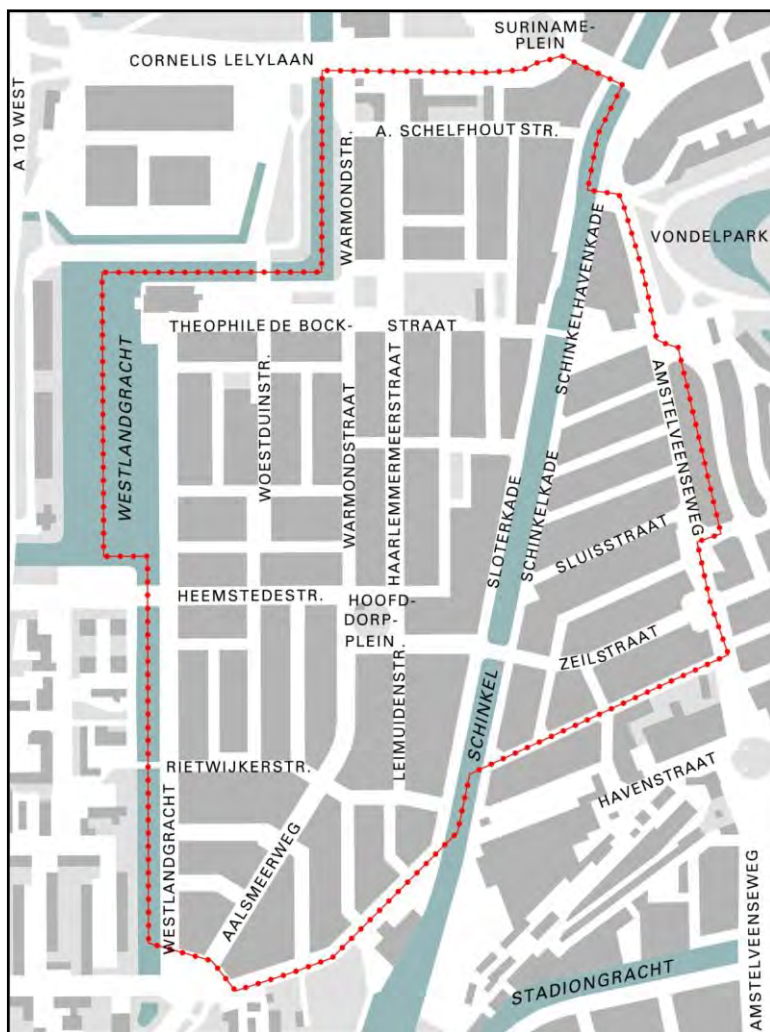
Inleiding	4
1 Samenvatting, conclusie en advies	5
1.1 Samenvatting	5
1.2 Advies en onderbouwing plangebied	6
1.2.1 Bebouwing / architectuur	6
1.2.2 Rooilijnen	7
1.2.3 Bouwhoogtes	8
1.2.4 Kapvormen	8
1.2.5 Plinten	9
1.2.6 Groen, water en openbare ruimte	9
1.3 Advies uitbouwen schijnkappen	11
1.3.1 Voorgestelde nieuwe regeling	11
1.3.2 Werkwijze	12
1.3.3 Orde 1-bebouwing	13
1.3.4 Orde 2-bebouwing	14
1.3.5 Zone A	17
1.4 Advies ophogingen Jacob Maris- en Schinkelbuurt	19
1.4.1 Beoordelingscriteria	20
1.4.2 Advies M&A	20
1.4.3 Vragen aan M&A	30
2 Beleidskader	31
3 Historisch stedenbouwkundige analyse	32
3.1 Ontwikkelingsgeschiedenis	32
3.1.1 Middeleeuwen - 1800: de Dubbele Buurt en overtoom	32
3.1.2 1800 - 1896: vermaaksarchitectuur en woningbouw in Nieuwer-Amstel	35
3.1.3 1896 – 1921: voltooiing Schinkelbuurt en woningbouw in Sloten	39
3.1.4 1921-1940: Hoofddorppleinbuurt	43
3.1.5 Jaren '50 – 2000: naoorlogse ontwikkelingen	50
3.2 Stedenbouwkundige, typologische en architectonische aspecten	52
3.2.1 Stedenbouwkundige opzet	52
3.2.2 Openbare ruimte, groen en water	54
3.2.3 Architectuur	56
4 Betekenisvolle structuren, elementen en bebouwing	58
4.1 Stedenbouwkundige zones	58
4.2 Bebouwing	59

4.3	Naoorlogse bebouwing	60
4.4	Overige elementen	69
Bronnen		70
Bijlage		72

Inleiding

Stadsdeel Zuid heeft Monumenten en Archeologie (M&A) verzocht te adviseren over de bovengrondse cultuurhistorische waarden die bij het opstellen van het van het bestemmingsplan voor plangebied Hoofddorpplein- en Schinkelbuurt van belang zijn. Dit heeft geresulteerd in een uiteenzetting van de ontstaansgeschiedenis en een overzicht van de in het gebied aanwezige bovengrondse cultuurhistorische waarden. Voor de ondergrondse cultuurhistorische waarden verwijzen we naar het Archeologisch Bureauonderzoek van M&A.

Bij cultuurhistorische waarden gaat het over sporen, objecten, patronen en structuren die zichtbaar of niet zichtbaar onderdeel uitmaken van onze leefomgeving en een beeld geven van een historische situatie of ontwikkeling. In veel gevallen bepalen deze cultuurhistorische waarden de identiteit van een plek of gebied en bieden ze aanknopingspunten voor toekomstige ontwikkelingen. Het is meestal niet nodig alle cultuurhistorische elementen aan te wijzen als beschermd monument of gezicht. Het is wel van belang dat cultuurhistorische waarden worden betrokken in de planvorming en worden meegewogen in de besluitvorming over de inrichting van een gebied.

Afbeelding 1: Kaart met contouren van het plangebied.

1 Samenvatting, conclusie en advies

1.1 Samenvatting

Het plangebied ligt ten zuidwesten van het historische centrum van Amsterdam en wordt doorkruist door de Schinkel. Van oudsher bevindt het zich op het grondgebied van verschillende gemeentes, dat door twee opeenvolgende annexaties onderdeel is geworden van Amsterdam.

De eerste bebouwing ontstond in de Middeleeuwen ter hoogte van de overtoom, aan weerszijden van de Schinkel. In de zeventiende eeuw was dit uitgegroeid tot een bedrijvige plek vol met herbergen en tapperijen. Aan het begin van de huidige Sloterkade lag de Overtoomse Buurt en tussen de Schinkelkade en de Amstelveenseweg bevond zich de Dubbele Buurt. In de laatste decennia van de negentiende eeuw kwam de stad door uitbreidingen steeds dichterbij, wat onder andere leidde tot bijzondere architectuur aan de Amstelveenseweg, tegenover het Vondelpark.

De grond waarop de Schinkelbuurt verrees, behoorde tot de annexatie van 1896 bij de gemeente Nieuwer-Amstel. De bebouwing van de Schinkelbuurt kwam niet volgens een uitbreidingsplan tot stand; het stratenverloop volgt de aanwezige slotenverkaveling. Het noordelijk deel hiervan werd gerealiseerd toen het grondgebied nog in handen was van de gemeente Nieuwer-Amstel, de rest is na de annexatie gebouwd door woonmaatschappij Weltevreden. De bebouwing wordt gerekend tot de 19^e-eeuwse Ring.

Het grondgebied waarop de Hoofddorppleinbuurt ligt, behoorde tot de daaropvolgende annexatie van 1921 tot de gemeente Sloten. Een aantal straten was al aangelegd in de jaren ervoor en behoort tot de 19^e-eeuwse Ring. Voor de aanleg van de nieuwe wijk werd een plan gemaakt waarvan de bebouwing, die deel uitmaakt van de Gordel '20-'40, in verschillende fases tot stand kwam. Hiervoor werd voortgeborduurd op een uitbreidingsplan dat al was gemaakt onder de gemeente Sloten. Middelpunt is het Hoofddorpplein, waaromheen de eerste bebouwing in de jaren '20 werd gerealiseerd. Het deel tussen de Rietwijkerstraat, Aalsmeerweg-Warmondstraat en de Theophile de Bockstraat werd tussen 1931 en 1940 gebouwd. Dit gebeurde op basis van een door Cornelis van Eesteren gemaakt ontwerp dat deel uitmaakt van Plan West.

Beide buurten zijn grotendeels herkenbaar gebleven als onderdelen van de 19de-eeuwse Ring en de Gordel '20-'40. Wijzigingen hebben voornamelijk plaatsgevonden in de meest historische delen van het plangebied. Een groot deel van de Dubbele Buurt moest in de jaren dertig wijken voor de verbreding van de Schinkel en de Amstelveenseweg en de Overtoomse Buurt sneuvelde deels voor de aanleg van het Surinameplein. Na de oorlog heeft op verschillende plekken aan de Sloterkade en in de Schinkelbuurt stadsvernieuwing en stedelijke vernieuwing plaatsgevonden.

1.2 Advies en onderbouwing plangebied

De adviezen zijn uitgesplitst in de ruimtelijke kenmerken die voor het plangebied gelden.

1.2.1 Bebouwing / architectuur

De architectuur van de bebouwing in de Hoofddorpplein- en Schinkelbuurt reflecteert de opeenvolgende periodes waarin de wijk zich heeft ontwikkeld.

Aan de Sloterkade is veel (grotendeels negentiende-eeuwse) prestedelijke bebouwing te vinden. Deze kent door het verschil in rooilijnen een grillig verloop. Ook de bebouwing in de Jacob Marisbuurt stamt uit de tijd dat dit gebied nog bij de gemeente Sloten hoorde en is qua ontwerp zeer divers. De lage bouwhoogte (vaak niet meer dan 2 à 3 bouwlagen) geeft de wijk een dorps karakter. Dit deel van de Hoofddorppleinbuurt wordt dan ook gerekend tot de 19de-eeuwse Ring, waartoe overigens ook de Schinkelbuurt behoort. Deze buurt wordt gedomineerd door gesloten woningbouwblokken van rond 1910 met meestal vier bouwlagen en een kap. Het deel van de Hoofddorppleinbuurt dat behoort tot de Gordel '20-'40 kenmerkt zich door gesloten bouwblokken voor de middenklasse die zijn vormgegeven in een sobere variant van de Amsterdamse school. Zowel aan de Sloterkade als in het noordelijk deel van de Schinkelbuurt heeft plaatselijk stads- en stedelijke vernieuwing plaatsgevonden, waardoor hier veel naoorlogse bebouwing te vinden is die voornamelijk bestaat uit grootschalige wooncomplexen, vaak in combinatie met winkels of kantoorruimte.

Afbeelding 2: (Bewerkte) afbeelding van het plangebied met daarin de gebieden aangegeven zoals die in verschillende fases tot stand zijn gekomen.

Advies

Voor zowel de Hoofddorpplein- als de Schinkelbuurt verdient het aanbeveling om voor de betekenisvolle bebouwing die met een orde 1 of 2 gewaardeerd is, of met een orde 3 in combinatie met een stedenbouwkundige zone A of B, een sloopvergunningsstelsel op te nemen. In een bepaling van zodanige strekking wordt opgenomen dat M&A een nadere cultuurhistorische afweging dient te maken. De achtergrond hiervan is dat sinds 1 april 2012 voor de activiteit slopen alleen nog een meldingsplicht bestaat en geen samenloopregeling bestaat tussen de melding en de omgevingsvergunning. Dit is wel het geval indien een sloopregeling wordt opgenomen in het bestemmingsplan. Aangezien bij de orde 1- en 2-panden, en bij orde 3-panden in combinatie met een stedenbouwkundige zone A of B, het ruimtelijke beeld/stads- en straatbeeld in het geding is, ligt hier de ruimtelijke relevantie en relatie met het bestemmingsplan. Daarbij kan worden gewezen op het feit dat voor aangewezen monumenten de Erfgoedwet en de erfgoedverordening van toepassing zijn.

Omdat de naoorlogse bebouwing in het plangebied nog geen vastgestelde ordewaardering heeft, wordt alle cultuurhistorisch waardevolle bebouwing uit deze periode beschreven in hoofdstuk 4.3. Voor alle betekenisvolle bebouwing met een hoge architectonische waarde verdient het aanbeveling om een sloopvergunningsstelsel op te nemen. Dit betreft de volgende complexen:

- Surinameplein 35-59. Dit geldt voor het deel van de Klokkenhof dat niet is aangewezen tot gemeentelijk monument. Voor het gedeelte dat een monumentstatus heeft, zijn de Erfgoedwet en erfgoedverordening van toepassing.
- Sloterkade 33-40
- Jacob Marisplein 7-17
- Amstelveenseweg 2-26
- Derde Schinkelstraat 2-4

Ook bevindt zich in het plangebied naoorlogse bebouwing die architectonisch wat minder waardevol is, maar waarvoor het wegens de hoge stedenbouwkundige waarde en de bijdrage die het levert aan het straatbeeld, tevens aanbeveling verdient om een sloopvergunningsstelsel op te nemen. Dit betreft de volgende complexen:

- Sloterkade 50-52
- Sloterkade 90-92
- Sloterkade 110-124
- Schinkelhavenkade 25-53

1.2.2 Rooilijnen

De stedenbouwkundige structuur van het plangebied bestaat uit een raster van wegen waaraan gesloten bouwblokken staan. De rooilijnen bepalen de contouren van de bebouwing en daarmee die van de openbare ruimte. Zo behoren afgeschuinde hoeken tot een klassiek kenmerk van de 19de-eeuwse Ring, waardoor de kruispunten optisch groter lijken. Dit is terug te zien op verschillende plekken in de Schinkelbuurt en bij de pre-stedelijke bebouwing aan de Sloterkade. Voor de Sloterkade geldt bovendien dat de verspringende rooilijnen karakteristiek zijn voor de ontwikkelingsgeschiedenis van deze plek, waardoor de historische gelaagdheid leesbaar blijft.

Advies

M&A adviseert de rooilijnen van de bebouwing in de Hoofddorpplein- en Schinkelbuurt vast te leggen, inclusief de her en der aanwezige verspringingen en afgeschuinde hoeken, zodat het verkavelingspatroon van de buurten herkenbaar blijft. Tevens verdient het aanbeveling om de achterrooilijnen vast te leggen. Deze rooilijnen bepalen de contouren van de binnentuinen, die in de stedenbouwkundige ruimte de contramal vormen van de openbare ruimte.

1.2.3 Bouwhoogtes

De bouwhoogtes in de verschillende buurten zijn van stedenbouwkundige en cultuurhistorische betekenis. In het geval van de Sloterkade illustreert de grote variëteit aan bouwhoogtes de ontwikkelingsgeschiedenis. De lagere bouwhoogtes van zowel de bebouwing aan de Sloterkade als in de Jacob Marisbuurt zijn een belangrijk kenmerk van de pre-stedelijke bebouwing uit de tijd dat gebied nog bij Sloten hoorde. In het deel van de Hoofddorpplein dat behoort tot de Gordel '20-'40 is sprake van een sterke samenhang tussen architectuur en stedenbouwkundige opzet. De bebouwingshoogte onderstreept de hiërarchie tussen hoofd- en secundaire wegen en belangrijke kruisingen worden gemarkeerd met hoogteaccenten. Deze zijn dan ook van grote stedenbouwkundige betekenis. In de Schinkelbuurt is de bebouwing van vier lagen met een kap een karakteristiek en beeldbepalend aspect voor de 19^e-eeuwse Ring. De bouwhoogte van enkele lagere panden in het noordelijk deel van de Schinkelbuurt is juist kenmerkend voor de tijd waarin dit gebied nog behoorde tot de gemeente Nieuwer-Amstel.

Advies

Het verdient aanbeveling om de bestaande bouwhoogtes vast te leggen. Ook adviseert M&A om bij schijnkappen en pre-stedelijke bebouwing de nokrichting, goot- en nokhoogte vast te leggen. Bij platte daken is dit niet nodig. Ons advies m.b.t de panden waarbij per uitzondering een hogere bouwhoogte stedenbouwkundig denkbaar wordt geacht, is te vinden in paragraaf 1.4.

1.2.4 Kapvormen

Kapvormen zijn bepalend voor het straatbeeld en vaak kenmerkend voor de bouwperiode van een pand. Bij de pre-stedelijke bebouwing uit de negentiende eeuw zijn de dakkappen vaak dwars op de straat geplaatst. Dit is te zien bij veel negentiende-eeuwse panden aan de Sloterkade en panden in de Schinkelbuurt die zijn gebouwd onder de gemeente Nieuwer-Amstel. Daarna werden panden die deel uitmaken van een architectuureenheid met een kap afgedekt die parallel aan de straat loopt, waardoor de daken een eenheid vormen. Dat geldt voor de Jacob Marisbuurt en het grootste deel van de Schinkelbuurt. Bij de Gordel '20-'40-blokken in de Hoofddorppleinbuurt, die als één geheel werden vormgegeven, is de kapvorm afhankelijk van het ontwerp. Kenmerkend voor veel van deze bebouwing is het gesloten dakvlak, soms op regelmatige afstand doorbroken door een kleine dakkapel.

Advies

M&A adviseert om de vorm van de afzonderlijke dakkappen aan de Sloterkade en in de Schinkelbuurt in de regelgeving te respecteren door het vastleggen van de richting, de goot- en nokhoogten van de dakkappen. Voor de langskappen in de Schinkel- en Jacob Marisbuurt dient in de regels de goot- en

nokhoogte en een minimale dakhelling vast te worden gelegd. Het is aan te bevelen de vorm van de dakkappen van de Gordel '20-'40-blokken in de Hoofddorppleinbuurt door vaststelling van goot- en nokhoogten in de regels vast te leggen.

Voor de wijzigingen ten behoeve van dakkapellen, dakterrassen en dakopbouwen kan aangesloten worden op de regels in het bestemmingsplan van De Pijp 2018 (vastgesteld op 19 september 2018). Hierin is de regeling gekoppeld aan de bouwhoogte en de zichtbaarheid vanuit de openbare ruimte. Het advies van M&A wat betreft het uitbouwen van schijnkappen is te vinden in paragraaf 1.3.1.

1.2.5 Plinten

Voor de schaalvergroting van de winkels en de komst van supermarkten, bevonden winkels zich niet alleen aan de Amstelveenseweg, maar tevens in de secundaire dwarsstraten in de Schinkelbuurt. Ook aan de Sloterkade waren veel winkelhuizen te vinden. Veel van deze winkelruimtes zijn nu in gebruik als woonruimte, voor werken aan huis of bij kleine bedrijven. Voor de beleving van de openbare ruimte en de leefbaarheid van de buurten is de wisselwerking tussen bebouwing en openbare ruimte van groot belang. De als open vormgegeven winkelpuien vertegenwoordigen een belangrijke cultuurhistorische waarde van de negentiende-eeuwse stad. In de Hoofddorppleinbuurt zijn de aanwezige winkels van oudsher gesitueerd aan de hoofdwegen.

Het verdient aanbeveling te onderzoeken of de wisselwerking die op deze manier tussen straatwand en openbare ruimte wordt bewerkstelligd in de regels moet worden verankerd, of dat de welstandsnota hierin voldoende voorziet. In ieder geval zou het situeren van bergingen aan de straatzijde moeten worden tegen gegaan (zie bestemmingsplannen Amsterdam Centrum). Zo is in bestemmingsplan Nieuwmarkt (vastgesteld op 1 juli 2015) een bepaling opgenomen waarin staat geformuleerd dat bergingen aan de straatzijde, noch het construeren of wijzigen van de gevel zodat er een gesloten plint ontstaat, is toegestaan.

1.2.6 Groen, water en openbare ruimte

De Schinkelbuurt kent relatief weinig openbaar groen. Van oudsher was slechts de Amstelveenseweg voorzien van beplanting. De bomen die de dwarsstraten hun groene karakter geven, zijn later pas aangeplant. In de Hoofddorppleinbuurt behoorde de boombeplanting van begin af aan bij de wijk en is het soort beplanting gekoppeld aan de hiërarchie van hoofd- en secundaire wegen. Bijzonder waardevol in deze wijk is het onder Cornelis van Eesteren gerealiseerde deel, die verantwoordelijk was voor de groenstrook aan de Theophile de Bockstraat en straten ontwierp waarbij een asymmetrisch profiel meer ruimte voor groen schiep. De stedenbouwkundige opzet van het gebied met overheersend gesloten bouwblokken brengt met zich mee dat veel van het aanwezige groen zich bevindt in de binnenhoven van de bouwblokken, die als contramal van de stedenbouwkundige structuur fungeren. Dit groen en de onbebouwde ruimte is echter zeer belangrijk voor de kwaliteit van het wonen (waaronder lucht- en lichttoetreding).

Advies

M&A adviseert de groen- en waterstructuren als zodanig te bestemmen, inclusief kleinere groenstroken die nu als 'Verkeer-verblijf' bestemd zijn (bijvoorbeeld in de Hoofddorppleinbuurt). Het verdient extra aanbeveling om cultuurhistorisch waardevolle profielen in het bestemmingsplan te verankeren. Het verdient tevens aanbeveling om de binnentuinen als zodanig te bestemmen en de vergunningsvrije bouw mogelijkheden in te perken wat betreft uitbouwen. Zie als voorbeeld het bestemmingsplan De Pijp 2018 (vastgesteld op 19 september 2018).

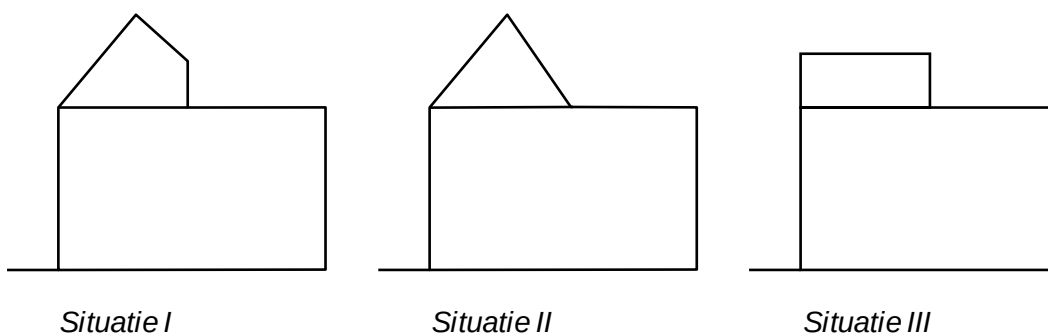
1.3 Advies uitbouwen schijnkappen

Voor het nieuwe bestemmingsplan beoogt SD Zuid nader te onderzoeken onder welke voorwaarden de mogelijkheid tot het uitbouwen van zolderetages kan worden toegestaan. Als aanvulling op de cultuurhistorische verkenning is M&A dan ook gevraagd om te onderzoeken of er meer mogelijkheden kunnen worden opgenomen voor het uitbouwen van schijnkappen van orde 1- en 2-panden in het nieuwe bestemmingsplan. Het geniet de voorkeur om geen binnenplanse afwijkingsbevoegdheid op te nemen, maar om vooraf te onderzoeken of het uitbouwen van de schijnkappen van orde 1- en 2-panden al dan niet bij rechte kan worden toegestaan. De reden hiervoor is dat toekomstige aanvragen niet langer individueel beoordeeld hoeven te worden, waardoor het risico op mogelijk inconsequente aanvragen wordt verkleind.

De mogelijkheid voor het uitbouwen van schijnkappen bestond al in het oude bestemmingsplan, waarin de volgende regeling gold:

- bebouwing mag niet in een gebied liggen dat in de Welstandsnota is aangemerkt als stedenbouwkundige zone A;
- bebouwing mag niet in de Welstandsnota zijn aangemerkt als architectonische orde 1 of 2;
- de basisdakvorm mag niet worden aangetast.

Hierbij werd uitgegaan van de drie situaties die hieronder zijn afgebeeld. Conform bovenstaande regeling is in de situaties I en III het uitbouwen van de schijnkap in principe mogelijk, mits de bebouwing niet in de stedenbouwkundige zone A ligt en/of niet is aangemerkt als architectonische orde 1 of 2. In situatie II is het uitbouwen van de schijnkap niet mogelijk, omdat hierbij de basisdakvorm wordt aangetast.

1.3.1 Voorgestelde nieuwe regeling

Voor het nieuwe bestemmingsplan is de volgende regeling opgesteld:

23.2.2 Daklaag

Ter plaatse van de in 23.1 bedoelde gebouwen is achter de schijnkap één daklaag op het oorspronkelijke platte dak toegestaan, mits:

1. de achtergevel van de daklaag onder een hoek van tenminste 45 graden terug ligt ten opzichte van de vlakke achtergevel van het hoofdgebouw of indien aanwezig de overstek van het platte dak ter plaatse van de vlakke achtergevel;
2. de daklaag tenminste 30 centimeter lager is dan de nok van de schijncap.

Uitgangspunt in deze regeling is dat er in tegenstelling tot het oude bestemmingsplan niet langer verschil wordt gemaakt tussen bovenstaande drie situaties. Reden hiervoor is dat het in de beoordeling van uitbouwplannen bij niet-monumentale panden doorslaggevend is of een uitbouw zichtbaar is vanaf de openbare ruimte. Indien dat wel het geval is, heeft dit impact op het straatbeeld en daarmee op de cultuurhistorische waarde.

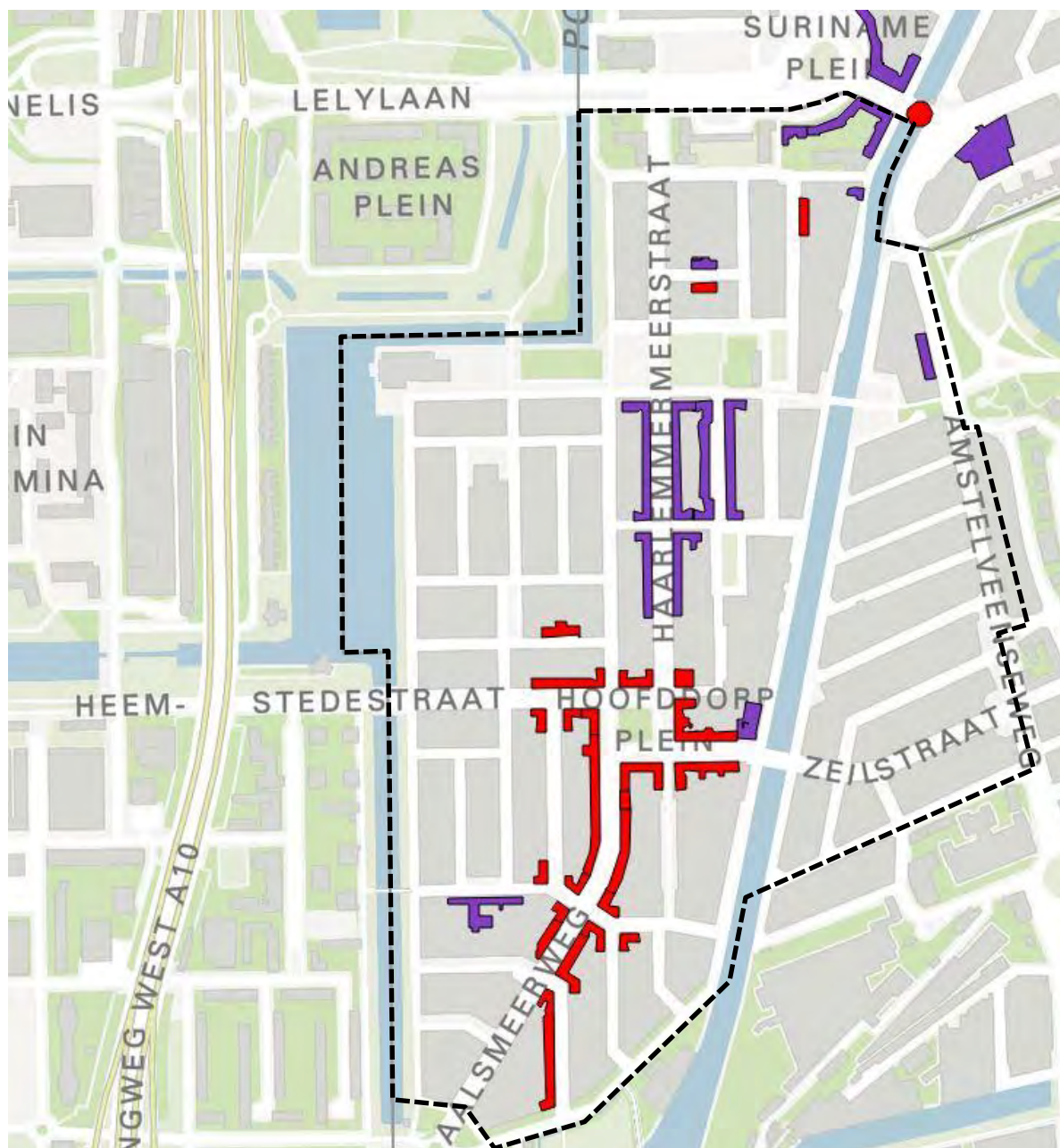
Reactie CRK

Omdat er door bovenstaande regeling op meer panden dan voorheen een bouwrecht zal rusten, zal dit er in de praktijk toe leiden dat er meer aanvragen bij de Commissie Ruimtelijke Kwaliteit (CRK) terecht zullen komen. M&A heeft de CRK dan ook hierover bevestigd. Wat betreft de orde 2-bebouwing in het plangebied ondertekent zij bovenstaande regeling. Wel wil zij hieraan toevoegen dat wat betreft situatie III de 30 centimeter onder de nok niet wenselijk is, aangezien het bij een plat dak architectonisch netter is om de dakrand door te laten lopen in plaats van een sprong te maken. In geval van situatie I heeft dit ook de voorkeur, maar kan het hierbij het geval zijn dat het rechte geveldeel hiervoor te laag is. M&A ondertekent dit en adviseert om op basis van onderstaande, door de CRK opgestelde formulering de regeling aan te scherpen:

'Indien er een dakrand of knik in het dakvlak aanwezig is, is het uitgangspunt om de uitbreiding in hoogte aan te laten sluiten op deze dakrand. De doorlopende lijnen zorgen ervoor dat de eenheid behouden blijft en een (nieuw) samenhangend geheel ontstaat. Indien dit vanwege de benodigde vrije hoogte niet mogelijk is, dan zal bij de eerste uitbreiding binnen een architectuureenheid in overleg met CRK een passende aansluiting moeten worden gezocht. Dit principe geldt vervolgens als trendsetter voor volgende aanvragen binnen het ensemble.'

1.3.2 Werkwijze

Schijnkappen bevinden zich in het plangebied uitsluitend op bebouwing uit de Gordel '20-'40. Het grootste deel van de onderzochte panden bevindt zich dan ook in de Hoofddorppleinbuurt, een wijk ten westen van de Schinkel die in de periode 1921-1940 werd aangelegd. Voor het onderzoek zijn dan ook alle orde 1- en 2-panden uit de Gordel '20-'40 binnen het plangebied in kaart gebracht, alvorens te inventariseren of deze beschikken over schijnkappen en zo ja, of het uitbouwen daarvan de cultuurhistorische waarden aantast. Niet aan cultuurhistorie gerelateerde toetsingscriteria, zoals de impact op de lichtinval bij buurpanden en (on)mogelijkheid van het uitbouwen van hoekpanden, zijn hier niet in meegenomen. Aangezien alle orde-1-panden in het gebied een monumentale status hebben, wordt er bij de orde 1-panden in het gebied niet alleen getoetst op de stedenbouwkundige cultuurhistorische waarde, maar ook op de architectonische impact en mate van aantasting op het oorspronkelijk ontwerp. De precieze toetsingscriteria hangen samen met de orde van het pand en worden in de paragrafen 1.3.3 en 1.3.4 verder toegelicht.

Afbeelding 3: Uitsnede van de *Waarderingskaart architectonische en stedenbouwkundige kwaliteit* met daarop alle orde 1- (paars) en 2-bebouwing (rood) van de Gordel '20-'40 binnen het plangebied (aangegeven met zwarte contour).

1.3.3 Orde 1-bebouwing

Bij bebouwing in de Gordel '20-'40 gewaardeerd met een orde 1 gaat het, zoals beschreven door de CRK, 'om rijksmonumenten, gemeentelijke monumenten en panden met een vergelijkbare cultuurhistorische waarde. Voor geregistreerde rijks- en gemeentelijke monumenten geldt: te behandelen als beschermd volgens de Monumentenwet 1988 dan wel Verordening tot behoud van monumenten in de stadsdelen van de Gordel '20-'40. Voor het casco geldt een restauratieve aanpak.

Voor niet als rijks- en gemeentelijk monument geregistreerde orde 1 panden geldt restauratieve aanpak van gevels en kap grenzend aan openbaar gebied: handhaven en herstellen van de oorspronkelijke elementen in vorm, maat, materiaal, detaillering, verhouding en kleur. In geval van storende

verminderingen reconstructie van de oorspronkelijke bouwmassa. Voor achtergevels van niet als rijks- en gemeentelijke monument geregistreerde orde 1 panden geldt: redelijke eisen van welstand.'

Alle negen orde 1-panden in de Hoofddorpplein- en Schinkelbuurt die behoren tot de Gordel '20-'40 zijn een monument, waarvoor er bij de beoordeling is samengewerkt met Marije Bakker, monumentenadviseur bij M&A. Bij de individuele panden is gekeken naar de doorsnedes, kapprofielen, ongeschondenheid van de achtergevel, etc.¹ Dat er binnen de blokken sprake is van varianten met verschillende dieptes, bijzondere hoeken en verscheidene kapvormen, maakte het lastig om te bepalen bij welke panden uitbouwen mogelijk zouden kunnen zijn en riep de vraag op of een regeling hiervoor überhaupt een geschikt instrument zou kunnen zijn. Daarbij schept een regeling ook bepaalde verwachtingen, terwijl in de praktijk een gewogen oordeel noodzakelijk lijkt.

Reactie CRK

De CRK geeft in haar reactie aan dat wat betreft orde 1-panden een beoordeling of een uitbreiding de monumentale waarden aantast in alle gevallen maatwerk is. Omdat er per gebouw bekeken moet worden wat de mogelijkheden zijn, acht zij het niet handig om daar op voorhand een bouwrecht aan te verbinden. Met een bouwrecht kan er ook geen discussie ontstaan over bouwrecht versus monumentale waarden en kan er niet gestuurd worden op massa, diepte, hoogte, afstand tot de belendingen en hoek- en kilkepers.

Advies

Op basis van het gedane onderzoek en het advies van de CRK, adviseert M&A om bij monumenten niet op voorhand in het bestemmingsplan al een bouwrecht voor het uitbouwen van schijnkappen toe te staan.

1.3.4 Orde 2-bebouwing

Bebouwing in de Gordel '20-'40 gewaardeerd met een orde 2 bestaat, zoals beschreven door de CRK, uit 'monumentwaardige bouwwerken met nadrukkelijke architectonische verbijzondering en bouwwerken met een bijzondere cultuurhistorische betekenis. Voor de aanpak van gevels en kap grenzend aan openbaar gebied geldt als uitgangspunt een restauratieve aanpak en het handhaven en herstellen van de oorspronkelijke elementen in vorm, maat, materiaal, detaillering, verhouding en kleur. In geval van storende verminderingen de oorspronkelijke bouwmassa reconstrueren. Het gebruik van niet-oorspronkelijke materialen is niet uitgesloten mits dit visueel volledig overeenkomt met de oorspronkelijke vorm, maat, detaillering, verhouding en kleur, maar wordt dringend ontraden. Voor achtergevels geldt: redelijke eisen van welstand.'

Voortbouwend op het bovenstaande is bij het onderzoek naar de uitbouwen bij orde 2-complexen getoetst op zichtbaarheid vanaf de openbare ruimte. Uitbouwen die gezien worden vanuit de openbare

¹ Hiervoor is gebruik gemaakt van Google Earth en alle beschikbare bouwtekeningen in het Archief van Bouw- en Woningtoezicht.

ruimte hebben immers invloed op het straatbeeld en tasten daarmee de cultuurhistorische waarde aan. Doordat de impact op het straatbeeld hierbij het doorslaggevend toetsingscriterium is, wordt er in tegenstelling tot het oude bestemmingsplan geen verschil gemaakt tussen de verschillende situaties (I, II en III, zoals op voorgaande pagina is afgebeeld) en is alle Gordel '20-'40-bebouwing voorzien van schijnkappen meegenomen in het onderzoek. In totaal gaat het om 22 complexen van de 24 orde 2-gebouwen die in het gehele plangebied te vinden zijn. De complexen zonder schijnkappen betreffen twee voormalige schoolgebouwen aan de Floris Verster- en Hillegomstraat.

Reactie CRK

Zoals eerder onder 'Voorgestelde nieuwe regeling' werd genoemd, onderschrijft de CRK de mogelijkheid om voor orde 2-panden in het nieuwe bestemmingsplan meer ruimte te bieden. Reden hiervoor is dat voor orde 2 aanvankelijk de definitie 'restauratieve aanpak van straatgevels en de kap' gold, waarbij het om de gehele kap ging, maar dat in de loop der jaren het accent voor de beoordeling is verschoven naar gevels en dakvlakken grenzend aan de openbare ruimte. Wel kaart zij aan dat hoekoplossingen een belangrijk aandachtspunt zijn en dat daar zorgvuldig naar gekeken dient te worden.

Advies

M&A gaat akkoord met het middels een regeling mogelijk maken van uitbouwen bij een aantal orde 2-complexen. De adviezen per complex staan in onderstaande tabel weergegeven. Het onderzoek met onderbouwing is te vinden in de bijlage van deze cultuurhistorische verkenning.

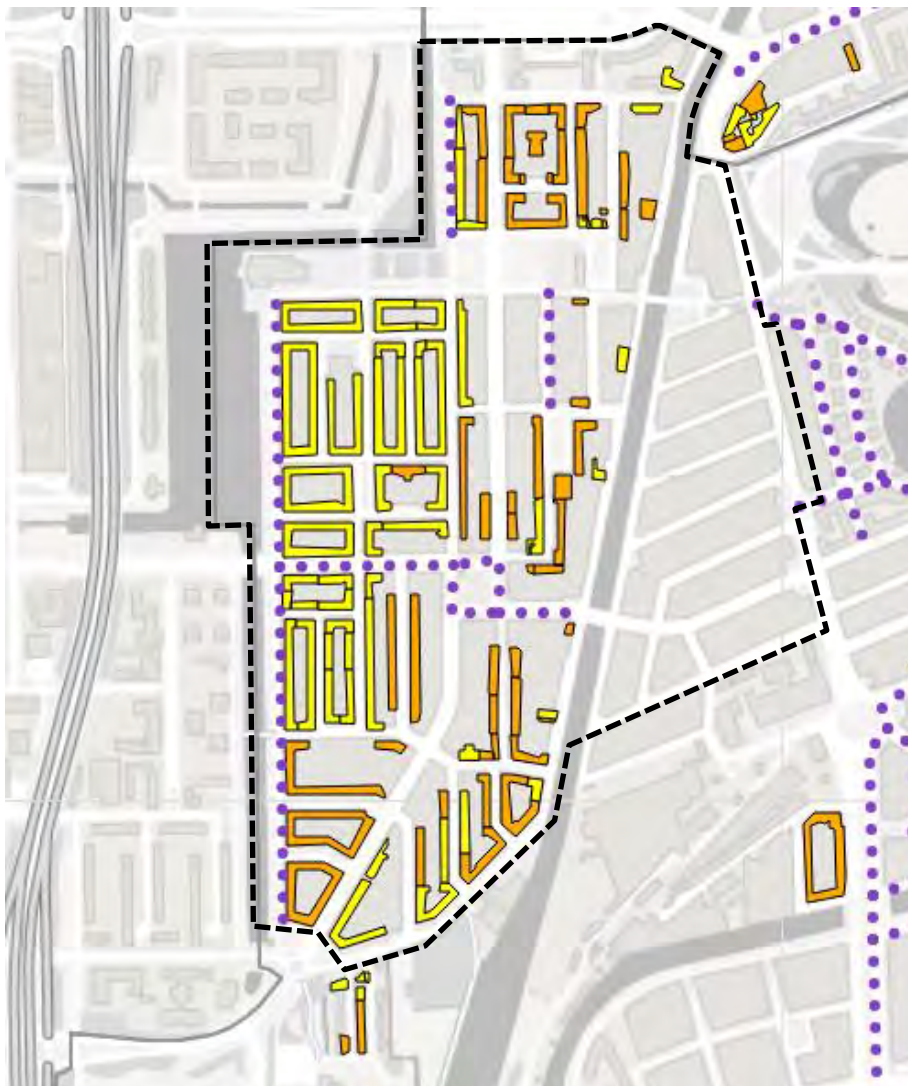
N.B. Hoekbebouwing is een belangrijk aandachtspunt. Aangezien er is getoetst op de impact op het straatbeeld, zijn bouwtechnische aspecten en zaken als lichtinval bij buur- en/of hoekpanden niet meegenomen in het advies. Hier dient bij verdere uitwerking zorgvuldig naar gekeken te worden.

	Adres	Complexnr	Schijnkappen aanwezig?	Uitbouw mogelijk?
1	Jacob Marisstraat 79-93	16498	Ja, maar ze zijn te laag om uitgebouwd te kunnen worden	Nee
2	Heemstedestraat 11-13 / Stolwijkstraat 2-6	10051	Stolwijkstraat 2-4 voorzien van schijnkap	Ja
3	Heemstedestraat 5-9 / Stolwijkstraat 1-5	10048	Heemstedestraat 5-7 en Stolwijkstraat 1-5 voorzien van schijnkap	Ja
4	Heemstedestraat 2-28 / Warmondstraat 204-206	10041	Heemstedestraat 6-22 en Warmondstraat 204-206 voorzien van schijnkap	Ja
5	Hoofddorppein 16 - 28 / Warmondstraat 197-201 / Haarlemmermeerstraat 166-168	10019	Hoofddorppein 18-26 voorzien van schijnkap	Ja
6	Haarlemmermeerstraat 167-171 / Legmeerstraat 82-84	11331	Haarlemmermeerstraat 167 en Legmeerstraat 84 voorzien van schijnkap	Ja

7	Hoofddorpplein 2-14 / Legmeerstraat 83-89 / Hoofddorpweg 10-32	10010	Hoofddorpplein 4-12 en Hoofddorpweg 10-30 voorzien van schijncap	Ja
8	Hoofddorpweg 1-27 / Leimuidenstraat 1-9	10080	Ja, behalve hoekbebouwing	Ja
9	Hoofddorpplein 1-17 / Leimuidenstraat 4-8/ Aalsmeerweg 1-9	10077	Ja, behalve hoekbebouwing	Ja, behalve bij Leimuidenstraat 8
10	Hoofddorpplein 33-41 / Heemstedestraat 1-3	10047	Heemstedestraat 1-3 voorzien van schijncap	Ja
11	Hoofddorpplein 21-31 / Aalsmeerweg 4-44	10045	Hoofddorpplein 21-27 en Aalsmeerweg 4-44 voorzien van schijncap	Ja
12	Aalsmeerweg 11-17	10076	Ja	Ja
13	Aalsmeerweg 19-49	10075	Ja	Ja
14	Aalsmeerweg 46-50 / Rietwijkerstraat 34-36 / Stolwijkstraat 63-65	10046	Ja, behalve hoekbebouwing	Ja
15	Aalsmeerweg 51-55 / Rietwijkerstraat 28-32	10074	Ja, behalve hoekbebouwing	Ja
16	Aalsmeerweg 57-59 / Rietwijkerstraat 29-35 / Woubruggestraat 2-4	10092	Ja, behalve hoekbebouwing	Ja
17	Aalsmeerweg 52-56 / Rietwijkerstraat 39	10067	Ja, behalve hoekbebouwing	Ja
18	Stolwijkstraat 58-64 / Rietwijkerstraat 40-42	10052	Stolwijkstraat 58-62 voorzien van schijncap	Ja
19	Aalsmeerweg 58-74	10066	Aalsmeerweg 58-70 voorzien van schijncap	Ja
20	Aalsmeerweg 61-75 / Sassenheimstraat 42-52	10090	Aalsmeerweg 61-75 en Sassenheimstraat 42-46 voorzien van schijncap	Ja
21	Aalsmeerweg 79-83 / Sassenheimstraat 1-39 / Rijnburgstraat 70-72	10096	Sassenheimstraat 3-39 en Rijnburgstraat 72 voorzien van schijncap	Ja
22	Rietwijkerstraat 23-27 / Woubruggestraat 3-5	10089	Rietwijkerstraat 23-27 en Woubruggestraat 3 voorzien van schijncap	Ja

1.3.5 Zone A

Van de regeling in het oude bestemmingsplan zijn niet alleen orde 1- en 2-panden uitgesloten, maar ook alle bebouwing die ligt in een stedenbouwkundige zone A, ongeacht of dit orde 1-, 2-, 3- of basisorde is. Aangezien de uitbouw mogelijkheden in de nieuwe regeling niet langer lineair zijn gekoppeld aan de voorwaarde dat bebouwing zich niet in een zone A bevindt, is tevens onderzocht of het uitbouwen van orde 3- en basisordepanden die zich in een zone A bevinden, zichtbaar is vanaf de openbare ruimte. Dit zou immers een aantasting van het straatbeeld betekenen, wat ongeacht de lagere architectonische orde van de bebouwing ongewenst is. Zoals beschreven door de CRK is zone A immers 'te beschouwen als de dragende structuur van een hooggewaardeerd stadsgezicht. De bebouwing en/of het groen en/of het water zijn van uitzonderlijke kwaliteit en/of gaafheid en het gebied is gerealiseerd volgens een belangrijk stedenbouwkundig ontwerp of maakt deel uit van een bijzondere ruimtelijke structuur. Voor deze zone geldt een restauratieve aanpak van de ruimtelijke structuur en architectuur. Uitgangspunt is handhaving en indien nodig herstel van de kwaliteit van het oorspronkelijke stedenbouwkundig concept en de historische bebouwing.'

Afbeelding 4: Uitsnede van de *Waarderingskaart architectonische en stedenbouwkundige kwaliteit* waarop alle orde 3- (oranje) en basisordebebouwing (geel) van de Gordel '20-'40 en stedenbouwkundige zones A (paars) staan aangegeven in het plangebied (zwarte contour).

Een groot deel van de bebouwing in het plangebied die ligt in een zone A, betreft orde 1- en 2-bebouwing die in de voorgaande paragrafen al is onderzocht en beschreven. Verder betreft het orde 3- en basisbebouwing aan de Westlandgracht, in het noordelijk deel van de Warmondstraat en in het westelijk deel van de Heemstedestraat. Dit betreft het deel van de buurt dat is gerealiseerd onder Cornelis van Eesteren, waarbij de architectuur in vergelijking met de rest van de buurt zeer terughoudend is en meer aandacht uitging naar de openbare ruimte. Hierdoor is er in deze straten geen sprake van een variëteit aan kapvormen, setbacks en architectonische verbijzonderingen die voor doorkijkjes zorgen en zicht bieden op mogelijke uitbouwen. Daar komt bij dat al deze straten hoofdwegen zijn in de buurt, waardoor de bebouwing hier wegens de voor de Gordel '20-'40 kenmerkende hiërarchie hoger is dan in de buurtstraten. Dit heeft als gevolg dat mogelijke uitbouwen vanaf deze straten geheel aan het oog worden onttrokken. Het uitbreiden van de regeling naar orde 3- en basisordepanden in een stedenbouwkundige zone A leidt kort gezegd dus niet tot een onevenredige aantasting van de cultuurhistorische waarden in dit gebied.

1.4 Advies ophogingen Jacob Maris- en Schinkelbuurt

In het nieuwe bestemmingsplan wordt in beginsel de bestaande bouwhoogte vastgelegd. In het noordelijk deel van de Schinkelbuurt en in de Jacob Marisbuurt (Sloterkade en de daarachter gelegen straten) staat echter een aantal panden dat qua bouwhoogte afwijkt van de rest van de bebouwing. SD Zuid heeft M&A verzocht of hier, al dan niet onder voorwaarden, een hogere bouwhoogte kan worden toegestaan. Dit zou alleen kunnen indien:

- een hogere bouwhoogte op een stedenbouwkundig verantwoorde en ruimtelijk aanvaardbare manier is in te passen;
- de cultuurhistorische waarde van het pand en de straat niet wordt aangetast.

SD Zuid heeft een inventarisatie gemaakt van panden en bouweenheden waar zij een hogere bouwhoogte stedenbouwkundig gezien denkbaar acht en waar het vaststellen van een hogere bouwhoogte op het eerste gezicht ruimtelijk gezien aanvaardbaar lijkt. Deze lijst is voorgelegd aan M&A, die per pand of bouweenheid heeft beoordeeld of de voorgestelde ophoging de cultuurhistorische waarde aantast. De betreffende panden en bouweenheden zijn genummerd op onderstaande kaart.

Afbeelding 5: Uitsnede van de *Waarderingskaart architectonische en stedenbouwkundige kwaliteit* met daarop de genummerde panden en bouweenheden die ter beoordeling aan M&A zijn voorgelegd.

1.4.1 Beoordelingscriteria

Op de waarderingskaarten wordt de architectonische kwaliteit van de bebouwing in een opklimmende waardering aangegeven met basisorde, orde 3, orde 2 en orde 1. In de waarderingskaarten is bovendien aandacht voor architectuureenheden, accenten en symmetrische bebouwing. Beide aspecten worden bij de beoordeling van de voorgestelde verhogingen gebruikt als criteria.

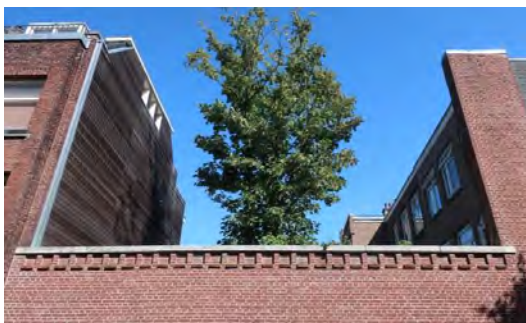
Omdat het niet alleen om het individuele gebouw, maar ook om stedenbouwkundige samenhang gaat, is aan de stedenbouw een waardering gegeven die oploopt van basiszone naar zone C, zone B en zone A. Door de combinatie van deze twee waarderingssystemen kan genuanceerd naar een bepaalde bebouwing worden gekeken. Architectuur met een lage waardering in een stedenbouwkundig hoogwaardig gebied vraagt om een zorgvuldiger beoordeling dan in een stedenbouwkundig laag gewaardeerd gebied: ordes en zones versterken elkaar of geven nuancering. Dat betekent in praktijk dat bijvoorbeeld een pand met een orde 3 als een orde 2 beschouwd kan worden, door de meerwaarde die een hoge zone waardering geeft. Op basis hiervan zijn onderstaande adviezen tot stand gekomen.

1.4.2 Advies M&A

Hieronder staat per nummer aangegeven welke goot- en bouwhoogte SD Zuid stedenbouwkundig gezien denkbaar acht op deze locaties, gevolgd door het advies en motivatie van M&A.

1. Verhogen kopse kant blok mogelijk tot goot 9 / nok 12m

Basisorde + stedenbouwkundige zone B: verhogen is niet uitgesloten. Behoud van het oorspronkelijke pand geniet echter de voorkeur, aangezien ook panden met een lage ordewaardering belangrijk zijn voor de afleesbaarheid van de historische gelaagdheid. De lagere bouwhoogtes van de woningen in de Jacob Marisbuurt zijn een belangrijk kenmerk van de pre-stedelijke bebouwing uit de tijd dat dit gebied nog behoorde tot de gemeente Sloten en vormen een interessant contrast met de later gerealiseerde Hoofddorppleinbuurt.

2. Verhogen tot goot 9 / nok 12m

Hier bevindt zich een aantal panden met verschillende architectuurwaarderingen ('nader te bepalen', basisorde en orde 3). De Sloterkade is als stedenbouwkundig zone B gewaardeerd.

Basisorde of 'nader te bepalen' + stedenbouwkundige zone B: verhogen panden mogelijk, als er geen cultuurhistorische waarden aanwezig zijn. Deze panden zijn echter onderdeel van een cultuurhistorisch ensemble dat de geschiedenis van de Sloterkade afleesbaar houdt en bijdraagt aan de historische gelaagdheid van de locatie. Veel bebouwing in deze rij is immers afkomstig uit de tijd dat dit gebied nog bij de gemeente Sloten hoorde en vormt derhalve een tastbare herinnering aan de prestedelijke bedrijvigheid rondom de overtoom (zie: hoofdstuk 3.1). Aangezien de panden conform de Slotense bouwverordening niet hoger mochten zijn dan 15 meter en er geen duidelijke rooilijn werd gehanteerd, geeft de rij panden een ietwat rommelige aanblik die echter karakteristiek is voor deze plek. De diversiteit in kapvormen draagt daar aan bij. Het verhogen of al dan herbouwen van deze rij panden wist deze historische gelaagdheid en daarmee een stukje prestedelijke historie uit dat op nog maar weinig plekken in Amsterdam zichtbaar is. Hoewel de architectuur van de bebouwing een lage waardering kent, adviseert M&A in dit geval dan ook om hier geen verhogingen mogelijk te maken.

Afbeelding 6 (boven): Oude foto van de rij panden aan de Sloterkade (nr. 41-57), vermoedelijk gemaakt in de jaren '40-'50 waarop de pre-stedelijke bebouwing nog grotendeels in tact is. Een deel van de panden rechts is nu niet meer aanwezig. Uit SAA, OSIM00003005921.

Orde 3 + stedenbouwkundige zone B: panden met een orde 3 kunnen als een orde 2 beschouwd worden door de meerwaarde die de zone B-waardering geeft. Voor een orde 2-pand geldt als uitgangspunt voor de aanpak van gevels en kap grenzend aan openbaar gebied het handhaven en herstellen van de oorspronkelijke elementen in vorm, maat, materiaal, detaillering, verhouding en kleur. In geval van storende verminkingen de oorspronkelijke bouwmassa reconstrueren. Dit betekent dat het verhogen van het pand (of sloop/nieuwbouw) een aantasting van de waardering van het pand/ de stedenbouwkundige zone is.

3. Ophogen tot 7 m (grijs pand)

Orde 3 + stedenbouwkundige zone B: panden met een orde 3 kunnen als een orde 2 beschouwd worden door de meerwaarde die de zone B-waardering geeft. Voor een orde 2-pand geldt als uitgangspunt voor de aanpak van gevels en kap grenzend aan openbaar gebied het handhaven en herstellen van de oorspronkelijke elementen in vorm, maat, materiaal, detaillering, verhouding en kleur. In geval van storende verminkingen de oorspronkelijke bouwmassa reconstrueren. Dit betekent dat het verhogen van het pand (of sloop/nieuwbouw) een aantasting van de waardering van het pand/ de stedenbouwkundige zone is. In dit geval wordt echter specifiek naar deze locatie gekeken en is het verhogen van het pand niet uitgesloten.

4. Verhogen mogelijk tot nok 12m, setback (3 m vanaf achtergevel) tot 9m

Nieuw pand + stedenbouwkundige zone C: verhogen panden is mogelijk. Op de voorlopige (nog niet vastgestelde) *Waarderingskaart architectonische en stedenbouwkundige kwaliteit 1970-1985* heeft deze bouweenheid een orde 3 toegekend gekregen. Aangezien het zich in een relatief laag gewaardeerde stedenbouwkundige zone bevindt, is een mogelijke verhoging niet uitgesloten.

5. Verhogen mogelijk tot goot 9 / nok 12m

Orde 3 + stedenbouwkundige zone B: panden met een orde 3 kunnen als een orde 2 beschouwd worden door de meerwaarde die de zone B-waardering geeft. Voor een orde 2-pand geldt als uitgangspunt voor de aanpak van gevels en kap grenzend aan openbaar gebied het handhaven en herstellen van de oorspronkelijke elementen in vorm, maat, materiaal, detaillering, verhouding en kleur. In geval van storende verminkingen de oorspronkelijke bouwmassa reconstrueren. Dit betekent dat het verhogen van het pand (of sloop/nieuwbouw) een aantasting van de waardering van het pand/ de stedenbouwkundige zone is.

6. Verhogen tot goot 12 / nok 16,5 m en rooilijn aansluitend bij naastgelegen panden

Orde 3 + stedenbouwkundige zone B: panden met een orde 3 kunnen als een orde 2 beschouwd worden, door de meerwaarde die de zone B-waardering geeft. Voor een orde 2-pand geldt als uitgangspunt voor de aanpak van gevels en kap grenzend aan openbaar gebied het handhaven en herstellen van de oorspronkelijke elementen in vorm, maat, materiaal, detaillering, verhouding en kleur. In geval van storende verminkingen de oorspronkelijke bouwmassa reconstrueren. Dit betekent dat het verhogen van het pand (of sloop/nieuwbouw) een aantasting van de waardering van het pand/ de stedenbouwkundige zone is.

7. Ophogen tot 3K: goot 9/nok 12,5m

Basisorde + stedenbouwkundige zone C: verhogen pand is niet uitgesloten. Bij het verhogen van dit pand zou echter wel de cultuurhistorische waarde ervan verloren gaan. Het gaat hier namelijk om één van de weinige nog aanwezige woningen in de Schinkelbuurt die zijn gebouwd toen dit gebied bij de gemeente Nieuwer-Amstel hoorde en daarmee herinnert aan de pre-stedelijke geschiedenis van deze plek. De woningen die hier werden gebouwd, hadden een aanzienlijk lagere bouwhoogte dan de woonblokken die later onder de gemeente Amsterdam zijn gerealiseerd (zie: hoofdstuk 3.1). Het ophogen of al dan niet herbouwen van dit pand wist deze historische gelaagdheid uit. Hoewel de architectuur van de bebouwing een lage waardering kent, adviseert M&A dan ook om geen verhogingen mogelijk te maken bij dit pand.

8. Ophogen tot 3K: goot 9/nok 12,5

Basisorde + stedenbouwkundige zone C = verhogen pand is niet uitgesloten.

9. Westelijk deel van het gebouw ophogen tot 4 bouwlagen (13 m); eventueel bovenop de vierde laag een kapverdieping met setback toevoegen

Dit complex heeft nog geen waardering op ordekaart. Onderzoek in het kader van de nieuwe *Waarderingskaart architectonische en stedenbouwkundige kwaliteit 1970-1985* toont dat dit een waardevol, orde 2-waardig, complex betreft. Vanwege de hoge waardering adviseert M&A dan om hier geen verhogingen mogelijk te maken.

10. Ophogen tot 4K: goot 13 / nok 16m

Basisorde + stedenbouwkundig zone C: verhogen pand is niet uitgesloten.

11. Tussenstuk ophogen tot 16 m

Nieuw pand + stedenbouwkundige zone C: verhogen panden is mogelijk.

12. Evt. ophogen tot goot 12 / nok 16 m aansluitend bij naastgelegen panden

Basisorde + stedenbouwkundige zone C: verhogen pand is niet uitgesloten.

Deze woning (rechterfoto) fungeerde als dienstwoning voor de oude paardentramremise van de Amsterdamse Omnibus Maatschappij en is net als dit complex gebouwd in 1884 – toen dit gebied nog behoorde tot de gemeente Nieuwer-Amstel (zie: hoofdstuk 3.1). Ophoging of al dan niet herbouw van het pand zal de cultuurhistorie aantasten. Hoewel de architectuur van de bebouwing een lage waardering kent, adviseert M&A dan ook om geen verhogingen mogelijk te maken bij dit pand.

13. Ophogen mogelijk tot 3 K (ivm. extra hoge verdiepingen): goot 12 / nok 16 m; nokrichting parallel aan straat

Orde 3 + stedenbouwkundige zone B: panden met een orde 3 kunnen als een orde 2 beschouwd worden door de meerwaarde die de zone B-waardering geeft. Voor een orde 2-pand geldt als uitgangspunt voor de aanpak van gevels en kap grenzend aan openbaar gebied het handhaven en herstellen van de oorspronkelijke elementen in vorm, maat, materiaal, detaillering, verhouding en kleur. In geval van storende verminkingen de oorspronkelijke bouwmassa reconstrueren. Dit betekent dat het verhogen van het pand (of sloop/nieuwbouw) een aantasting van de waardering van het pand en de stedenbouwkundige zone is.

14. Ophogen mogelijk tot 4 K: goot 13 / nok 16m, nokrichting parallel aan straat
Orde 3 + stedenbouwkundig zone C: verhogen panden is niet uitgesloten.

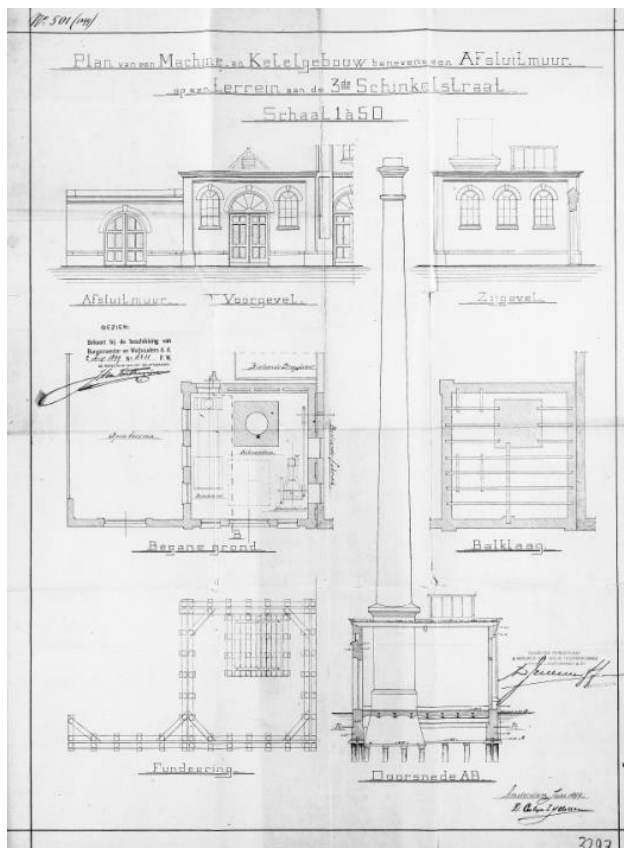

15. Ophogen mogelijk tot 4 K: goot 13 / nok 16m, alleen als geheel – afdwingbaar?
Orde 3 + stedenbouwkundig zone B: panden met een orde 3 kunnen als een orde 2 beschouwd worden, door de meerwaarde die de zone B-waardering geeft. Voor een orde 2-pand geldt als uitgangspunt voor de aanpak van gevels en kap grenzend aan openbaar gebied het handhaven en herstellen van de oorspronkelijke elementen in vorm, maat, materiaal, detaillering, verhouding en kleur. In geval van storende verminkingen de oorspronkelijke bouwmassa reconstrueren. Dit betekent dat het verhogen van het pand (of sloop/nieuwbouw) een aantasting van de waardering van het pand/ de stedenbouwkundig zone is.

16. Ophogen tot 3K: goot 9/nok 12,5m mits rooilijn terug leggen aansluitend bij naastgelegen panden.

Basisorde + stedenbouwkundig zone C: verhogen pand is niet uitgesloten. Dit betreft echter een in 1899 gerealiseerd machine- en ketelgebouw dat hoorde bij een fabrieksterrein dat zich aan deze straat bevond. De fabriek is later vervangen door woningen. Het ketelhuis heeft daarna diverse bestemmingen gehad waarvoor het wat veranderingen heeft ondergaan, waaronder de verwijdering van de oude schoorsteen en een ophoging. Toch is het oorspronkelijk ontwerp nog herkenbaar en is de karakteristieke naar voren gelegen rooilijn zichtbaar in het straatbeeld. Hoewel de architectuur van de bebouwing een lage waardering kent, adviseert M&A dan ook om vanuit cultuurhistorisch oogpunt geen verdere verhogingen mogelijk te maken bij dit pand en de naar voren gelegen rooilijn te handhaven.

Afbeelding 7: Bouwtekening van een machine- en ketelgebouw aan de Derde Schinkelstraat met stoomschoorsteen, aanzichten, plattegronden, funderingsplan, doorsnede. Uit: SAA, Archief van de Dienst Bouw- en Woningtoezicht: bouwtekeningen, 5221BT903297, 1899.

1.4.3 Vragen aan M&A

Ter aanvulling op bovenstaand onderzoek is M&A verzocht antwoord te geven op onderstaande vragen.

1. Welke consequenties heeft het toevoegen van bouwlagen of het slopen en nieuw bouwen tot de voorgestelde goot- en bouwhoogte voor de cultuurhistorische waarde van deze panden? In hoeverre doet dit afbreuk aan de orde-waardering of kan het juist de orde-waardering versterken?

Reactie M&A

Sloop/nieuwbouw heeft altijd negatieve consequenties voor de cultuurhistorische waarde van de panden want dan bestaan de panden immers niet meer. Het toevoegen van bouwlagen heeft ook vaak negatieve consequenties voor de cultuurhistorische waarde van de panden. De achterliggende reden is vaak het winnen van ruimte en niet de versterking van de aanwezige cultuurhistorische waarden. Bovendien is bij een aantal van de bovengenoemde panden de bouwhoogte een belangrijk historisch kenmerk uit de tijd waarin het is gebouwd, waarbij in geval van ophoging de historische gelaagdheid van een gebied wordt uitgewist.

2. Welke voorwaarden kunnen er gesteld worden om te voorkomen dat het toevoegen van bouwlagen afbreuk doet aan de orde-waardering?

Reactie M&A

De voorwaarde dat de oorspronkelijke panden niet gesloopt worden, kan voorkomen dat het toevoegen van bouwlagen (onomkeerbare) afbreuk doet aan de orde-waardering. Voor alle historische panden, ook al hebben ze een basiswaarde, geldt dat sloop ongewenst is.

Vraag van M&A:

Hoe verhoudt het wens om in een deel van het plangebied een hogere bouwhoogte toe te staan met de bestuursopdracht 'Aanpak bouwdynamiek' (d.d. 29 mei 2019)?

De stukken zijn te vinden via (agendapunt 18):

<https://amsterdam.raadsinformatie.nl/vergadering/558739/Raadscommissie%20Ruimtelijke%20ordening%202011-09-2019>

2 Beleidskader

Naar aanleiding van de Modernisering van de Monumentenwet en de wijziging van artikel 3.1.6 van het Besluit ruimtelijke ordening (Bro, d.d.17 juni 2011, staatsblad 5 juli 2011, nr 339) dient per 1 januari 2012 bij het maken van bestemmingsplannen een beschrijving te worden opgenomen “van de wijze waarop met de in het gebied aanwezige cultuurhistorische waarden en in de grond aanwezige of te verwachten monumenten rekening is gehouden”.

In de toelichting van de Bro staat dat dit betekent dat gemeenten een analyse moeten verrichten van de cultuurhistorische waarden en daar conclusies aan verbinden die in een bestemmingsplan verankerd worden. Dit vermindert de noodzaak tot het aanwijzen van nieuwe beschermde monumenten omdat aan het belang van de cultuurhistorie dan waarde wordt toegekend via het proces van de ruimtelijke ordening.

Voor Amsterdam komt het verankeren van de cultuurhistorie in het proces van ruimtelijke ordening en transformatieopgaven ook aan bod in de Beleidsnota ‘Ruimte voor Geschiedenis’ (vastgesteld 13 april 2005), ‘Spiegel van de Stad, visie op het erfgoed van Amsterdam’ (vastgesteld 14 november 2011) en in ‘Erfgoed voor de stad, agenda voor het erfgoed in een groeiend Amsterdam’ (vastgesteld 5 juli 2016) .

De Informatiekaart Landschap en Cultuurhistorie van de provincie Noord-Holland is een geografische uitwerking van de Leidraad Landschap en Cultuurhistorie (besluit d.d.21 juni 2010). De kaart geeft in zijn algemeenheid informatie over landschapstypen, aardkundige waarden, cultuurhistorische objecten/monumenten, archeologische verwachtingen en structuurdragers als militaire structuren en historische dijken. Deze informatiekaart is voor wat betreft bovengrondse cultuurhistorische waarden vooral gericht op gemeenteoverschrijdende zaken. Het is daarom niet gericht op de specifiek Amsterdamse waarden, en het geeft daar dan doorgaans ook geen beeld van – hetgeen niet wil zeggen dat er geen waarden zijn.

3 Historisch stedenbouwkundige analyse

3.1 Ontwikkelingsgeschiedenis

Het plangebied bevindt zich van oorsprong op het grondgebied van twee gemeenten. De Hoofddorppleinbuurt ligt aan de westzijde van de Schinkel in de voormalige Sloterpolder, op grondgebied van de oude gemeente Sloten. De Schinkelbuurt bevindt zich aan de oostzijde van de Schinkel in de voormalige Binnendijkse Buitenveldersche Polder van de voormalige gemeente Nieuwer-Amstel.

3.1.1 Middeleeuwen - 1800: de Dubbele Buurt en overtoom

Schinkel en overtoom

De Schinkel was naast een grens tussen twee gemeentes een belangrijke vaarroute voor Amsterdam en de buitengebieden. De in de vijftiende eeuw aangelegde Kostverlorenvaart voorzag in een verbinding met het IJ. In 1515 werd in het water een overtoom aangelegd: een houten helling waarmee schepen over de sluis tussen de Schinkel en de Kostverlorenvaart konden worden getrokken. Dit leidde tot veel bedrijvigheid en rondom de overtoom ontstond dan ook de eerste bebouwing. Aan de westzijde van de Schinkel was dit in de vorm van dijkwoningen parallel aan de Schinkel, ter hoogte van de huidige Sloterkade. De bebouwing die hier ontstond, werd de Overtoomse Buurt genoemd. Aan deze zijde bevond zich ook een 'kleine overtoom': de overhaal tussen de Kostverlorenvaart en de Slotervaart die werd benut door de schuiten van de warmoezeniers die in de groentuinen of op de boerderijen in de achterliggende Sloterpolder moesten zijn. Ook hier, gelegen tussen de Slotervaart en Sloterkade, lag een buurtje. Dit werd door de ligging tussen de verschillende waterwegen 't Eilandje' genoemd. De weg die we tegenwoordig aanduiden als Overtoom is overigens vernoemd naar de Overtoomse Vaart, een in 1904 gedempte waterweg die van Amsterdam naar de overtoom in de Schinkel liep. Deze bevindt zich ten noorden van het plangebied en maakt hier dan ook geen deel van uit.

Herbergen en uitspanningen

De Amstelveenseweg begrenst het plangebied aan de oostzijde en was in de middeleeuwen een weg in het Amsterdamse buitengebied die begon bij de overtoom. Op deze plek lag ook een houten brug over de sluis die de Amstelveenseweg verbond met Sloterkade (ter hoogte van de huidige Andreas Schelfhoutstraat). Het gebied aan de oostzijde van de Schinkel, tussen de Schinkel en het noordelijkste deel van de Amstelveenseweg, raakte vanaf de Middeleeuwen bebouwd. Hier ontstond een volksbuurtje dat bekend kwam te staan als de Dubbele Buurt. Dat het een levendige buurt moet zijn geweest, blijkt wel uit het feit dat aan de Amstelveenseweg in 1681 minstens tien tapperijen en herbergen te vinden waren. Ook aan de Sloterzijde van de Schinkel waren veel uitspanningen te vinden. Tegenwoordig staat van al deze herbergen slechts het gebouw van De Bonte Os aan de Sloterkade uit 1634 nog overeind. Aangezien dit lange tijd het beginpunt van de trekschuit naar Aalsmeer was, staat het gebouw ook wel bekend als het Aalsmeerder Veerhuis. Zowel van de Dubbele als de Overtoomse Buurt is tegenwoordig niet veel meer over. Zo heeft 't Eilandje' in de jaren twintig plaats moeten maken voor de aanleg van het

Surinameplein en de Dubbele Buurt werd in de jaren dertig grotendeels afgebroken ten gunste van de verbreding van de Schinkel en de Amstelveenseweg.

Afbeelding 7: Detail van een afbeelding uit de Atlas van het Hoogheemraadschap van Rijnland met daarop het kruispunt van de Slotervaart, Schinkel, Kostverlorenvaart en Overtoomse Vaart. De Amstelveenseweg begint bij de Overtoom en loopt verder richting het zuiden. Aan de westzijde van de Schinkel ligt de Overtoomse Buurt. Tussen de oostzijde van de Schinkel en de Amstelveenseweg ligt de Dubbele Buurt. Uit SAA, KABA00003000006, ca. 1610-1615.

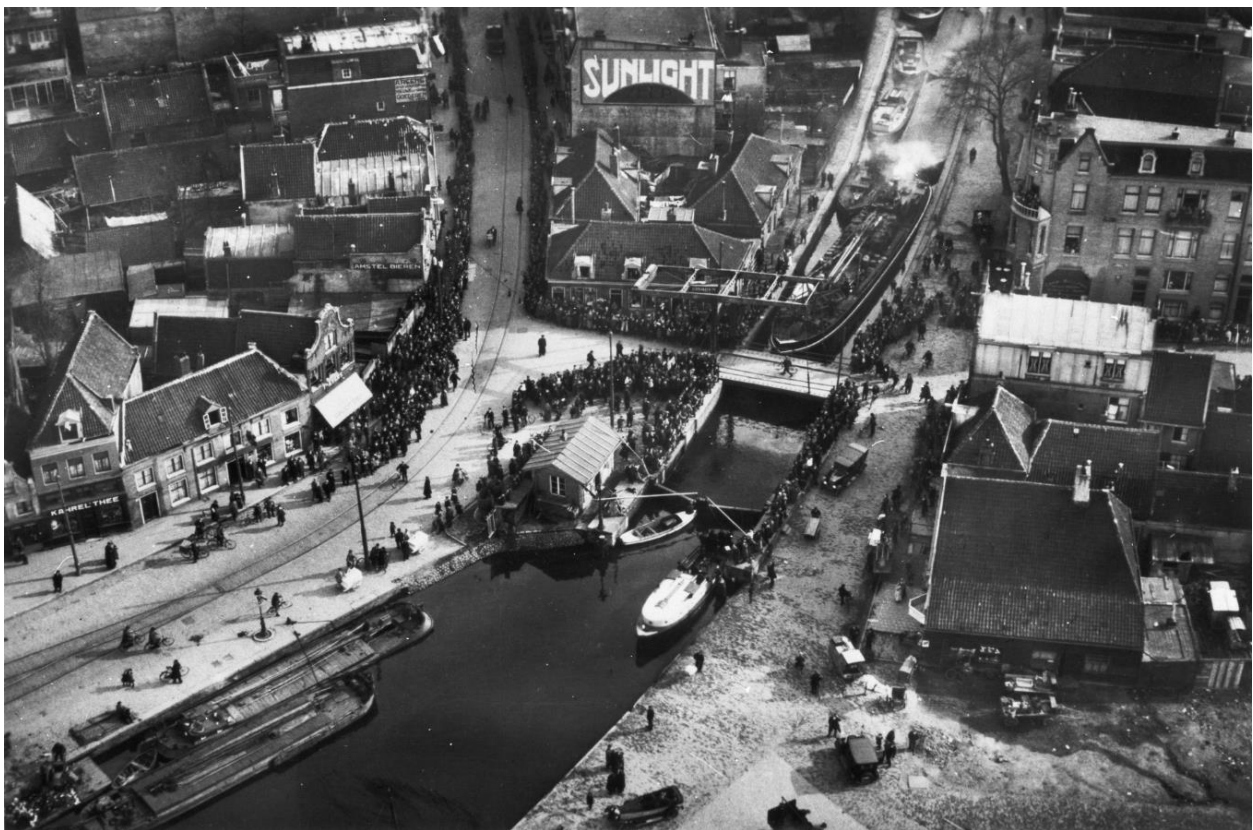

Afbeelding 8: Het Aalsmeerder Veerhuis aan de Sloterkade. Uit SAA, ANP, 012000002240, 1939.

Afbeelding 9: Gezicht op de overtoom. Links de Overtoomseweg en daarachter het begin van de Amstelveenseweg en de Dubbele Buurt. In het midden de overhaal tussen de Kostverlorenvaart en de Schinkel, rechts de Sloterkade met rechtsvooraan de overhaal naar de Slotervaart.

Uit SAA, 010094008234, Abraham Rademaker & Leonardus Schenk, ca. 1720 ca. t/m 1765.

Afbeelding 10: Gezicht op de Dubbele Buurt en Sloterkade in zuidelijke richting. Onderaan de Kostverlorenvaart, boven – aan de andere zijde van de sluis – begint de Schinkel. Geheel links vooraan ligt de Overtoom. Aan de linkerzijde van Sunlight loopt de Amstelveenseweg met trambaan. Tussen de Amstelveenseweg en de Schinkel ligt de Dubbele Buurt. De houten brug over de sluis verbindt het begin van de Amstelveenseweg met de Sloterkade en gaat over in de Andreas Schelfhoutstraat. Rechts op de voorgrond de Overtoomse Buurt. Uit SAA, BMAB00012000034_003, 1926.

3.1.2 1800 - 1896: vermaaksarchitectuur en woningbouw in Nieuwer-Amstel

Amsterdam breidt uit

In de tweede helft van de negentiende eeuw groeide de Amsterdamse economie. De opkomst van industrieën en de toename van bedrijvigheid in het havengebied bracht veel werkgelegenheid met zich mee. Daarmee werd de vraag naar woningen groter. Na het slechten van de vestingmuren breidde de stad zich dan ook op ongestructureerde wijze uit. De schaal waarop deze ontwikkelingen plaatsvonden, maakte voor het eerst sinds de aanleg van de grachtengordel een nieuw uitbreidingsplan noodzakelijk. Om hierin te voorzien, stelde stadsingenieur Van Niftrik in 1866 een uitbreidingsplan op dat in 1876 werd herzien door de directeur van Publieke Werken, J. Kalff. Hierin werd de bestaande slotenverkeveling bepalend voor de oriëntatie van de bebouwing, wat kenmerkend is voor de 19^e-eeuwse Ring. De huidige Schinkelbuurt rekenen we hier ook toe, maar doordat het gebied tot 1896 binnen de gemeentegrenzen van Nieuwer-Amstel viel, kwam het niet voor in deze plannen.

Afbeelding 11: Uitbreidingsplan door J. Kalff. Het plangebied staat hier niet op omdat het buiten de gemeentegrenzen lag. Uit SAA, B00000007268, 1875.

Uitzicht op een nieuw stadspark

De snelle groei van de stad had ook invloed op het plangebied. In de Schinkel nam de bedrijvigheid in de negentiende eeuw toe. De oude overtoom was al in 1808 vervangen door een modernere sluis met brug, waardoor er ruimte was voor meer schepen en het een komen en gaan was van warmoezeniers. De Dubbele Buurt groeide uit tot een drukke volksbuurt met dicht op elkaar staande winkels en woonhuizen (zie: afbeelding 10). Hadden de bewoners hier aanvankelijk nog uitzicht op de uitgestrekte Binnendijkse Buitenveldersche polder, vanaf de jaren 1870 keken zij uit op een gloednieuw stadspark. In 1877 was immers het Vondelpark voltooid, dat zich vanaf het Leidse Bosje uitstreekte tot aan de Amstelveenseweg. Veel gegoede Amsterdammers zagen het wel zitten om bij dit park te gaan wonen. Het lagere belastingtarief van de gemeente Nieuwer-Amstel was bovendien mooi meegenomen. Hierdoor verrezen er ten noorden en ten zuiden van het park nieuwe zijstraten met luxe villa's en woonblokken. Ook aan de Amstelveenseweg ontstond in negentiende eeuw meer stedelijke bebouwing.

Plezier- en vermaaksarchitectuur bij het Vondelpark

De aanwezigheid van het nieuwe park beïnvloedde het aanzien van de Amstelveenseweg. In de laatste drie decennia van de negentiende eeuw verscheen hier veel plezier- en vermaaksarchitectuur. Zo was tegenover de ingang van het park het Boomschorshuisje te vinden, een melksalon met metselwerk waardoor het huis van boomschors leek te zijn gemaakt, en lag op de plek van het huidige plantsoentje het in die tijd immens populaire café Schinkelhaven, een uitspanning in chaletstijl met pleziertuin en een brede sloot – de 'haven' – waarin bootjes lagen. Beide gebouwen staan echter niet meer overeind. Café Schinkelhaven werd in 1954 gesloopt, nadat de insteekhaven al in 1946 was gedempt. Op deze plek bevindt zich nu een plantsoen. Het Boomschorshuisje is in 1998 gesloopt om plaats te maken voor een appartementencomplex. De bijzondere gevel is bewaard gebleven, maar wacht al twintig jaar op een nieuwe bestemming.

Een opvallend gebouw en tevens Rijksmonument dat nog wél aan de Amstelveenseweg is te vinden, is de oude paardentramremise van de Amsterdamse Omnibus Maatschappij. Het werd in 1884 gebouwd naar een ontwerp van de architecten G.B. en A. Salm vlakbij het eindpunt van de paardentramlijn Leidseplein – Amstelveenseweg. Het T-vormige complex, met de hoofdingang aan de Amstelveenseweg en zijingangen aan de Eerste Schinkelstraat en de Schinkelhavenstraat, bestond uit een rijtuiginstalling, paardenstallen, een smederij en een dienstwoning rondom een binnenplaats. De Salms hebben zich voor de uitbundig gedecoreerde voorgevel in eclectische stijl aan de Amstelveenseweg laten inspireren door Russische voorbeelden, een land waarmee zij intensieve contacten onderhielden. De eveneens in eclectische stijl opgetrokken gevels in de zijstraten hebben een soberder karakter. In 1904 werd de paardentramlijn vervangen door de elektrische tramlijn 1 en verloor de remise zijn functie, waarna het als garage werd gebruikt. Tegenwoordig huist er het uit de kraakbeweging voortgekomen cultureel complex De Binnenpret.

Afbeelding 12: Foto uit 1973 van Amstelveenseweg 94-104 (v.r.n.l.) met op nummer 104 het Boomschorshuisje. In 1999-2000 werd op deze percelen een nieuw appartementencomplex gebouwd. Uit SAA, J.M. Arsath Roís, 010122007656, 14 mei 1973.

Afbeeldingen 13-14: Links een uitsnede van een foto waarop Café Schinkelhaven is te zien vanaf de Amstelveenseweg met ernaast een (elektrische) tram. Uit SAA, Benjamin Atelier Herz, ANWR00314000001, ca. 1915.

Rechts een affiche voor concert- en kinderspeeltuin Schinkelhaven. Uit SAA, Drukkerij Kotting, ANWN00238000001, 1920.

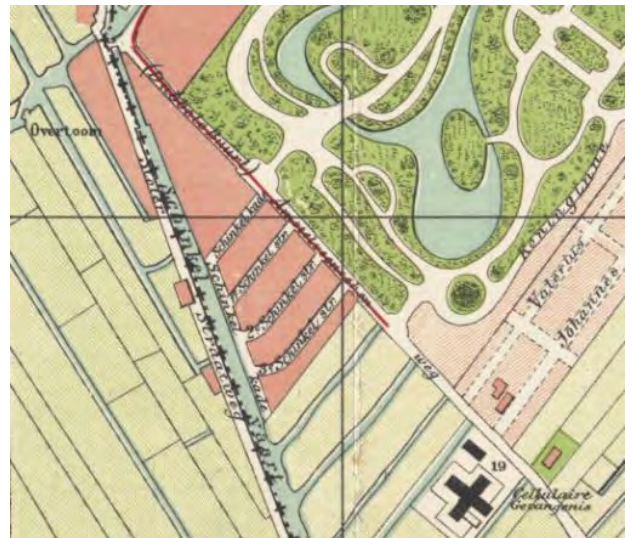
Afbeelding 15: Presentatietekening voor de remise van de Amsterdamsche Omnibus Maatschappij aan de Amstelveenseweg 134. G.B. Salm & A. Salm GBzn, 1883-1884.

Afbeelding 16: De Amstelveenseweg gezien in zuidelijke richting. Het derde gebouw van rechts is de paardentramremise. Links ernaast, op de hoek met de Eerste Schinkelstraat, staat de in 1890 gerealiseerde Schinkelkerk.

Bouw noordelijk deel Schinkelbuurt

Aangespoord door de economische opleving van de nabijgelegen stad, kochten veel aannemers en bouwspeculanten in de jaren zeventig en tachtig in Nieuwer-Amstel percelen op om te bebouwen met arbeiderswoningen. Dit was in veel opzichten vergelijkbaar met de manier waarop het er in de stad aan toe ging. Ook hier was de slotenverkaveling bepalend voor de loop van de straten en werden de woningen door particuliere partijen – vaak plaatselijke aannemers - neergezet. Een groot verschil was dat de bouwgrond niet werd opgehoogd, waardoor het maaiveld 1,40 meter lager lag dan dat in de stad. Ook bestonden de arbeiderswoningen uit beduidend minder woonlagen. Op deze manier werden in de jaren tachtig de eerste straten ten zuiden van de Dubbele Buurt aangelegd en bebouwd: de Visserskade, de Vissersstraat, de Alexanderstraat en de Willemsparkstraat (de huidige Schinkelhavenstraat, Eerste, Tweede en Derde Schinkelstraat). Veel woningen zijn eind negentiende / begin twintigste eeuw herbouwd. Uitzonderingen zijn gebouwen met een publieke/maatschappelijke functie, zoals de paardentramremise met bijhorende dienstwoning, de Schinkelkerk en een school in de Derde Schinkelstraat. In dezelfde straat is op nummer 7 een woonhuis uit 1884 te vinden, dat beduidend minder hoog is dan de begin-twintigste-eeuwse bouwblokken die het straatbeeld nu domineren.

Afbeeldingen 17-18: Links is een uitsnede van de Kaart van Amsterdam en Omstreken uit 1881 met daarop de Dubbele Buurt met Café Schinkelhaven en de net aangelegde Visserskade en Visserstraat. Rechts toont hetzelfde gebied in 1900: vier jaar na de annexatie door Amsterdam. De straten, ondertussen bebouwd, hebben nieuwe namen gekregen. Uit SAA, E. de Geest & Seyffardt's Boekhandel, KOKA00254000001, 1881; Tresling en Co. & Van Holkema en Warendorf, KOKA00534000001, 1900-1901.

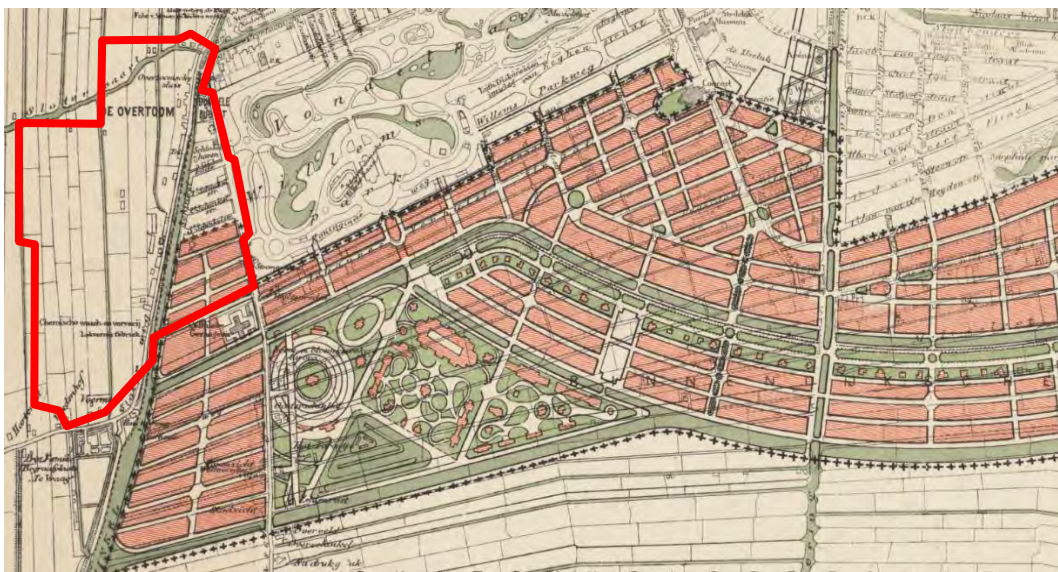
3.1.3 1896 – 1921: voltooiing Schinkelbuurt en woningbouw in Sloten

Nieuwe ideeën over stadsuitbreiding

Tegen het einde van de negentiende eeuw riep de bebouwing die in de decennia ervoor tot stand was gekomen in de grote steden in heel Nederland kritiek op. De nieuwe woonwijken werden als troosteloos en onesthetisch ervaren en de term 'revolutiebouw', gebruikt om snelle, goedkope negentiende-eeuwse woningbouw mee aan te duiden, was synoniem geworden voor alles wat niet deugde. Dit leidde tot een roep om overheidsbemoeienis. Zo werden in Amsterdam aan het einde van de negentiende eeuw de eerste woningbouwverenigingen opgericht en kwam, mede afgedwongen door de groeiende socialistische beweging, in 1901 de Woningwet tot stand. Gemeenten kregen hierdoor meer bevoegdheden om de bouwpraktijk te stimuleren en deze zoveel mogelijk uit handen van grondspeculanten en particuliere 'eigenbouwers' te houden. Daarnaast werden grotere gemeenten wettelijk verplicht om uitbreidingsplannen op te stellen. Hiermee werden zij aangespoord om nieuwe stedenbouwkundige inzichten van zowel functionele als esthetische aard met elkaar te verbinden.

Annexatie en een uitbreidingsplan

In 1896 annexeerde Amsterdam grote delen van de gemeentes Nieuwer Amstel en Sloten. Dit betekende dat de alsmaar uitdijende stad maar liefst 1380 hectare aan haar grondgebied kon toevoegen, waaronder de Dubbele Buurt en de recent aangelegde straten ten zuiden daarvan. Al direct na deze annexatie werd er nagedacht over de manier waarop dit grote gebied ten zuiden van de bestaande stad kon worden bebouwd. Hiervoor maakte architect H.P. Berlage in 1904 een eerste ontwerp, wat echter niet werd goedgekeurd. Zowel op dit ontwerp als op een ouder plan van stadsingenieur C.L.M. Lambrechtsen van Ritthem uit 1898 stond het zuidelijk gedeelte van de Schinkelbuurt vanaf de Sluisstraat ingetekend. De planvorming werd uiteindelijk ingehaald door de realiteit. Tegen de tijd dat Berlages tweede plan was goedgekeurd in 1917, was het zuidelijk deel van de Schinkelbuurt al bebouwd. Het illustreert echter dat er rond de eeuwwisseling al op een andere manier werd nagedacht over stadsuitbreiding dan in de decennia ervoor.

Afbeelding 19: Uitsnede van het uitbreidingsplan van Amsterdam-Zuid door ir. C.L.M. Lambrechtsen van Ritthem met het plangebied erop in rood aangegeven. Uit SAA, KOKA00351000001, ca. 1899.

Begin twintigste eeuw: voltooiing Schinkelbuurt

Na de annexatie werd veel van de onder de gemeente Nieuwer-Amstel gerealiseerde woningbouw in het noordelijk deel van de Schinkelbuurt gesloopt en herbouwd. Dit was nodig omdat de grond op hetzelfde peil moest worden gebracht als dat van de stad. Ook de straten werden opgehoogd en kregen hun huidige namen: Schinkelhavenstraat, Eerste, Tweede en Derde Schinkelstraat. Het grondgebied ten zuiden van de Derde Schinkelstraat werd in de eerste decennia van de twintigste eeuw bebouwd door de particuliere woonmaatschappij Weltevreden. Deze straten kregen namen die te maken hadden met de scheepvaart, zoals de Sluisstraat, Havenstraat en Zeilstraat en net als bij het noordelijke deel van de Schinkelbuurt volgde de verkaveling het slotenpatroon. Zo ontstond een buurt die bestond uit dwarsstraten tussen de Amstelveenseweg en de Schinkelhavenkade. Het is tekenend voor die tijd dat woningbouw niet langer pand voor pand tot stand kwam, maar dat de woningblokken in zijn geheel werden ontworpen. Kenmerkend voor de buurt is dan ook de aaneengeschakelde gesloten blokbebauwing en de ingetogen baksteenarchitectuur met staande ramen en gemetselde lateien. Balkons en topgevels met hijsbalken geven hierbij ritme aan het straatbeeld. De straten hadden aanvankelijk een stenig karakter: de bomen die zich nu aan één zijde van de straat bevinden, zijn later geplant. Verder bevindt het groen zich uitsluitend achter de gesloten gevels in de binnentuinen. Tegenwoordig is dit straatbeeld nog steeds aanwezig: slechts op incidentele plekken is begin-twintigste-eeuwse bebouwing vervangen door nieuwbouw uit latere periodes. Zo is in de Sluisstraat, waar alle oorspronkelijke panden nog aanwezig zijn, de aaneenschakeling van woningbouwblokken duidelijk zichtbaar.

Afbeelding 20: Sluisstraat, nummers 22-56 (v.r.n.l.), Uit SAA, J. van Dijk, 010107000834, 1943.

Afbeelding 21: Schinkelbuurt in zuidelijke richting gezien. Rechts de Schinkel, links de Amstelveenseweg. Uit SAA, B00000036575, 1984.

Gebouwen met andere functies

De Amstelveenseweg was en is nog steeds een belangrijke verkeers- en winkelstraat, maar de Schinkelbuurt bestaat verder voornamelijk uit woningbouw. Het gebied ten zuiden van de Vaartstraat (niet behorend bij het plangebied) kreeg een bedrijfsfunctie. Hier stond al sinds 1890 een gevangenis, waar in 1914 de Remise aan de Havenstraat van het Gemeentevervoersbedrijf Amsterdam en in 1915 het Haarlemmermeerstation werden bijgebouwd. Naast de tramremise en de Schinkelkerk is bovendien een

aantal scholen gebouwd, waarvan de voorgevels zijn geïntegreerd in de gesloten wanden van de woningbouwblokken. Verder was in de Schinkelbuurt een aantal (kleinschalige) fabriekspanden te vinden. Zo huisde vanaf 1900 de Nederlandse Cocaïne Fabriek in een opvallend pand aan de Schinkelkade te vinden. Hier werden cocabladeren uit Nederlands-Indië verwerkt tot cocaïne: in die tijd een volkomen normaal geneesmiddel. In 1994-1995 is op de plek van dit oude fabriekspand een buurthuis annex appartementencomplex gebouwd, ontworpen door architectenbureau Fenna Oorthuys.

Woningbouw in Sloten

Ook aan de overkant van de Schinkel vond in de eerste decennia van de twintigste eeuw woningbouw plaats. De Sloterkade was in de loop van de negentiende eeuw bijna over de hele lengte bebouwd geraakt met woon- en winkelhuizen die – conform de Slotense bouwverordening – niet hoger waren dan 15 meter en door het gebrek aan één duidelijke rooilijn tot op de dag van vandaag een grillig verloop kennen. De gemeente Sloten kreeg steeds meer te maken met de dynamiek van de oprukkende stad en stelde daarom in 1909 en 1916 uitbreidingsplannen op voor de ontwikkeling van haar eigen grondgebied. Dit leidde ertoe dat het gebied achter de historische bebouwing langs de Sloterkade tot ontwikkeling kwam. Een grote rol hierin was weggelegd door Amsterdams architect J.A. de Waal, die werkzaam was als grondexploitant en projectontwikkelaar en grote stukken grond langs de Schinkel en ter hoogte van het huidige Jacob Marisplein in bezit had. Op basis van een rastervormig plan liet hij hier vier nieuwe straten aanleggen: de Bosboomstraat (nu Andreas Schelfhoutstraat), Jacob Marisstraat, Theophile de Bockstraat en de Weissenbruchstraat. Zo ontstond de wijk rondom het Jacob Marisplein die door de kleinschalige woonbebouwing nog steeds de sfeer ademt van een kleine provincieplaats. Ook aan de Sloterkade verscheen wat nieuwe bebouwing die aansloot op de straten erachter. Hierbij werd op twee hoeken met respectievelijk de Theophile de Bockstraat en de Weissenbruchstraat de rooilijn bewust naar achter gelegd om een klein pleintje te creëren.

Afbeelding 22: Uitbreidingsplan van de Gemeente Sloten, getekend door H.A. Rübenkamp, gemeentearchitect bij de Dienst der gemeentewerken. Het westen is boven, het noorden rechts. Het plangebied is met een rode contour aangegeven. Duidelijk is te zien dat ter hoogte van het Hoofddorpplein en het Surinameplein al pleinen zijn ingetekend. Uit SAA, 10033: Collectie Stadsarchief Amsterdam: kaarten van stadsgedeelten, 7 Nieuw West: 754, 1916.

Jacob Marisbuurt

De Jacob Marisstraat had naast een woon- ook een verkeersfunctie. Deze ontlastte de drukke Sloterkade, vooral toen in 1915 de paardentram van Sloten naar Amsterdam hierdoorheen ging rijden. Helemaal aan de zuidkant van het huidige Jacob Marisplein stond van 1908 tot omstreeks 1920 een

imposante watertoren, die dit deel van Sloten van drinkwater voorzag totdat de Amsterdamse waterleiding dit overnam. De nieuw aangelegde straten worden nog gerekend tot de 19^e-eeuwse Ring en bestaan uit aaneengesloten gevelwanden. Hierbinnen hebben de huizen vergelijkbare gevelhoogtes en-breedtes, maar zijn deze vaak wel iets anders vormgegeven. Opvallend zijn de zogenaamde 'kabouterhuisjes' aan de Jacob Marisstraat en het Rijksmonument op Jacob Marisplein zo dat een op de zeventiende-eeuwse Renaissance geïnspireerde vormtaal kent. Dat de bebouwing in tegenstelling tot de Schinkelbuurt was bedoeld voor de meer gegoede burger, blijkt uit de bij bouw opgenomen bepalingen: '[...] op de terreinen mogen geen arbeiderswoningen, fabrieken of trafieken, geen bordelen, nacht- dans- koffie- wijn- bier- of speelhuizen, tapperijen, koetshuizen, stallen of pakhuizen noch inrichtingen voor publieke vermakelijkheden worden opgericht, gesticht of gehouden [...].'

Afbeeldingen 23-26: Linksboven een kaart uit 1920 met daarop het plangebied in rood aangegeven. De eerste aangelegde straten achter de Sloterkade zijn duidelijk te zien. Rechtsboven een foto van de (verdwenen) watertoren in de Jacob Marisstraat die hier nog in aanbouw is. Linksonder: Sloterkade 61-61 met op de voorgrond een hoekpand uit 1907 met een verder naar achter gelegen rooilijn. Rechtsonder: Kabouterhuisjes in de Jacob Marisstraat. Uit SAA, D10100000013, 1910-1920; OSIM00008000473, 1904-1906; OSIM00003005925, jaartal onbekend; J.M Arsath Rois, 010122040463, 1979.

3.1.4 1921-1940: Hoofddorppleinbuurt

Een nieuw uitbreidingsplan

In 1921 annexeerde Amsterdam de gemeente Sloten, waarmee het grondgebied ten westen van de Schinkel in Amsterdamse handen kwam. In deze tijd besloot de rechtse regering dat het maar afgelopen moest zijn met de sociale woningbouw, waardoor gemeenten en woningbouwverenigingen geen subsidie meer kregen. Het plan voor de aanleg van de Hoofddorppleinbuurt kwam dan ook van één grote eigenaar: de Grondbriefbank, waarvan architect H.A.J. Baanders de directeur was. De uitwerking ging op een zelfde manier als bij Plan West, waarbij de gemeente Amsterdam controle uitoefende door een aangestelde commissie het Slotense uitbreidingsplan uit 1916 aan te laten passen. Dit driemanschap bestond uit het hoofd van de Dienst der Publieke Werken, A.R. Hulshoff, en de architecten Jan Gratama en H. van der Vijgh. Zij bepaalden het stratenplan en waakten over de architectonische eenheid. Hierbij werd veel overgenomen uit het Slotense uitbreidingsplan, zoals het ronde Surinameplein, de noord-zuidlopende Haarlemmermeerstraat en het Hoofddorpplein met de aan de oostzijde hierop aansluitende Hoofddorppweg. Ook de sterk in hoogte afwisselende bebouwing langs de Sloterkade en rond het Jacob Marisplein werd meegenomen en geïntegreerd in de planvorming. Het resultaat was in feite een kleinere versie van het plan voor het Mercatorplein en omgeving. Een groot verschil was echter dat er in de Hoofddorppleinbuurt middenstandswoningen werden gebouwd en de architectuur, waarbij het met pannen gedekte dak een eerherstel kreeg, veel traditioneler was.

Gordel '20-'40

Het ontwerp voor de Hoofddorppleinbuurt volgde de vormgevingsprincipes zoals deze al eerder door Berlage bij de opzet van Plan Zuid (1917) waren toegepast en typerend zijn voor de Gordel '20-'40: lange brede straten, ruimte en overzichtelijkheid, zichtlijnen, oriëntatie en rechte hoeken en lijnen. Kenmerkend is de samenhang tussen architectuur en stedenbouw, waarbij de individuele woning ondergeschikt wordt gemaakt aan de straatwand die cruciaal is in de ontwerpopgave van de stedenbouwer. Hierin is een aantal ontwerpprincipes zichtbaar. Het meest in het oog springend is de geaccentueerde hoekbebouwing. Beeldbepalend zijn ook torens in de zichtas van de straat, poorten en andere elementen. Daarnaast wordt gebruik gemaakt van spiegelingen en symmetrie en is er een sterk hiërarchisch onderscheid tussen de monumentaal vormgegeven hoofdstraten, waar de bebouwing overwegend vijf lagen telt, en de secundaire wegen, waar dit er vier zijn. De hiërarchische opzet van straten wordt ook onderstreept door de profilering en de keuze van beplanting. In de hoofdwegen zijn de bomen slank, hoog en statig, in de buurstraten juist klein en pittoresk. Ook verschilt de keuze van boomsoort waar de beplanting van straat- en plein samenkomen, zoals is te zien op het Legmeerplein.

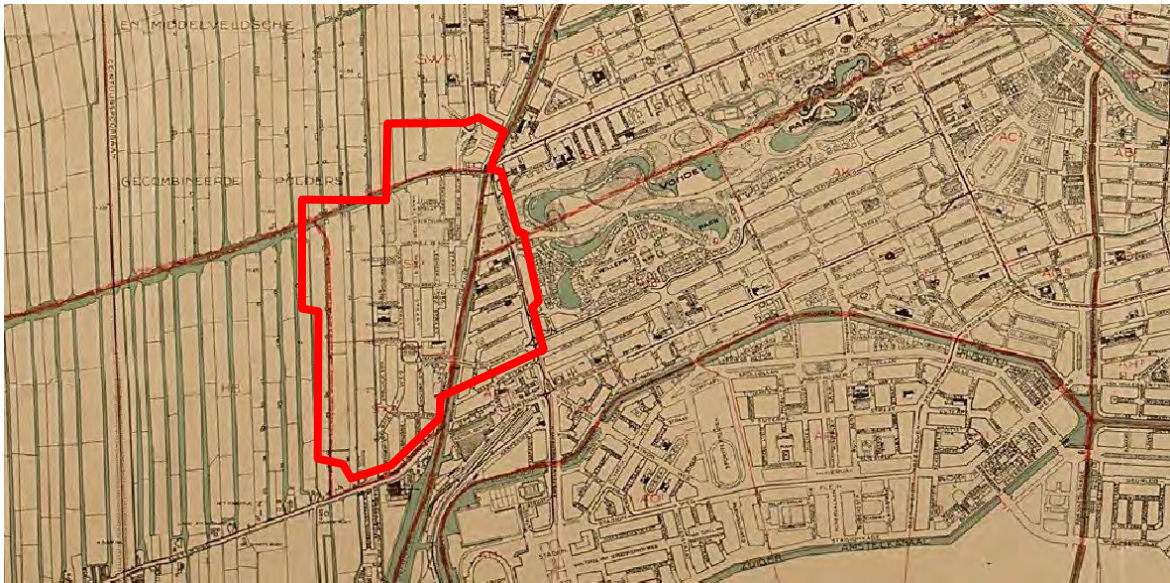
Afbeeldingen 27-28:
Links een hoogteaccent
op de hoek van de
Haarlemmermeer- en de
Weissenbruchstraat.
Rechts de
Legmeerstraat. M&A,
2019.

Het Hoofddorpplein en omgeving

Rond 1925 werd begonnen met het bouwrijp maken van de terreinen voor de Hoofddorppleinbuurt. De aanleg begon met het plein (1925-1930) en de directe omgeving (1928-1935). Het Hoofddorpplein kreeg in het midden een plantsoen dat was ingericht als siertuin en werd afgebakend door in baksteen opgetrokken blokken die ondanks hun verschillende uitvoeringen, van opzet gelijk zijn. Alle vier zijn ze rechthoekig en symmetrisch, met lagere en smallere zijstukken. Zowel de bouwblokken aan het plein als delen van de straten die erop uitkwamen, zijn hooggewaardeerd en geheel ontworpen door J.M. van der Mey, een architect die zijn sporen had verdiend bij de uitvoering van Plan West. De ontwerpen van de blokken aan de noordzijde tussen de Haarlemmermeerstraat en Warmondstraat en aan de zuidzijde tussen de Aalsmeerweg en de Leimuidenstraat ontstonden uit een samenwerking van Van der Mey en architect J.J.B. Franswa. De monumentale gevelwanden van de woonblokken in de Haarlemmermeerstraat werden ontworpen door architectenbureau Baanders. Net als het Mercatorplein heeft het Hoofddorpplein een bajonetontsluiting waarbij de straten in het verlengde van de pleinwanden uitwaaiëren. Van der Mey had in de as van de Hoofddorpweg een toren ontworpen die vergelijkbaar was met de torens van het Mercatorplein. Deze markeerde het punt waar aan de westzijde het plein overging in de straat. Omdat het onderhoud van deze toren zoals bij wel meer architectonische elementen van de Amsterdamse School te kostbaar werd gevonden, is deze na de oorlog gesloopt.

Afbeeldingen 29-31: Boven Hoofddorpplein 21-41 vermoedelijk vlak na voltooiing, met toren. Linksonder de bebouwing van het Hoofddorpplein tussen de Warmondstraat en de Haarlemmermeerstraat. Rechtsonder het Legmeerplein, vlak na voltooiing. Uit SAA, 010012000924, jaartal onbekend; 010016000040, 1934; 010122040297, 1959.

Afbeelding 32: Kaart van Amsterdam uit 1931, waarop het eerste aangelegde deel van de Hoofddorpplein te zien is. Het plangebied is rood omcirkeld. Uit SAA, D1010000020, 1931.

Afbeelding 33: Luchtfoto waarop het als eerst voltooide, zuidoostelijk deel van de Hoofddorppleinbuurt is te zien. Rechts bovenin bevindt zich het Hoofddorpplein, in het midden loopt de Aalsmeerweg en onderaan de Rijsburgerstraat die het tracé van de oude Sloterweg volgt. De hiërarchie in de bebouwing tussen hoofd- en secundaire wegen is duidelijk te zien. Uit SAA, A04139001035, 8 april 1931.

Voltooing Hoofddorppleinbuurt

Het westelijk deel van de Hoofddorppleinbuurt werd gerealiseerd tussen 1931 en 1940. Dit gebeurde onder leiding van Cornelis van Eesteren, die in 1929 hoofd werd van de pas opgerichte afdeling Stadsontwikkeling van de Dienst der Publieke Werken. Hij voorstond een functionalistische stedenbouw waarin licht, lucht en ruimte een doorslaggevende rol spelen. Dit kwam tot uiting in het Algemeen Uitbreidingsplan (AUP), dat na uitgebreid onderzoek werd vastgesteld in 1935 en voorzag in een ruim opgezette stadsuitbreiding waarin grote zorg werd besteed aan het groen. Hoewel Van Eesteren zich bij de aanleg van dit deel van de buurt hield aan wat al door de Dienst Publieke werken was getekend, schemeren zijn stedenbouwkundige opvattingen door in de uitvoering. Zo is de architectuur hier in vergelijking met het eerder aangelegde deel van de buurt zeer terughoudend gehouden, om meer aandacht te vestigen op de stedenbouwkundige ruimte. In tegenstelling tot de architectuur van de bebouwing is de stedenbouwkundige structuur in dit deel van de wijk dan ook hoog gewaardeerd.

Afbeelding 34-35: Links de Abbenesweg met op de hoek de Westlandgracht. Rechts een luchtfoto van de Hoofddorppleinbuurt uit 1952 met Westlandgracht aan de westzijde. Uit SAA, B00000012758 en A04139001043.

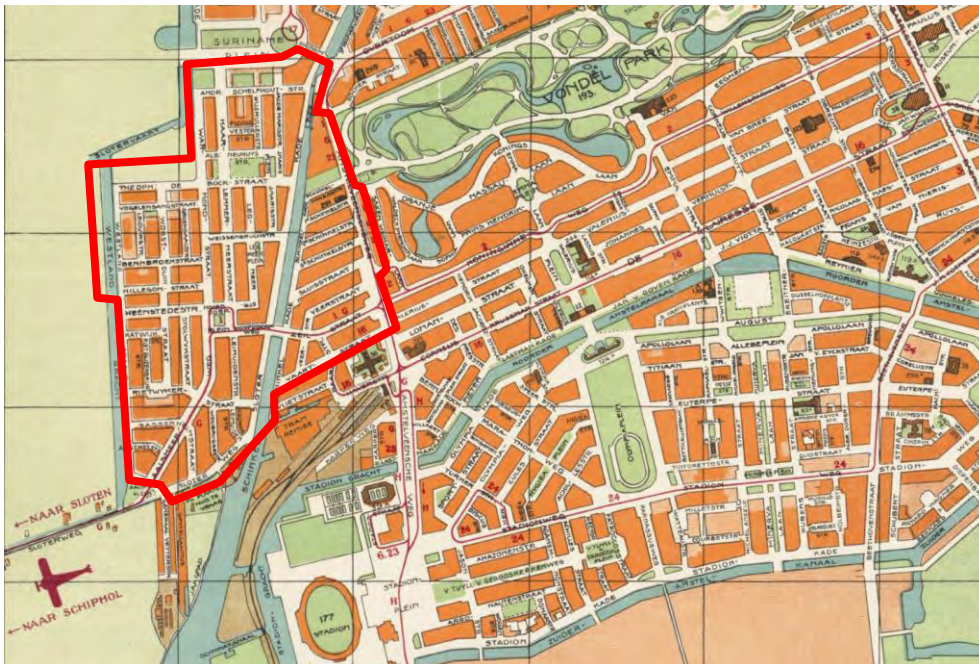
Groen in de hoofdrol

De ontwerpers van het AUP kenden een grote betekenis toe aan groen en water. Volgens hen voldeed groen het beste aan zijn bestemming als het niet alleen voor ontspanning kon worden gebruikt, maar ook als doorgangsroute voor voetgangers en fietsers. Onder verwijzing naar landen als Engeland en Duitsland, waar de normen voor de op te nemen oppervlakten aan groen wettelijk waren vastgelegd, werd de hoeveelheid groen in het AUP nauwkeurig bepaald op basis van de norm van 3,5 m² groenoppervlak per inwoner. Ook in de straten die Van Eesteren in de Hoofddorppleinbuurt ontwierp, poogde hij zoveel mogelijk ruimte voor groen te creëren door straten als de Abbenes-, Sassenheim- en Rietwijkerstraat een asymmetrisch profiel te geven. De belangrijkste en hoogst gewaarde groenzones in de Hoofddorppleinbuurt worden echter gevormd door de Theophile de Bockstraat en de Westlandgracht. De Theophile de Bockstraat was voor de ontwerpers van het AUP van groot belang omdat hier de oude en de nieuwe stad samenkwamen en is dan ook bedoeld als overgangsstrook tussen het Vondelpark en het Rembrandtpark. Aanvankelijk was het idee om bij deze straat een verbinding te graven tussen de Westlandgracht en de Schinkel, maar dat is nooit gebeurd. De in de jaren dertig aangelegde Westlandgracht had in Van Eesterens ontwerp een grote stedenbouwkundige betekenis als markering van de scheiding tussen de oude stad en de nieuwe uitbreidingswijken, waardoor de

bebouwing van de oost- en westzijde sterk contrasteert. In de jaren vijftig werd de Slotervaart gedeeltelijk omgelegd en geëgaliseerd, waarmee de Westlandgracht werd vergroot en er een bassin ontstond dat meer recreatiemogelijkheden schiep. Het scherm van hoog opgaande platanen langs de gracht geeft het uitzicht over dit unieke waterplein een grote allure. Zij is, zoals in de toelichting bij het AUP valt te lezen, als 'aesthetisch element in het stadsbeeld van onschatbare waarde'.

Afbeelding 36: Uitsnede van het AUP uit 1935 met daarop het plangebied. Het rode gebied is het nog te realiseren deel van de Hoofddorppleinbuurt. De doorlopende groenstructuur van Vondelpark naar Rembrandtpark is ook te zien, hoewel de gracht ter hoogte van de Theophile de Bockstraat er nooit is gekomen. Uit SAA, STOK0100025000001, 1935.

Afbeelding 37: Uitsnede van een door Holkema en Warendorf uitgegeven kaart van Amsterdam uit 1936 met daarop het plangebied in rood aangegeven. De Westlandgracht had hierop nog niet zijn huidige vorm. Uit SAA, KOKA00603000001, 1936.

Surinameplein en omgeving

Het Surinameplein begrenst het plangebied aan de noordzijde. De bebouwing aan de zuidoostzijde van dit plein ligt in de Hoofddorppleinbuurt en heeft de status van gemeentelijk monument. Voor de aanleg van dit plein en de omgeving ervan werd in 1926 een plan gemaakt door architect J. Roodenburgh als onderdeel van Plan West. Hij ontwierp de holronde wanden die elk uit drie in een stompe hoek tegen elkaar geplaatste blokken bestaan. Het plein en de bebouwing kwam in verschillende fases tot stand, waarvan het zuidoostelijk deel in de Hoofddorppleinbuurt gereed was in 1929 en behoort tot de Gordel '20-'40. Een deel van de Overtoomse Buurt, op deze plek 't Eilandje' geheten, sneuvelde bij de aanleg ervan. Door voortschrijdend inzicht pakte de uiteindelijke uitwerking van het plein anders uit. Ter voorbereiding op het Algemeen Uitbreidingsplan werd in 1929 onder Van Eesteren een grote verkeersweg richting de Westelijke Tuinsteden geprojecteerd: de huidige Cornelis Lelylaan. Hierdoor verdrievoudigde de omvang van het plein aan de westzijde en kreeg het een langgerekte in plaats van ronde vorm. In 1961 verrees het door C. Wegener van Sleeswijk ontworpen complex de Klokkenhof aan de zuidwestzijde van het Surinameplein. Zowel de hoogbouw als het voormalige bibliotheekgebouw heeft sinds 2020 de status van gemeentelijk monument.

Afbeeldingen 38-40: Linksboven 't Eilandje bij de Slotervaart, waarvan op deze foto al een deel gesloopt is. De huizen vooraan stonden op de plaats van de even zijde van de huidige Andreas Schelfhoutstraat, met links de zandopspuiting voor het Surinameplein.. Rechtsboven het Surinameplein met de door Roodenburgh ontworpen bebouwing. Onder een luchtfoto van het Surinameplein en omgeving gezien in westelijke richting. Rechts bovenaan de Schinkel met daaronder de Hoofddorppleinbuurt. Het perceel aan de zuidwestzijde van het plein is nog onbebouwd. Uit SAA, OSIM00001003728, juli 1924; 5221F2001136, jaartal onbekend; collectie Stadsarchief Amsterdam, A04139000877, 21 september 1955.

Gebouwen met publieke functies

De Hoofddorppleinbuurt is voornamelijk een woonbuurt, maar herbergt ook andere functies. Zo zijn er bij de aanleg van de buurt verschillende scholen gebouwd. Voorbeelden hiervan zijn de tegenover elkaar gelegen scholen in de Floris Versterstraat, waarvan nummer 10 een gemeentelijk monument is. Winkels en horeca bevinden zich van oudsher aan het Hoofddorpplein en aan de hoofdstraten. Vermeldenswaardig is de Andreaskerk die in 1936 werd gebouwd en zich – praktisch onzichtbaar vanaf de straat – bevindt achter de gevels van de bebouwing aan de Andreas Schelfhoutstraat, Wijsmullerstraat, Floris Versterstraat en Haarlemmerstraat. Tegenwoordig heeft dit gebouw een woonfunctie.

Schaalvergroting aan de Sloterkade

De Sloterkade kent van oudsher een sterke functiemenging. De grote bedrijvigheid in de vorm van aanmerende boten van warmoezeniers uit Sloten leidde immers tot de komst van herbergen, winkels en (prestedelijke) industrie. De grotendeels eind-negentiende-eeuwse bebouwing kende een afwisselende rooilijn en was ondanks de vele hoogteverschillen nooit hoger dan de door de gemeente Sloten gehanteerde bouwhoogte van 15 meter. In 1934 vond de eerste schaalvergroting plaats in de vorm van de door Anton Hamaker ontworpen Victoria-bioscoop. De 'Victoria' was aanvankelijk aan de Nieuwendijk te vinden, maar na een verwoestende brand besloot de eigenaar de bioscoop opnieuw te openen aan de Sloterkade.. In vergelijking met de omringende bebouwing viel direct de hoogte van het grote gebouw op: de Slotense bouwverordening was immers niet meer van toepassing. Tegenwoordig bevindt zich op de plek van het pand een appartementencomplex. Nog wel aanwezig is het monumentale woongebouw ontworpen door Piet Zanstra, Jan Giesen en Karel Sijmons uit 1940 bij de Zeilbrug.

Afbeeldingen 41-43: Linksboven de Andreaskerk met daarachter de Calvijnsschool aan de Floris Versterstraat (1972). Rechtsboven het door Zanstra, Giesen en Sijmons ontworpen woongebouw (1943), rechtsonder de Victoriabioscoop (1980). Uit SAA, B00000010211, 5293FO002817 en 010122009190.

3.1.5 Jaren '50 – 2000: naoorlogse ontwikkelingen

In de tweede helft van de twintigste eeuw is op verschillende plekken in zowel de Hoofddorpplein- en Schinkelbuurt oude bebouwing incidenteel vervangen door nieuwbouw. Het gaat hier echter niet om grootschalige stads- of stedelijke vernieuwingsprojecten.

Schinkelbuurt

Doordat de Dubbele Buurt in de jaren dertig grotendeels moest wijken voor de verbreding van de Amstelveenseweg en de Schinkel, zijn tussen de Amstelveenseweg en de Schinkelhavenkade verschillende woonblokken gebouwd variërend van de jaren '50 tot '00. Vermeldenswaardig is het wooncomplex aan de Amstelveenseweg 106-120. Het is vermoedelijk in 1955 gebouwd naar een ontwerp van de architecten L. Göbel en G. den Hartog en bevindt zich tegenover de ingang van het Vondelpark. In zijn opzet is het kenmerkend voor de overgangsfase van het gesloten bouwblok uit de Gordel 20'-40 naar de naoorlogse strokenbouw. In de rest van de Schinkelbuurt heeft in de jaren '70-'80 her en der wat stads- en stedelijke vernieuwing plaatsgevonden. Een voorbeeld daarvan is het gebouw aan de Derde Schinkelstraat 2-4, dat zich ondanks de moderne architectuur schikt in het negentiende-eeuwse straatbeeld, en het veelzijdige woningencomplex aan de Schinkelhavenkade 25-53 dat naast een aantal appartementen, een rolstoelwoning en een HAT-eenheid ook in woningen en collectieve ruimtes voorzagt voor twee woongroepen die hier hun intrek zouden nemen – waaronder één met de passende naam 't Schinkeltje'.

Afbeelding 44: De Amstelveenseweg na de sloop van de huizen in de Dubbele Buurt. Uit: SAA, OSIM00005005136, 1933.

Afbeelding 45: Amstelveenseweg 106 – 120. Uit: SAA, BMAB000017000007_015, 1988.

Sloterkade en Jacob Marisbuurt

De schaalvergroting heeft aan de Sloterkade in de laatste decennia van de twintigste eeuw flink doorgezet en het aanzien ervan veranderd. Tegenwoordig heeft deze een zeer divers aanzicht door het contrast van grote bouwblokken uit verschillende periodes met prestedelijke en vooroorlogse bebouwing. In vergelijking met de rest van het plangebied heeft hier relatief veel stedelijke en stadsvernieuwing plaatsgevonden. Een voorbeeld daarvan is een woningbouwcomplex op de nummers

33-40 uit 1980-81 van Sier van Rhijn dat, door de aanwezigheid van rolstoelwoningen, typologisch van grote waarde is, en het woningen- annex winkelcomplex dat vermaard architect Ben Ingwersen in 1965 ontwierp aan de Sloterkade 110-124. Daarnaast verscheen er een aantal kantoorgebouwen. Zo maakte een rij Slotense woon- en winkelhuizen in 1969-1971 plaats voor het iconische Bankgirogebouw, dat in 1997-1999 vervolgens is verbouwd tot een groot appartementencomplex. Het contrast met het ernaast gelegen zeventiende-eeuwse Aalsmeerder Veerhuis kan bijna niet groter. Noemenswaardig is ook een in 1975 gebouwd wooncomplex aan het Jacob Marisplein dat ruimte biedt aan 12 atelierwoningen en zich op fraaie wijze schikt aan het negentiende-eeuwse straatbeeld.

Afbeelding 46: Sloterkade met het oude Bankgirogebouw en het Aalsmeerder Veerhuis. Helemaal links het woningbouwblok ontworpen door Sier van Rhijn. Uit SAA, B00000012699, 1980.

3.2 Stedenbouwkundige, typologische en architectonische aspecten

3.2.1 Stedenbouwkundige opzet

Schinkelbuurt

De bebouwing van de Schinkelbuurt volgt de oude slotenverkaveling. De hoofdader in de buurt wordt bepaald door de drukke Amstelveenseweg, die tevens de oostgrens van het plangebied vormt. Van oudsher is deze woon/winkelstraat een belangrijke verbinding tussen Amsterdam en Amstelveen. Tussen deze weg en de Schinkelkade lopen oost-west georiënteerde dwarsstraten die worden gedomineerd door woningbouw van rond 1910 en bestaat uit aaneengeschaalde gesloten bouwblokken. Deze straten zijn stenig en voorzien van één rij bomen: het meeste groen bevindt zich achter gesloten gevels in de binnentuinen. In de Zeilstraat en Amstelveenseweg bevinden zich op de begane grond van de woonblokken winkel- en horecavoorzieningen. In de Schinkelbuurt werden, verspreid over de dwarsstraten, ook wat scholen gebouwd waarvan de gevels werden geïntegreerd in de gesloten bouwblokken. Op de plek van de oude Dubbele Buurt, in de 'driehoek' waar de Amstelveenseweg en de Schinkelhavenkade samenkomen, zijn verschillende bouwblokken uit de tweede helft van de twintigste eeuw te vinden die verschillen in grootte en opzet. Ten zuiden van de Vaartstraat bevinden zich publieke en maatschappelijke voorzieningen, maar deze liggen buiten het plangebied.

Hoofddorppleinbuurt

Het deel van de Hoofddorppleinbuurt dat behoort tot de Gordel '20-'40 is planmatig tot stand gekomen en kent een duidelijke structuur die bestaat uit een grid van oost-west- en noord-zuidlopende hoofd- en secundaire wegen. De belangrijkste wegen komen samen in het Hoofddorpplein, dat het centrum van de buurt vormt. De bajonetontsluiting van Haarlemmermeerstraat, Hoofddorpplein en Aalsmeerweg is vergelijkbaar met die van het Mercatorplein. Belangrijk voor het karakter van de buurt is het schaalverschil tussen de hoofd- en secundaire wegen. De breedte van de straten varieert van 22 meter voor de hoofdwegen tot 15 à 18 meter voor de buurtstraten. Aan de hoofdwegen telt de bebouwing overwegend vijf lagen, aan de secundaire wegen zijn dat er vier. De bebouwing bestaat uit gesloten bouwblokken voorzien van binnentuinen en was indertijd bedoeld voor de middenklasse. Een aantal schoolgebouwen is te vinden in de secundaire wegen, zoals de Rietwijkerstraat de Floris Versterstraat, waarvan de gevels zijn geïntegreerd in de gesloten bouwblokken. Een uitzondering vormt het multifunctionele schoolgebouw aan de Theophile de Bockstraat bij de Westlandgracht dat in 2010 is gerealiseerd. Winkel- en horecavoorzieningen bevinden zich op de begane grond van de blokken aan verschillende hoofdstraten, zoals de Haarlemmermeerstraat en het Hoofddorpplein. Het Surinameplein begrenst de buurt aan de noordzijde, de Westlandgracht aan de westzijde en de Schinkel vormt de oostgrens. De Jacob Marisbuurt kwam al tot stand onder de gemeente Sloten en behoort nog tot de negentiende-eeuwse ring. Ook deze buurt bestaat uit een rastervormig grid van oost-west en noord-zuidlopende wegen waaraan zich gesloten bebouwing bevindt. Deze woningen variëren meer in ontwerp en hebben een aanzienlijk lagere en meer diverse bouwhoogte dan het Gordel '20-'40-gedeelte.

Het oudste deel van de Hoofddorppleinbuurt wordt gevormd door de Sloterkade, die door de verschillende rooilijnen en bebouwingstypes een grillig verloop kent. De (deels pre-stedelijke) bebouwing is hier door de eeuwen heen op een bijna organische manier ontstaan en herinnert aan de tijd van grote bedrijvigheid bij de overtoom. Daarmee is het een belangrijke cultuurhistorische as. De diversiteit aan

bebouwing maakt de gelaagde ontwikkelgeschiedenis van de kade afleesbaar. Door de ligging aan de Schinkel kent deze van oudsher een functiemengeling van wonen, werken en (voornamelijk pre-stedelijke) industrie. Tegenwoordig is hier wegens de ligging aan het water ook horeca te vinden.

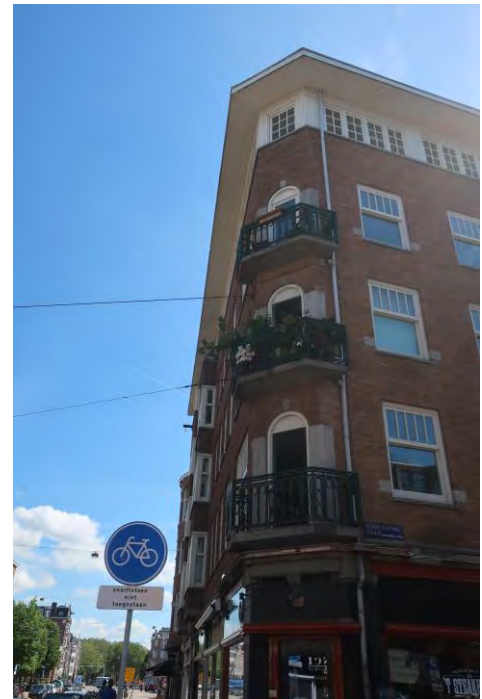

Afbeelding 47: Luchtfoto van de Hoofddorppleinbuurt (links) en Schinkelbuurt (rechts) genomen in noordelijke richting. Uit SAA, B00000037448, 1986.

3.2.2 Openbare ruimte, groen en water

Schinkelbuurt

Het aantal pleinen in de Schinkelbuurt is beperkt. Hoewel de buurt niet beschikt over speciaal aangelegde pleinen, zijn op verschillende plekken de hoeken van de bouwblokken echter afgeschuind of de rooilijnen naar achter gelegd. Daar waar enkele dwarsstraten aansluiten op de Amstelveenseweg dan wel Schinkelkade, zijn op deze manier wat kleinere pleintjes ontstaan. Openbare groenvoorzieningen zijn grotendeels beperkt tot boomaanplant in de straten. Zo zijn de dwarsstraten op de Zeilstraat na voorzien van een rij bomen. Ook de Schinkelkade is voorzien van een bomenrij die het een groen karakter geeft. Groene long van deze buurt is het plantsoen aan de Schinkelhavenstraat op de plaats van de voormalige uitspanning Schinkelhaven. Deze maakt onderdeel uit van een groene doorgaande fiets- en wandelroute tussen het Vondelpark en het Rembrandtpark, zoals bedacht in het AUP. Veel privégroen in de buurt is echter niet zichtbaar vanwege de stedenbouwkundige opzet van gesloten bouwblokken. Het groen in de binnentuinen van de Schinkelbuurt is dan ook belangrijk voor de woonkwaliteit in de buurt. Verdere verdichting hiervan is dan ook onwenselijk. Ten slotte is ook de Schinkel vermeldenswaardig. Niet alleen speelde deze een significante rol in de pre-stedelijke ontstaansgeschiedenis van de wijk, het is ook een belangrijke ruimtelijke as. Vroeger een bedrijvige handelsroute, tegenwoordig een aantrekkelijk onderdeel van de leefomgeving vanwege het uitzicht en de recreatiemogelijkheden.

Afbeeldingen 48-50: Linksboven het plantsoentje bij Schinkelhaven, gezien richting Amstelveenseweg en Vondelpark. Rechtsboven een afgeschuinde hoek op de Amstelveenseweg. Linksonder een verder naar achtergelegen rooilijn in de Schinkelbuurt, waardoor een pleintje ontstaat. M&A, 2019.

Hoofddorppleinbuurt

In de Hoofddorppleinbuurt is een grote rol voor pleinen weggelegd. Naast het Hoofddorpplein maken ook het Legmeerplein, twee pleinen in de Woestduinstraat, de Theophile de Bockstraat en het Jacob Marisplein deel uit van de buurt. In de bebouwing die werd gepleegd onder de gemeente Sloten, is op de hoek van de Sloterkade met respectievelijk de Theophile de Bockstraat en de Weissenbruchstraat de rooilijn bewust naar achter gelegd om meer openbare ruimte te creëren, waardoor ook hier een soort pleinen zijn ontstaan. Groen en water zijn volop aanwezig in de buurt. De aanwezige pleinen hebben allemaal een groene inrichting en de beplanting in de buurt werd ook ingezet om de hiërarchische opzet van de straten te onderstrepen. In de hoofdwegen zijn de bomen slank, hoog en statig, in de buurstraten klein en pittoresk. Ook verschilt de keuze van boomsoort waar de boombeplanting van straat- en plein samenkomen, zoals op het Legmeerplein. In de door Van Eesteren ontworpen straten is een asymmetrisch profiel toegepast om meer ruimte voor groen te creëren. Dit is terug te zien in de Abbenes-, Sassenheim- en Rietwijkerstraat. Het meeste privégroen is te vinden in de binnentuinen achter de gesloten gevels. Een uitzondering hierin vormt het rijtje huizen op het Jacob Marisplein, waar de achtertuinten zichtbaar zijn vanaf de openbare ruimte. De twee belangrijkste groenzones in de Hoofddorppleinbuurt zijn de Theophile de Bockstraat en de Westlandgracht. De Theophile de Bockstraat is door Van Eesteren bedoeld als een overgangstrook tussen het Vondelpark en het Rembrandtpark en ligt dan ook in het verlengde van het Schinkelhavenplantsoen aan de overkant van de Schinkel. Conform het gedachtegoed van de opstellers van het AUP dient deze niet alleen ter ontspanning, maar ook als doorgangsroute van voetgangers en fietsers. De Westlandgracht is naast ontspanningszone ook van stedenbouwkundige betekenis: deze markeert de scheiding tussen de oude stad en de nieuwe uitbreidingswijken, waardoor de bebouwing van de oost en westzijde sterk contrasteert. Het scherm van hoog opgaande platanen langs de gracht geeft het uitzicht over dit unieke waterplein een grote allure.

Afbeelding 51-53: Linksboven de Westlandgracht met plezierbootjes. Rechtsboven de groenstrook van de Theophile de Bockstraat. Op de achtergrond de Westlandgracht met vaag in de verte de hoogbouw aan de overkant. Rechtsonder het Legmeerplein. M&A, 2019.

3.2.3 Architectuur

Schinkelbuurt

De Schinkelbuurt wordt gedomineerd door gesloten woningbouwblokken van rond 1910 met meestal vier bouwlagen en een kap. De kap is grotendeels parallel aan de straat geplaatst en de blokken hebben karakteristieke verticale ramen en dakkappen met een uitkragende hijsbalk. Bij sommige blokken is er uit hygiënisch oogpunt op de ontmoeting tussen de lange zijde van een woonblok en de kopbebouwing ruimte opengelaten voor lichtinval en luchtdoorstroming. De al eerder genoemde kenmerkende afgeschuinde hoeken zijn vaak voorzien van verbijzonderingen in de architectuur. Aan de Amstelveenseweg zijn de huizen wat rijker gedecoreerd dan in de dwarsstraten. Op de begane grond van deze bouwblokken en die in de Zeilstraat bevinden zich winkels en horecagelegenheden, die duidelijk herkenbaar zijn aan de verschillende winkelpuien die de plinten sieren. Opvallend is de negentiende-eeuwse paardentramremise, die in Russische stijl is neergezet en een overblijfsel is van de vermaaksarchitectuur bij het Vondelpark. In de jaren tachtig, negentig en nul is her en der wat bebouwing in de dwarsstraten vervangen door moderne woningbouw met een meer eigentijdse architectuur die de aanwezige verkavelingsvormen respecteert. Het noordelijkste deel van de buurt in de 'driehoek' tussen de Amstelveenseweg en de Schinkelhavenkade bestaat uit woningbouw- en appartementenblokken die in de tweede helft van de twintigste eeuw zijn gebouwd.

Afbeeldingen 54-57: Linksboven een woonblok aan de Amstelveenseweg met decoraties en op de begane grond winkelpuien. Rechtsboven soberder vormgegeven arbeiderswoningen in de Sluisstraat. Linksonder een open ruimte tussen twee blokken voor voldoende lichtinval aan de Schinkelhavenstraat. Rechtsonder in de jaren '90 gerealiseerde nieuwbouw op de hoek van de Schinkelkade, die aansluit op de bestaande bebouwing. M&A, 2019.

Hoofddorppleinbuurt

De Hoofddorppleinbuurt wordt gedomineerd door gesloten bouwblokken voor de middenklasse die zijn vormgegeven in een sobere variant van de Amsterdamse School. De hiërarchie tussen de secundaire en hoofdwegen komt tot uiting in de architectuur. Aan de hoofdwegen telt de bebouwing overwegend vijf lagen, aan de secundaire wegen zijn dat er vier. Rond het Hoofddorpplein en langs de hoofdwegen is de architectuur uitbundiger dan de woonbebouwing langs de buurtstraten. In het noordwestelijk gedeelte dat tussen 1932 en 1937 verrees onder Van Eesteren is de architectuur bewust zeer terughoudend gehouden met erkerpartijen die voor een sterke ritmering van de stedenbouwkundige ruimte zorgen en een ver uitkragende dakgoot die de straat van boven duidelijk beëindigt. Op die manier is de aandacht verschoven van de architectuur naar de vormgeving van de stedenbouwkundige ruimte, die dan ook hoger is gewaardeerd op de ordekaarten (zie: hoofdstuk 4). De architectuur van de pre-stedelijke bebouwing rondom het Jacob Marisplein bestaat uit aanzienlijk minder bouwlagen (in het geval van de kabouterhuisjes zijn dit er zelfs maar twee) en is qua ontwerp zeer divers. Net als in de Schinkelbuurt is hier op meerdere plekken gezorgd voor lichtinval door ruimte open te laten tussen de lange zijde van een woonblok en de kopbebouwing. De Sloterkade kent door het verschil in rooilijnen en bebouwingshoogtes een grillig verloop. Naast het zeventiende-eeuwse Aalsmeerder Veerhuis wordt hier negentiende-eeuwse en begin-twintigste-eeuwse bebouwing afgewisseld met modernere bouwblokken.

Afbeeldingen 58-60: Linksboven een prestedelijk pand aan de Jacob Marisstraat met ruimte voor lichtinval tussen de lange zijde en de kopbebouwing. Linksonder een fraai vormgegeven ingang van een bouwblok aan de Haarlemmermeerstraat. Rechtsonder soberder vormgegeven woningen aan de Westlandgracht. Hier speelt het groen in de openbare ruimte overduidelijk de hoofdrol. M&A, 2019.

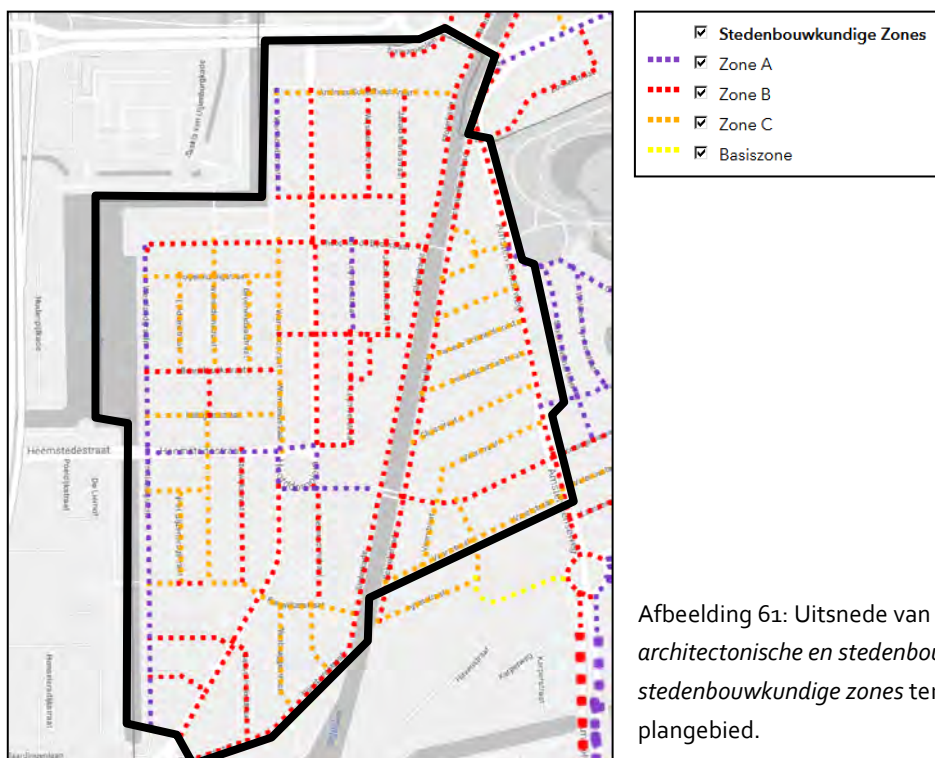

4 Betekenisvolle structuren, elementen en bebouwing

De bebouwing in de Hoofddorpplein- en Schinkelbuurt werd gerealiseerd in verschillende perioden met de bijbehorende architectuur, zoals in de historisch stedenbouwkundige analyse is te lezen. De waarderingskaarten 19^e-eeuwse Ring, Gordel '20-'40 en AUP-gebieden zijn sinds oktober 2015 geïntegreerd op maps.amsterdam/ordekaarten. Hierop zijn zowel de stedenbouwkundige zones als de architectuur van gebouwen en bruggen gewaardeerd. De waardering van architectuurores en stedenbouwkundige/landschappelijke zones leidt in combinatie met elkaar tot een versterking van de aanbevelingen van de aanpak van zowel de architectonische eenheden als van de openbare ruimte.

4.1 Stedenbouwkundige zones

Onder stedenbouwkundige zones wordt het openbaar gebied verstaan, dat wil zeggen: de straten en pleinen of combinaties daarvan, in samenhang met flankerende bebouwing, groen, water en privétuinen die grenzen aan het openbaar gebied. Deze zones zijn gewaardeerd van een basiszone, via zone C en B opklappend naar zone A (zie welstandsnota De Schoonheid van Amsterdam, p. 42-44). De zonewaarderingen helpen bij de cultuurhistorische waardering van de verschillende gebieden in de Hoofddorpplein- en Schinkelbuurt. Omdat het hierbij vooral om een esthetische waardering gaat, kan een gebied ondanks de vele met een basiszone gewaardeerde straten toch van cultuurhistorisch hoge waarde zijn door de historische betekenis ervan.

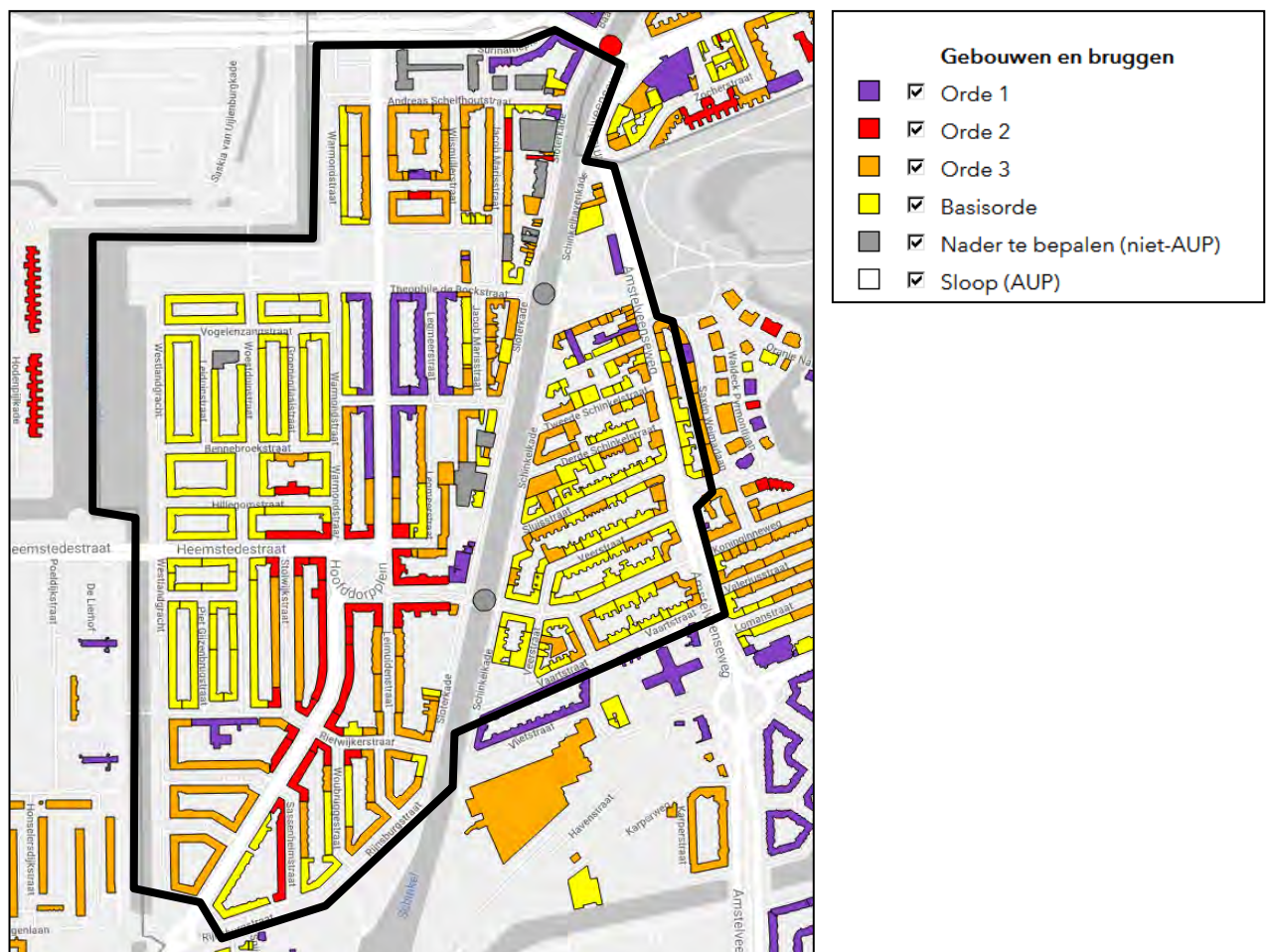
Afbeelding 61: Uitsnede van de *Waarderingskaart architectonische en stedenbouwkundige kwaliteit: stedenbouwkundige zones* ter plaatse van het plangebied.

4.2 Bebouwing

Op de waarderingskaarten wordt de architectonische kwaliteit van de bebouwing in opklimmende waardering aangegeven met basisorde, orde 3, orde 2 en orde 1. Op deze kaarten staat ook aangegeven of de panden behoren tot een architectonische eenheid van twee of meer panden, waar accenten in de architectuur zijn aangebracht en of het om een symmetrisch vormgegeven architectuureenheid gaat. Daarnaast zijn de aangewezen rijks- en gemeentelijke monumenten op deze kaarten aangegeven.

De architectonische ordes voor de 19de-eeuwse Ring en de Gordel '20-'40 worden als volgt gedefinieerd:

- Paars – Orde 1: De geregistreerde en beoogde rijks- en gemeentelijke monumenten.
- Rood – Orde 2: Monumentwaardige bouwwerken met een nadrukkelijke architectonische verbijzondering en bouwwerken met een bijzondere cultuurhistorische betekenis.
- Oranje – Orde 3: Karakteristieke bouwwerken met architectonische en/of stedenbouwkundige meerwaarde.
- Geel – Basisorde: Voor de periode kenmerkende bouwwerken met basiskwaliteit, of bouwwerken die door ingrijpende wijzigingen hun architectonische meerwaarde hebben verloren.
- Grijs – Bebouwing uit overige perioden.

Afbeelding 62: Uitsnede van de Afbeelding 65: Uitsnede van de Waarderingskaart architectonische en stedenbouwkundige kwaliteit: architectuur ter plaatse van het plangebied.

4.3 Naoorlogse bebouwing

Veel naoorlogse bebouwing in het plangebied heeft nog geen waardering gekregen en is dan ook niet terug te vinden op de *Waarderingskaart architectonische en stedenbouwkundige kwaliteit*. In 2017 is M&A in opdracht van de Commissie voor Ruimtelijke Kwaliteit gestart met het maken van waarderingskaarten voor de periode 1970-1985 (Post-AUP), als vervolg op de Waarderingskaarten AUP-gebieden. Binnen dit kader zijn stadsvernieuwingsprojecten, bedrijfs- en kantoorlocaties en uitbreidingswijken uit deze periode gewaardeerd. Omdat de naoorlogse bebouwing in de Hoofddorpplein- en Schinkelbuurt die voor 1970 is gerealiseerd nog geen waardering heeft, is ook deze ook meegenomen in het onderzoek. De cultuurhistorisch waardevolle bebouwing wordt hieronder kort beschreven:

Surinameplein 35-59

Architect: C. Wegener Sleeswijk

Jaar: 1961

Dit door C. Wegener Sleeswijk ontworpen complex verrees aan de zuidwestzijde van het Surinameplein, waarmee het de grens van de oude stad en de westelijke tuinsteden markeert. Het geheel sluit aan op het zuidelijke van de al in 1927 voltooide gebogen bouwblokken aan de zuidoostzijde van het plein. De Klokkenhof bestaat uit een 14 bouwlagen tellende woontoren, dwars daarop geplaatste langgerekte laagbouw die was bestemd voor bejaardenwoningen, met haaks daarop een bejaardentehuis. Twee paviljoens op de uiterste hoeken dienden als bibliotheek en kantoorruimte. De hoogbouw, met daarop het carillon waaraan het complex haar naam te denken heeft, is vanwege de hoge monumentwaarde samen met het voormalige bibliotheekcomplex in 2020 aangewezen tot gemeentelijk monument.

Afbeelding 63: De Klokkenhof aan het Surinameplein. Uit SAA, 5293FO008850, jaartal onbekend.

Sloterkade 33-40

Architect: P.H. (Sier) van Rhijn

Jaar: 1980-81

Sier van Rhijn ontwierp aan de Sloterkade dit complex, bestaande uit 12 twee-, 8 drie- en 8 vierkamerwoningen, waaronder een aantal rolstoelwoningen, waarmee het van hoge typologische waarde is. Het moderne, in baksteen opgetrokken gebouw is voorzien van een plat dak, heeft een getrapte rooilijn die de (licht diagonale) loop van de Schinkel volgt en zorgvuldig aansluit op de afwisselende verkaveling van de Sloterkade. De teruggelegen ingangen zorgen in combinatie met de naar voren gelegen balkons voor dieptewerking in de gevel en voor een interessante overgang tussen publiek en privé. De witte betonnen kolommen integreren de balkons met de gevel en geven samen met de hijsbalken ritme aan het straatbeeld. Het complex is hierdoor van hoge architectonische en stedenbouwkundige waarde.

Afbeeldingen 64-66. Linksboven: uitsnede tekening plattegrond van het complex. Uit BWT-archief. Rechtsboven: foto van het gebouw, data.amsterdam.nl. Onder: situatie in 1998. Uit SAA, 010122009153.

Jacob Marisplein 7-17

Architect: T.S. Hoogeveen

Jaar: 1975-77

Aan de oostzijde van het Jacob Marisplein ontwierp T.S. Hoogeveen 12 atelierwoningen in opdracht van de toenmalige gemeentelijke dienst volkshuisvesting. Elke atelierwoning beschikt over een speciale werkruimte die kan worden gebruikt voor kunstproductie, waarmee dit complex van hoge typologische waarde is. Het in baksteen opgetrokken complex getuigt van een uitgebalanceerd ontwerp, waarbij de afzonderlijke panden, voorzien van grote ramen, balkons en hijsbalken, zorgen voor ritmering en aansluiten op de kleinschaligheid van de Jacob Marisbuurt. Het complex is van zowel hoge stedenbouwkundige als architectonische kwaliteit.

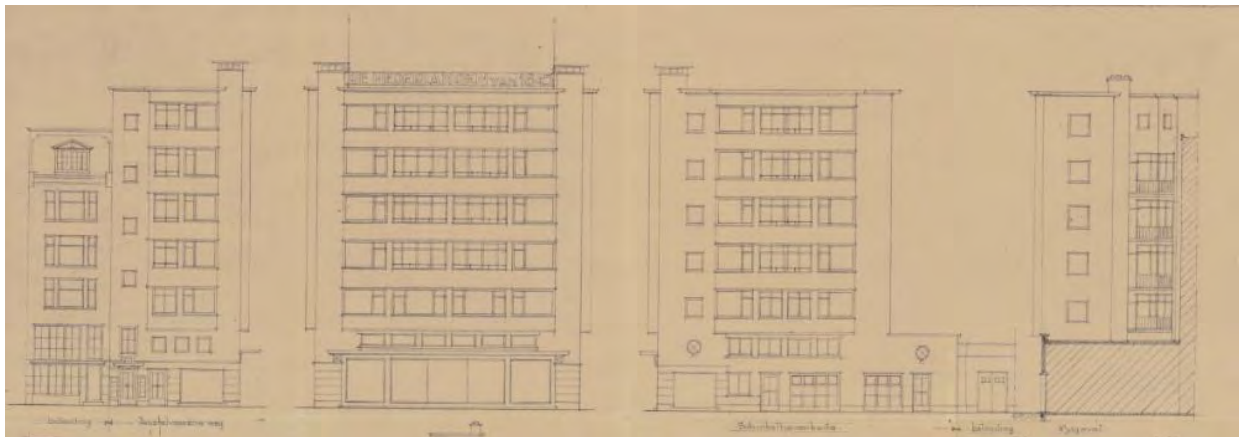
Afbeeldingen 67-69. Linksboven: woningen met op de voorgrond een groenperk op het Jacob Marisplein. Foto door M&A, 2019. Linksboven de atelierwoningen vlak na voltooiing. Uit SAA, 010122040465, 1979. Foto onderaan afkomstig van data.amsterdam.nl

Amstelveenseweg 2-26

Architect: A.J. Westerman

Jaar: 1954

Op het driehoekvormige perceel tussen het begin van de Amstelveenseweg en Schinkelhavenkade ontwierp A.J. Westerman een complex bestaande uit 12 woningen, kantoorruimtes en een autoshowroom. Het verrees in 1954 op het braakliggende terrein dat hier aan het eind van de jaren dertig was ontstaan na de gedeeltelijke sloop van de Dubbele Buurt. Dit voor die tijd zeer moderne gebouw is bijzonder in het oeuvre van deze architect, die met name voor de oorlog veel woningen ontwierp en erna weinig productief meer was. Dit gebouw heeft een compact ontwerp met een duidelijke beëindiging op alle hoeken en een mooi evenwicht tussen gesloten- en openheid. De afwisseling van in de in het gebouw verzonken balkons en erkers hebben een plastische werking. Door de 'koppositie' op het bebouwingsblok is het alzijdig ontworpen en stedenbouwkundig goed ingepast in het hooggewaardeerde negentiende-eeuwse straatbeeld. Het gebouw is van hoge architectonische en stedenbouwkundige waarde en draagt bovendien bij aan de historische gelaagdheid van deze plek.

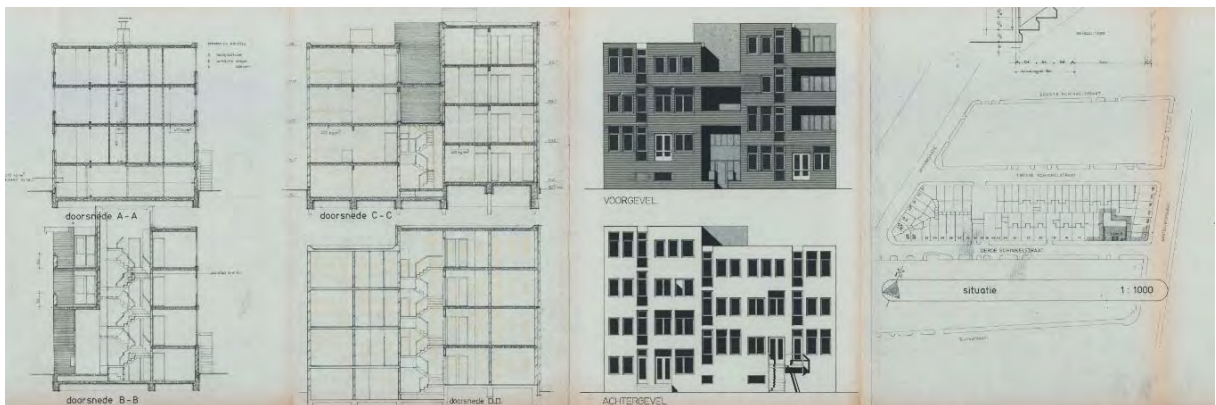
Afbeeldingen 70-72. Boven: tekening gevels blok. Uit BWT-archief. Linksonder: aanzicht vanaf de Amstelveenseweg. Rechtsonder: aanzicht vanaf de Schinkelhavenkade. Bron: data.amsterdam.nl

Derde Schinkelstraat 2-4

Architect: K. van Santen

Jaar: 1976

Dit wooncomplex kent door de afwisselende bouwhoogtes, verschillende ramen en ongelijk lopende verdiepingen een grote variëteit, maar komt toch over als een samenhangend geheel. Dat evenwicht in tegenstrijdigheidheden is ook terug te vinden in de gesloten massawerking versus de verzonken balkons en modern ogende architectuur van het gebouw dat stedenbouwkundig mooi is geïntegreerd in het negentiende-eeuwse straatbeeld. Hiermee is het een geslaagd voorbeeld van kleinschalige stadsvernieuwing en beschikt het over een hoge architectonische en stedenbouwkundige waarde.

Afbeeldingen 73-74: Foto en bouwtekening van het complex. M&A, 2019 / BWT-archief.

Sloterkade 50-52

Architect: C.P. Onclin

Jaar: 1978

Op de plek waar eerst nog een 'onbewoonbaar verklaarde bouwval' te vinden was, ontwierp C.P. Onclin een interessant complex met woon- en kantoorruimte. De twee panden lijken op het eerste gezicht weinig met elkaar te maken te hebben, maar zijn als één geheel ontworpen. De vorm van de gevel en het gebruik van verschillende raam- en baksteensoorten versterken deze illusie, waarmee het ontwerp refereert aan de grote variëteit aan de bebouwing die aan de Sloterkade is te vinden. Ook wat betreft volume sluit het stedenbouwkundig gezien goed aan op dit hooggewaardeerde straatbeeld. Het gebouw draagt dan ook in hoge mate bij aan de bijzondere ruimtelijke structuur en historische gelaagdheid van de Sloterkade.

Afbeelding 75-78. Linksboven: het complex gezien vanaf de Sloterkade. Foto door M&A, 2019. Rechtsboven: Foto van het complex, gezien over de Schinkel. Uit SAA, BMAB00007000010_003, 1988. Onder: tekening met daarop de gevels van het nieuwe complex, ingepast in het straatbeeld. Bron: BWT-archief.

Sloterkade 90-92

Architect: A. Penning

Jaar: 1958-65

Dit blok portieketagewoningen is een mooi voorbeeld van naoorlogse architectuur. Het kent duidelijke beëindigingen en heeft een sober, eenvormig exterieur met weinig verbijzonderingen, waardoor het zich ondanks het grote volume en naar voren liggende rooilijn schikt in het straatbeeld. De door een lijst omgeven portieken en classicistisch aandoende natuurstenen plint (die later is voorzien van een grijze kleur) geven het echter een zekere verfijning. De waarde van dit gebouw is met name besloten in de bijdrage die het geeft aan het hooggewaardeerde en historisch gelaagde straatbeeld van de Sloterkade, waarvoor het contrast tussen kleinschalige bebouwing en grote complexen een belangrijke karakteristiek is en als uitgangspunt handhaving van de ruimtelijke structuur geldt.

Afbeelding 79-80: recente en historische foto. Bron: data.amsterdam.nl / SAA, 5293FO010291, jaartal onbekend.

Sloterkade 110-124

Architect: J.B.(Ben) Ingwersen

Jaar: 1965

Fraai modernistisch woningen- en winkelcomplex, ontworpen door J.B. Ingwersen. Deze naoorlogse architect staat met name bekend om het grote aantal scholen dat hij ontwierp, waaronder ambachtsschool 'Het Schip', en verwierf faam met het multifunctionele 'Autopon': een woon- en garagegebouw aan de Overtoom, vernoemd naar Pon's Automobielenhandel. Zowel het Schip als Autopon heeft de status van Rijksmonument. Het door hem ontworpen complex aan de Sloterkade heeft ondanks het grote volume een vriendelijke uitstraling door het witgeverfde beton, de open balustrades waarbij de balkons zorgen voor plasticiteit en de pergola die luchtigheid geeft aan de hijsbalken. Het is van grote cultuurhistorische waarde wegens de plaats die het inneemt in het oeuvre van de architect en van stedenbouwkundige waarde door de bijdrage die het levert aan het gevarieerde en hooggewaardeerde straatbeeld van de Sloterkade.

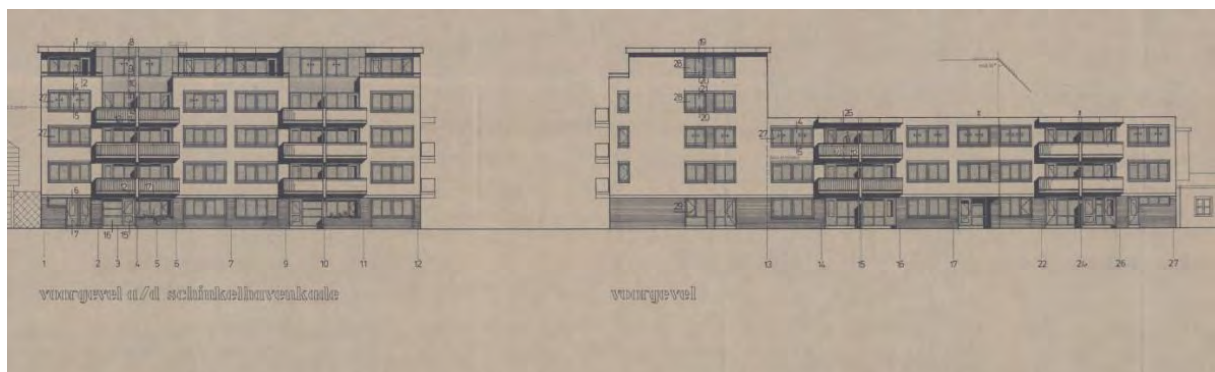
Afbeelding 81-82: historische foto en recente foto van het complex. Bron: data.amsterdam.nl / SAA, 010122009169, 1978.

Schinkelhavenkade 25-53

Architect: Schippers architecten

Jaar: 1988

In opdracht van woningcorporatie Patrimonium ontwierp architectenbureau Schippers dit veelzijdige woningencomplex dat naast een aantal appartementen, een rolstoelwoning en een HAT-eenheid ook in woningen en collectieve ruimtes voorzag voor twee woongroepen die hier hun intrek zouden nemen – waaronder één met de passende naam 't Schinkeltje'. Hierbij hoorde zelfs een speciale woning voor een pianist. Het gebouw oogt in eerste instantie nogal zwaar door de betonnen balkons en massieve bakstenen gevels. Het gebruik van een afwijkende kleur baksteen voor de plint is echter een fraai detail en het complex is op zorgvuldige wijze stedenbouwkundig ingepast: door de terugwijkende hoek stelt het zich bescheiden op en geeft het bovendien vorm aan de openbare ruimte van de Schinkelhavenkade. Door de grote verscheidenheid aan woontypes is dit complex niet alleen van stedenbouwkundige, maar ook van grote typologische waarde.

Afbeelding 83-84: bouwtekening gevels en foto van het straatbeeld. Bron: BWT-archief / data.amsterdam.nl

4.4 Overige elementen

Alle pleinen en plantsoenen gelden als betekenisvolle elementen in het gebied. Dit geldt ook voor kleinere groene voorzieningen waaraan het karakter van de wijk valt af te lezen. De Schinkel en de Westlandgracht, waterwegen die een significante rol spelen in de ontstaans- en ontwikkelingsgeschiedenis van het gebied, zijn bovendien belangrijke ruimtelijke assen en betekenisvolle cultuurhistorische elementen. Dat geldt eveneens voor bijbehorende waterbouwkundige (kunst)werken zoals de sluizen, bruggen en wachtershuisjes. Binnen het plangebied liggen twee bruggen die de Hoofddorpplein- en de Schinkelbuurt met elkaar verbinden: brug 360 tussen de Theophile de Bockstraat en de Schinkelhavenstraat en brug 348 tussen de Zeilstraat en de Hoofddorppweg. Brug 360 ligt hier sinds 1975 en is in het kader van de Waarderingskaarten Post-AUP-gebieden gewaardeerd. Brug 348 is in 1999 vervangen door een nieuw exemplaar, maar beschikt nog over de originele beeldhouwwerken van Hildo Krop die afkomstig zijn van oude brug uit 1927 en cultuurhistorische waarde bezitten.

Afbeelding 85: Brug 360 over de Schinkel tussen de Schinkelhavenstraat en Theophile de Bockstraat. Uit SAA, B00000013843, 1976.

Bronnen

Publicaties

- Aardse, H. en M. Statema, *Van licht, lucht en groen word je een 'beter' mens, een cultuurhistorische verkenning naar de tuin in de Amsterdamse stedenbouw*, Monumenten en Archeologie, Amsterdam 2017.
- Bolhuis, G., e.a., *De atlas Gordel 20-40*, Amsterdam 2000.
- Haaren, M. van, e.a., *Atlas van de 19de -eeuwse Ring*, Amsterdam 2004.
- Kuyt, J. en N. Middelkoop, *G.B. Salm & a. Salm GBzn: bouwmeesters van Amsterdam*, Rotterdam 1997.
- Mulder, D., 'Op stadspeil in de polder: 'Wijk F in de Amsterdamse stadsuitbreiding' in: *Bulletin KNOB* 2012-2, p. 99-110.
- Platvoet, Leo, *Stappen door de Nieuwe Stad. Tochten langs de jongste woningbouw in Amsterdam Zuid*, 2000.
- Sickmann, J.W.M., *De Overtoom en de Dubbele Buurt*, Amsterdam 1999.
- Steenhuis, M., P. Meurs e.a., *De nieuwe grachtengordel. De realisatie van het Algemeen Uitbreidingsplan van Amsterdam*, Bussum 2017.
- Vermeer, G. en B. Rebel, *d'Ailly's Historische Gids van Amsterdam*, Amsterdam 1992, p. 631-661.
- Vermeer, G., B. Rebel en V. Stissi, *Historische gids van Amsterdam. Stadsuitbreidingen 1860-1935*, Amsterdam 2010, p. 597-607.
- Witman, B. en H. de Haan, *Amsterdamse pleinen*, Amsterdam 2010.

Archieven

- Archief van de Dienst Ruimtelijke Ordening: foto's
- Archief van de Dienst der Publieke Werken; Afdeling Gebouwen: foto's
- Archief van Bouw en Woningtoezicht (BWT-archief)
- Beeldbank Archief Monumenten en Archeologie
- Bureau Monumenten & Archeologie, Beschrijvingen gebouwen in Amis, Amsterdam 2019
- Collectie Stadsarchief Amsterdam: kaarten van stadsgedeelten

Websites

- Baar, P. de, 'Een wandeling door de Hoofddorppeleinbuurt', *Ons Amsterdam*, 16 april 2013.
<https://onsamsterdam.nl/een-wandeling-door-de-hoofddorppeleinbuurt> [augustus 2019].
- Meershoek, P., 'Is er niemand die het Boomschorshuisje wil?', *Het Parool*, 29 december 2015.
<https://www.parool.nl/nieuws/is-er-niemand-die-het-boomschorshuisje-wil-bfd7bo7o/> [juli 2019].
- Slot, E., 'Legaal snuiven, slikken en spuiten. De Nederlandse Cocaïne Fabriek (1900-1962)', *Ons Amsterdam*, 1 maart 1994.
<https://onsamsterdam.nl/legaal-snuiven-slikken-en-spuiten> [augustus 2019].

- 'Nieuwe woningen in oude panden Amsterdam-Zuid', 10 april 2012.
<https://www.parool.nl/nieuws/nieuwe-woningen-in-oude-panden-amsterdam-zuid~bbd139f9/>
[september 2019].
- Website van cultureel complex De Binnenpret:
<https://binnenpr.home.xs4all.nl/paardentramremise.htm>
- Website Andreaskerk:
<https://www.deandreaskerk.nl/historie/>

Colofon

Datum: 18 februari 2021
Status: definitief
Redactie: Sandra Guarda, Jouke van der Werf
Tekst: Tessa Henkes

© Monumenten en Archeologie, Gemeente Amsterdam, 2020
Postbus 10718, 1001 ES Amsterdam, 020-2514900

De kennis uit deze uitgave mag door derden gebruikt worden voor niet-commerciële doeleinden mits van bronvermelding sprake is. Bij vermenigvuldiging op enigerlei wijze voor commerciële doeleinden voorafgaande schriftelijke toestemming van M&A nodig. M&A aanvaardt geen aansprakelijkheid voor eventuele schade voortvloeiend uit de toepassing van de adviezen of het gebruik van de resultaten van dit onderzoek. M&A doet zelf altijd haar uiterste best rechthebbende te vermelden en waar nodig om toestemming voor gebruik te vragen. Mocht u van mening zijn dat uw copyright geschaad is dan verzoeken we contact met ons op te nemen.

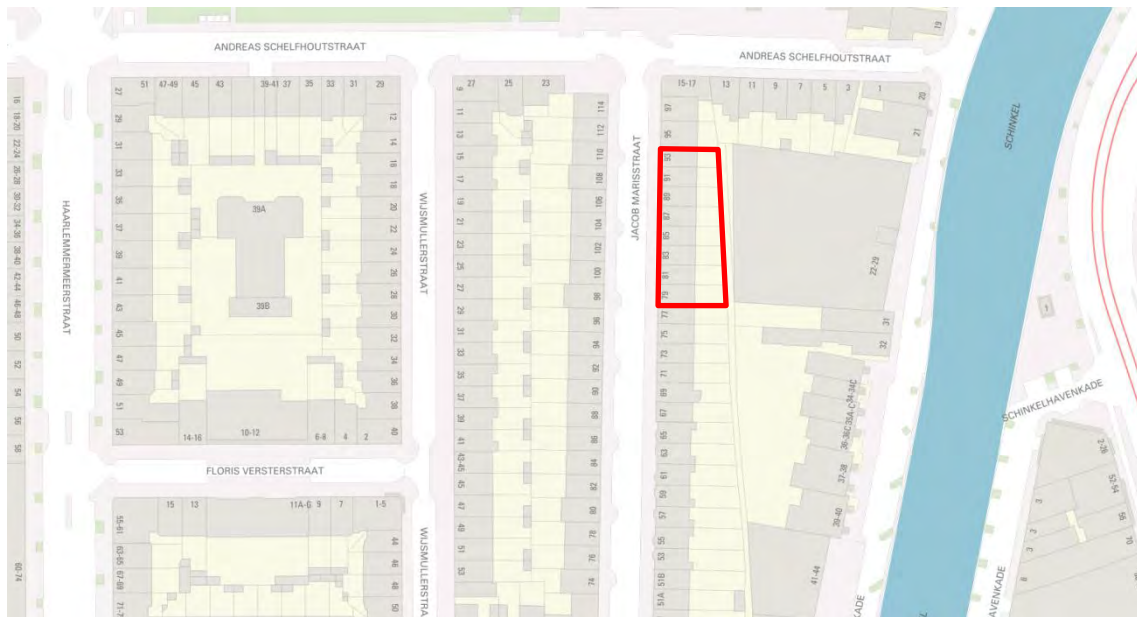
Bijlage

Onderzoek dakuitbouwen orde 2

1. Jacob Marisstraat 79-93

Complexnummer 16498; orde 2; woningen

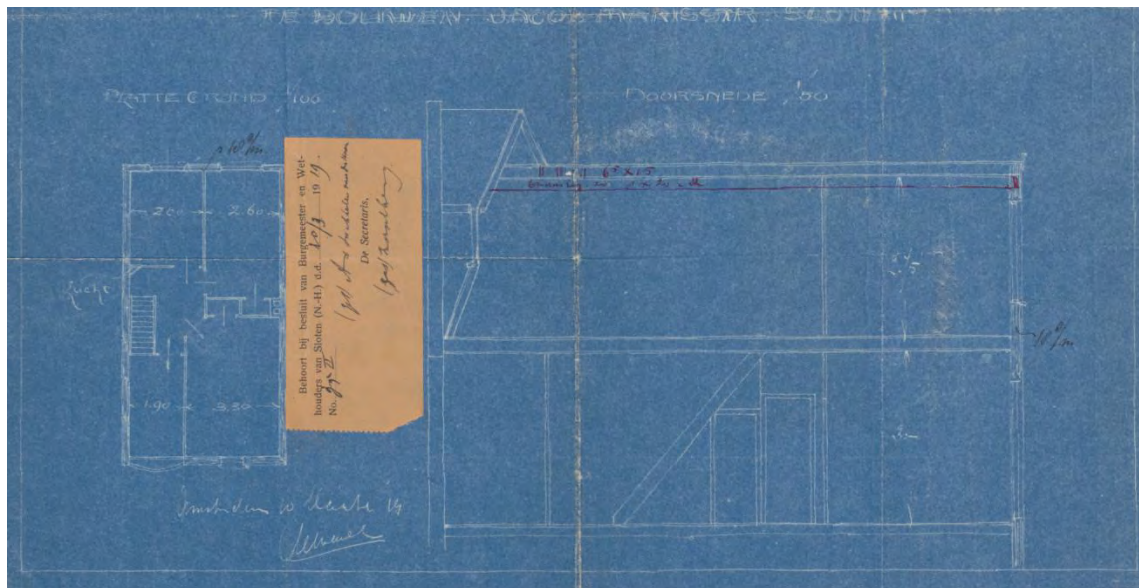
- Complex is voorzien van schijnkappen.
- Niet zichtbaar vanaf de straat.
- Deze kappen zijn echter zo laag, dat het uitbouwen conform de regel (30 cm onder de nok) in de praktijk niet mogelijk is.
- Uitbouwen zijn dus niet mogelijk.

Bron: data.amsterdam.nl

Het bouwblok gezien van bovenaf, in zuidwestelijke richting. Bron: Google Earth.

Bouwtekening met daarop de doorsnede van het complex. Te zien is dat de schijnkap zeer laag is.
Bron: Archief van Bouw- en Woningtoezicht.

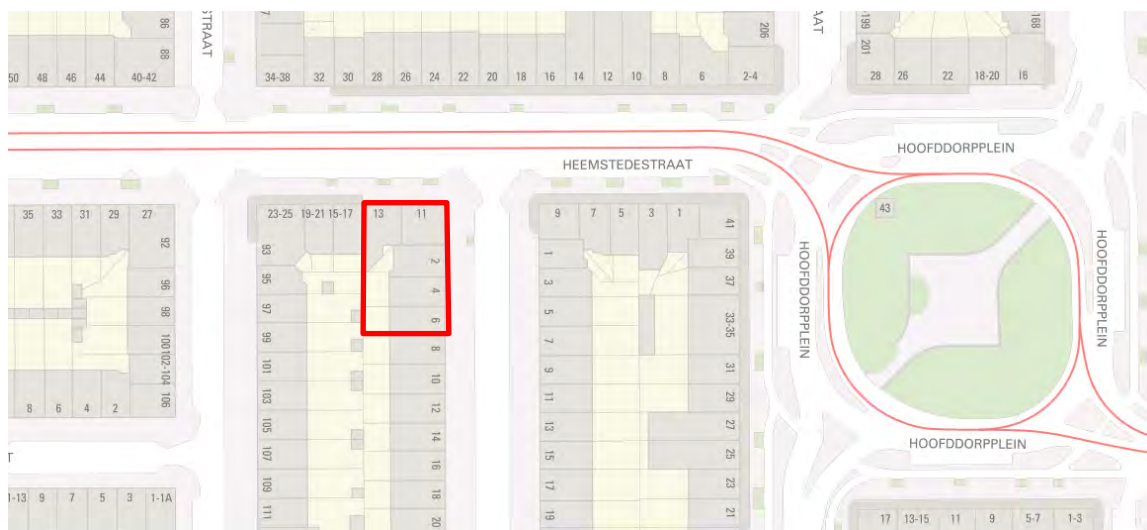

Foto gemaakt in de Jacob Marisstraat. Bron: M&A, 18-08-2020.

2. Heemstedestraat 11-13 /Stolwijkstraat 2-6

Complexnummer 10051; orde 2; woningen

- Stolwijkstraat 2-4 voorzien van schijnkappen.
- Niet zichtbaar vanaf de straat, dus uitbouwen mogelijk.

Bron: data.amsterdam.nl.

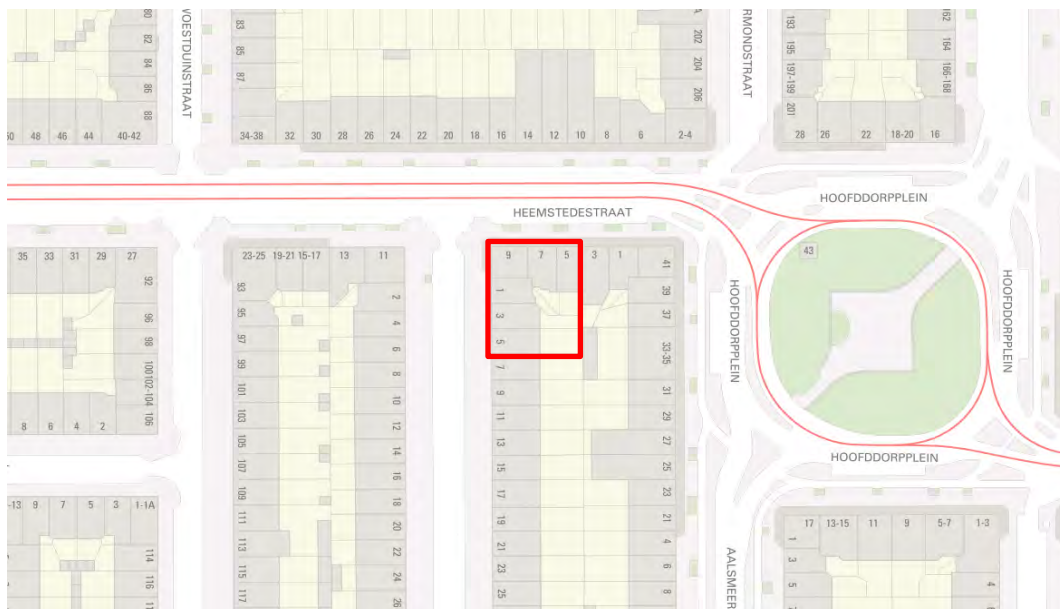

Het bouwblok gezien van bovenaf, in noordoostelijke richting. Bron: Google Earth.

3. Heemstedestraat 5-9 / Stolwijkstraat 1-5

Complexnummer 10048; orde 2; woningen, aan de Heemstedestraat voorzien van een winkelplint

- Heemstedestraat 5-7 en Stolwijkstraat 1-5 voorzien van schijncappen.
- Niet zichtbaar vanaf de straat, dus uitbouwen mogelijk.

Bron: data.amsterdam.nl

Het bouwblok gezien van bovenaf, in noordwestelijke richting. Bron: Google Earth.

4. Heemstedestraat 2-28 / Warmondstraat 204-206

Complexnummer 10041; orde 2; woningen, aan de Heemstedestraat voorzien van een winkelplint

- Heemstedestraat 6-22 en Warmondstraat 204-206 voorzien van schijnkappen.
- Niet zichtbaar vanaf de straat, dus uitbouwen mogelijk.

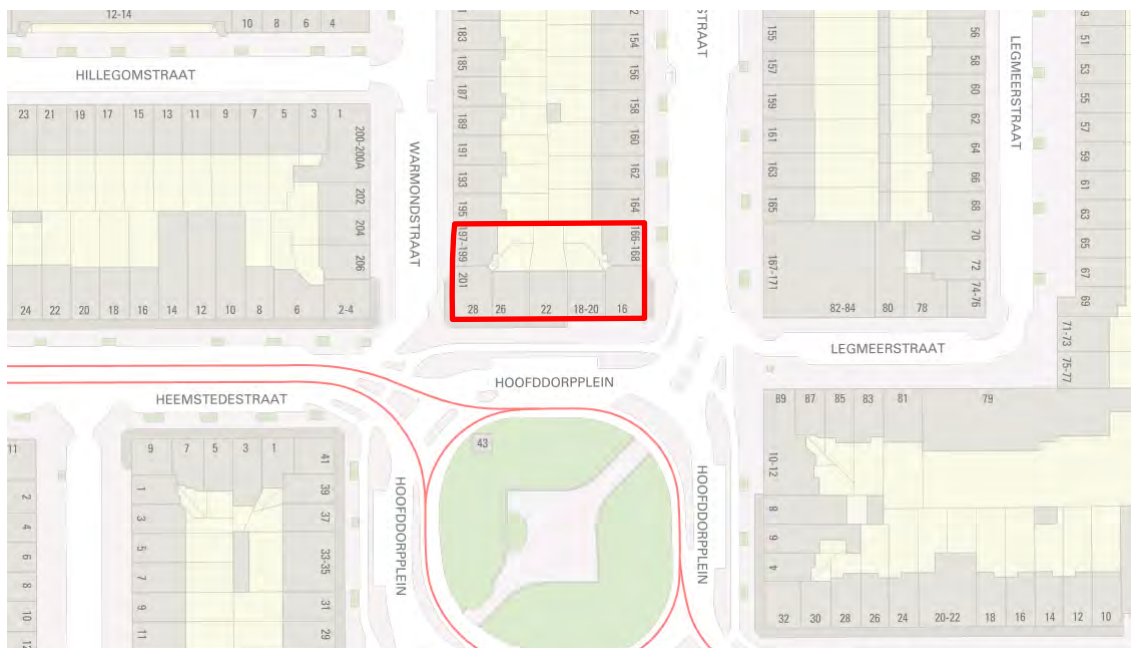

Bron: data.amsterdam.nl

Het bouwblok gezien van bovenaf, in zuidoostelijke richting. Bron: Google Earth.

5. Hoofddorpplein 16 - 28 / Warmondstraat 197-201 / Haarlemmermeerstraat 166-168
Complexnummer 10019; orde 2; woningen, aan Hoofddorpplein voorzien van een winkelplint
- Hoofddorpplein 18-26 voorzien van schijnkappen.
 - Bij een tweede locatiebezoek (d.d. 14-10-2020) is de impact vanaf de Warmondstraat nog eens getoetst. Achterzijde was niet zichtbaar.
 - Niet zichtbaar vanaf de straat, dus uitbouwen mogelijk.

Bron: data.amsterdam.nl

Het bouwblok van bovenaf gezien in zuidelijke richting. Bron: Google Earth.

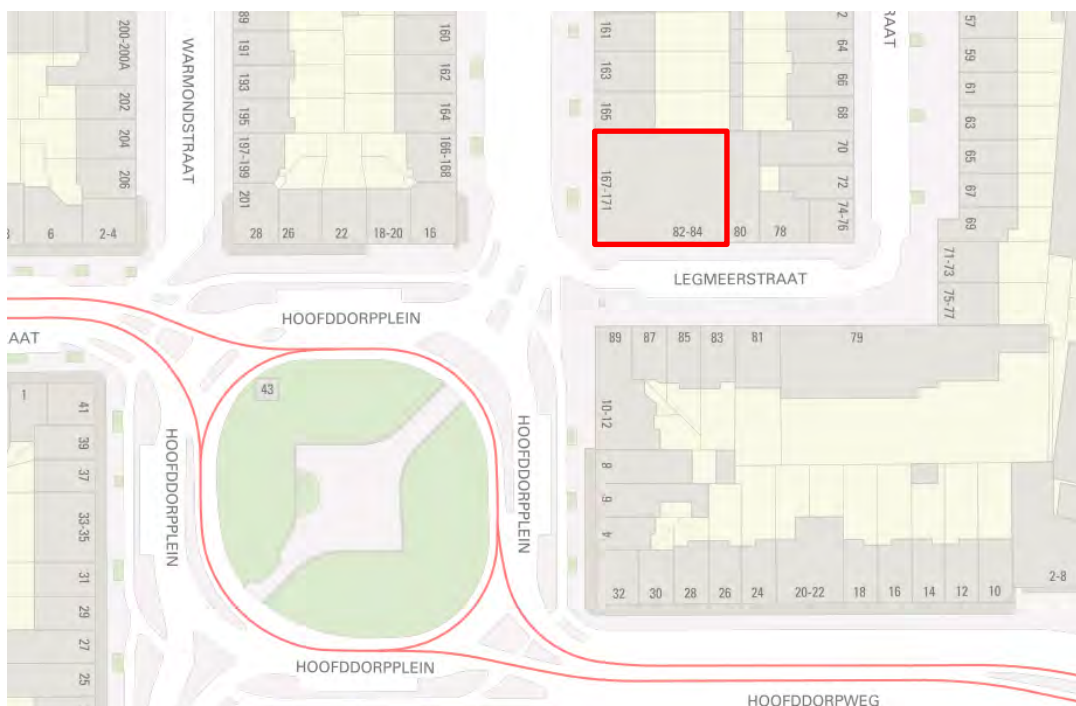

Foto's gemaakt vanaf de Warmondstraat. Bron: M&A, 14-10-2020.

6. Haarlemmermeerstraat 167-171 / Legmeerstraat 82-84

Complexnummer 11331; orde 2; woningen, aan Hoofddorpplein voorzien van een winkelplint

- Haarlemmermeerstraat 167 Legmeerstraat 84 voorzien van schijncappen.
- Haarlemmermeerstraat 169-171 betreft een hoekpand, Legmeerstraat 82 heeft een plat dak.
- Bij een tweede locatiebezoek (d.d. 14-10-2020) is de impact vanaf de Legmeerstraat nog eens getoetst. Achterzijde was niet zichtbaar.
- Niet zichtbaar vanaf de straat, dus uitbouwen mogelijk.

Bron: data.amsterdam.nl

Het bouwblok gezien van bovenaf, in zuidwestelijke richting. Bron: Google Earth.

Foto gemaakt vanaf Legmeerstraat in oostelijke richting. Bron: M&A, 14-10-2020.

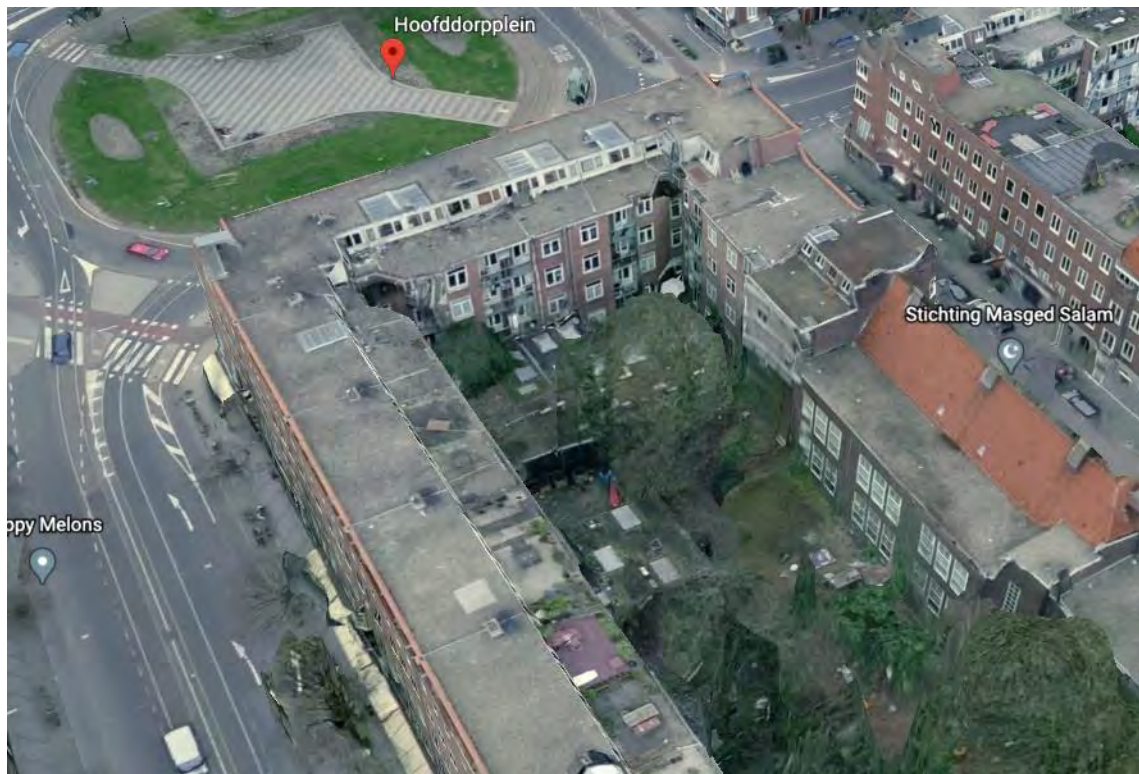
7. Hoofddorpplein 2-14 / Legmeerstraat 83-89 / Hoofddorpweg 10-32

Complexnummer 10010; orde 2; woningen voorzien van een winkelplint

- Hoofddorpplein 4-12 en Hoofddorpweg 10-30 voorzien van schijnkappen.
- Bij een tweede locatiebezoek (d.d.14-10-2020) is de impact vanaf de Legmeerstraat nog eens getoetst. Achterzijde bebouwing Hoofddorpplein was niet zichtbaar.
- Niet zichtbaar vanaf de straat, dus uitbouwen mogelijk.

Bron: data.amsterdam.nl

Het bouwblok van bovenaf gezien in noordwestelijke richting. Bron: Google Earth.

Foto gemaakt vanaf de Legmeerstraat. Bron: M&A, 14-10-2020.

8. Hoofddorpweg 1-27 / Leimuidenstraat 1-9

Complexnummer 10080; orde 2; woningen voorzien van een winkelplint

- Alle bebouwing (behalve hoekbebouwing) voorzien van schijnkap
- Niet zichtbaar vanaf de straat, dus uitbouwen mogelijk.

Bron: data.amsterdam.nl

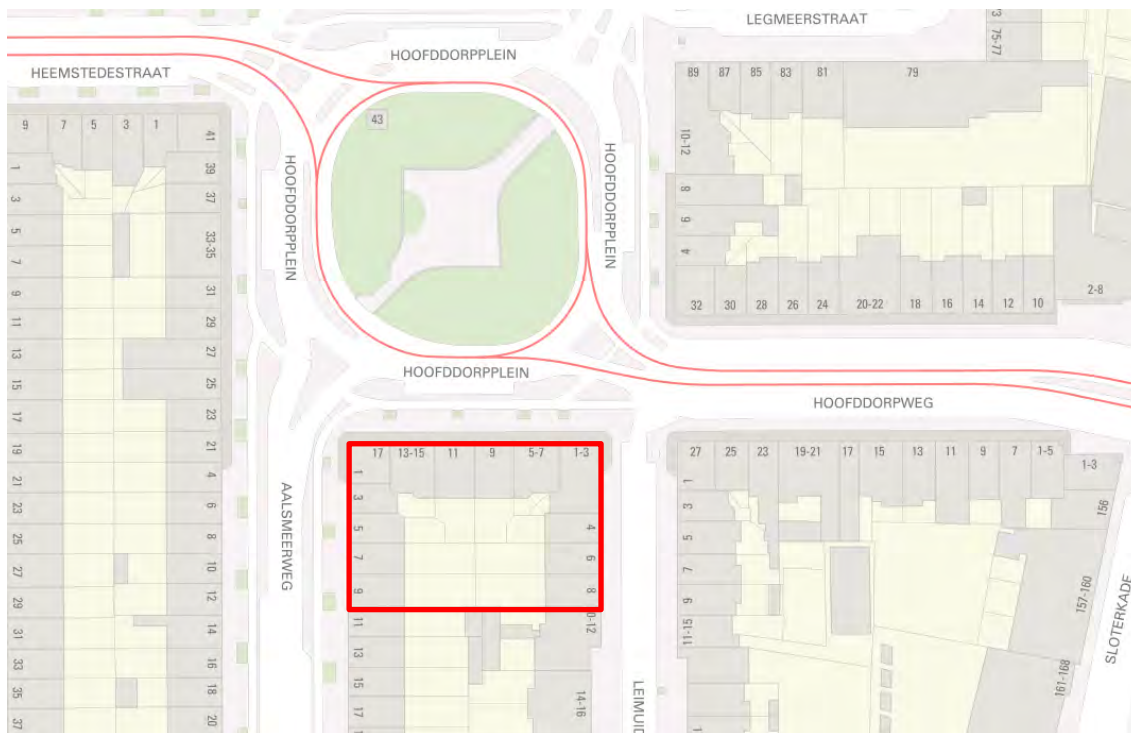

Het bouwblok gezien van bovenaf in noordwestelijke richting. Bron: Google Earth.

9. Hoofddorpplein 1-17 / Leimuidenstraat 4-8/ Aalsmeerweg 1-9

Complexnummer 10077; orde 2; woningen aan Hoofddorpplein voorzien van winkelplint

- Alle bebouwing (behalve hoekbebouwing) voorzien van schijnkappen.
- Bij een tweede bezoek (d.d. 14-10-2020) is de impact vanaf de Leimuidenstraat nog eens getoetst. Door de lagere bouwhoogte van het naastgelegen complex, is de achterzijde van Leimuidenstraat 8 zichtbaar vanaf de straat.
- Uitbouwen mogelijk maken, behalve voor Leimuidenstraat 8.

Bron: data.amsterdam.nl

Het bouwblok van bovenaf gezien in noordelijke richting. Bron: Google Earth.

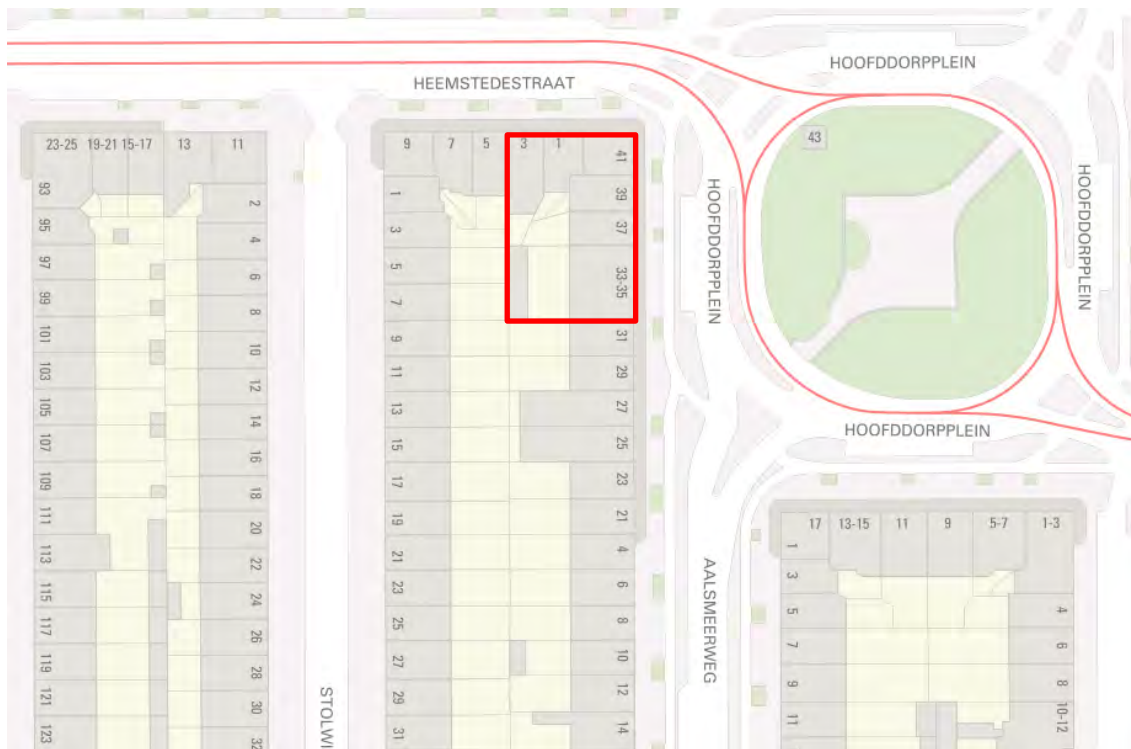

Foto gemaakt vanaf de Leimuidenstraat. Een uitbouw vanaf de achterzijde van Leimuidenstraat 8, zou duidelijk zichtbaar zijn en heeft impact op het straatbeeld. Bron: M&A, 14-10-2020.

10. Hoofddorpplein 33-41 / Heemstedestraat 1-3

Complexnummer 10047; orde 2; woningen voorzien van een winkelplint

- Heemstedestraat 1-3 voorzien van schijnkappen.
- Niet zichtbaar vanaf de straat, dus uitbouwen zijn hier mogelijk.

Bron: data.amsterdam.nl

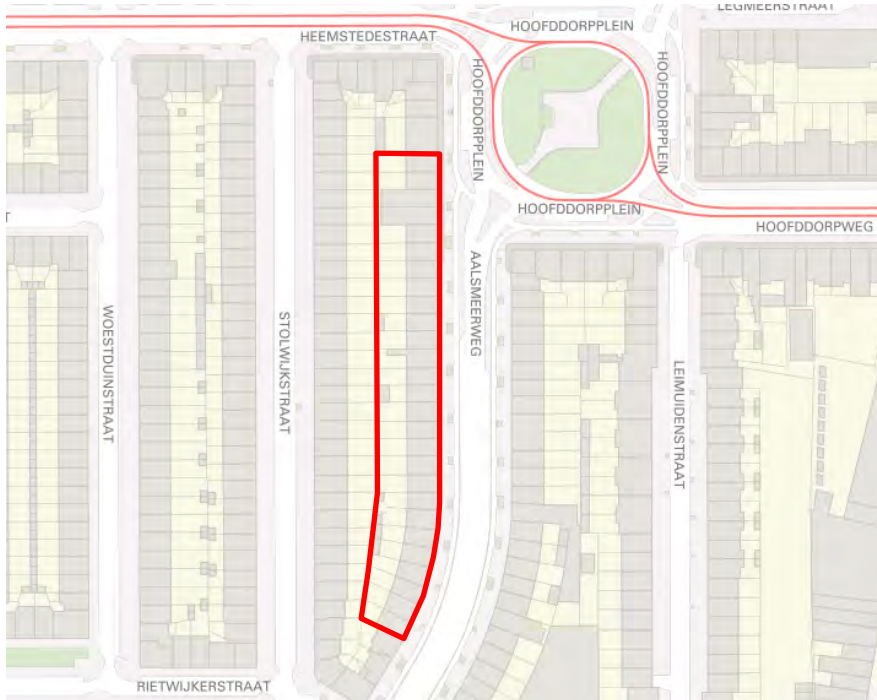

Het bouwblok gezien van bovenaf in noordoostelijke richting. Bron: Google Earth

11. Hoofddorpplein 21-31 / Aalsmeerweg 4-44

Complexnummer 10045; orde 2; woningen voorzien van een winkelplint

- Hoofddorpplein 21-27 en Aalsmeerweg 4-44 voorzien van schijncappen.
- Niet zichtbaar vanaf de straat, dus uitbouwen mogelijk.

Bron: data.amsterdam.nl

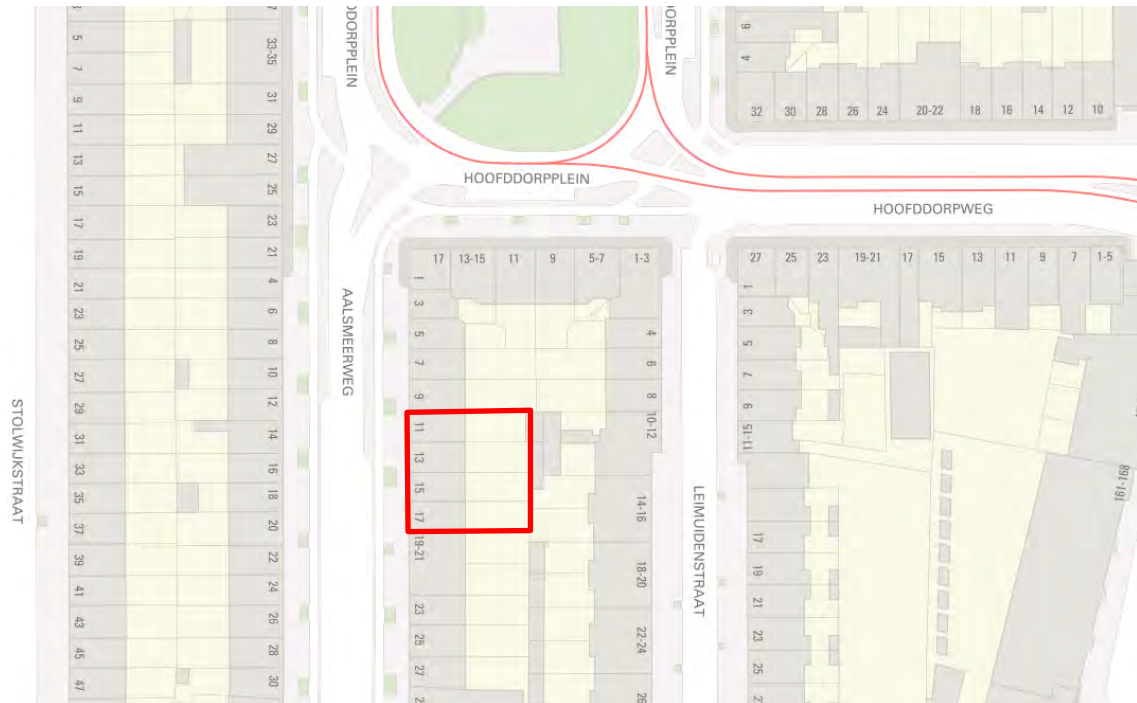

Het bouwblok van bovenaf gezien in noordelijke richting. Bron: Google Earth.

12. Aalsmeerweg 11-17

Complexnummer 10076; orde 2; woningen

- Bebouwing voorzien van schijnkappen.
- Niet zichtbaar vanaf de straat, dus uitbouwen mogelijk.

Bron: data.amsterdam.nl

Het bouwblok van bovenaf gezien in noordwestelijke richting. Bron: Google Earth.

13. Aalsmeerweg 19-49

Complexnummer 10075; orde 2; woningen

- Alle bebouwing voorzien van schijnkappen.
- Niet zichtbaar vanaf de straat, dus uitbouwen mogelijk.

Bron: data.amsterdam.nl

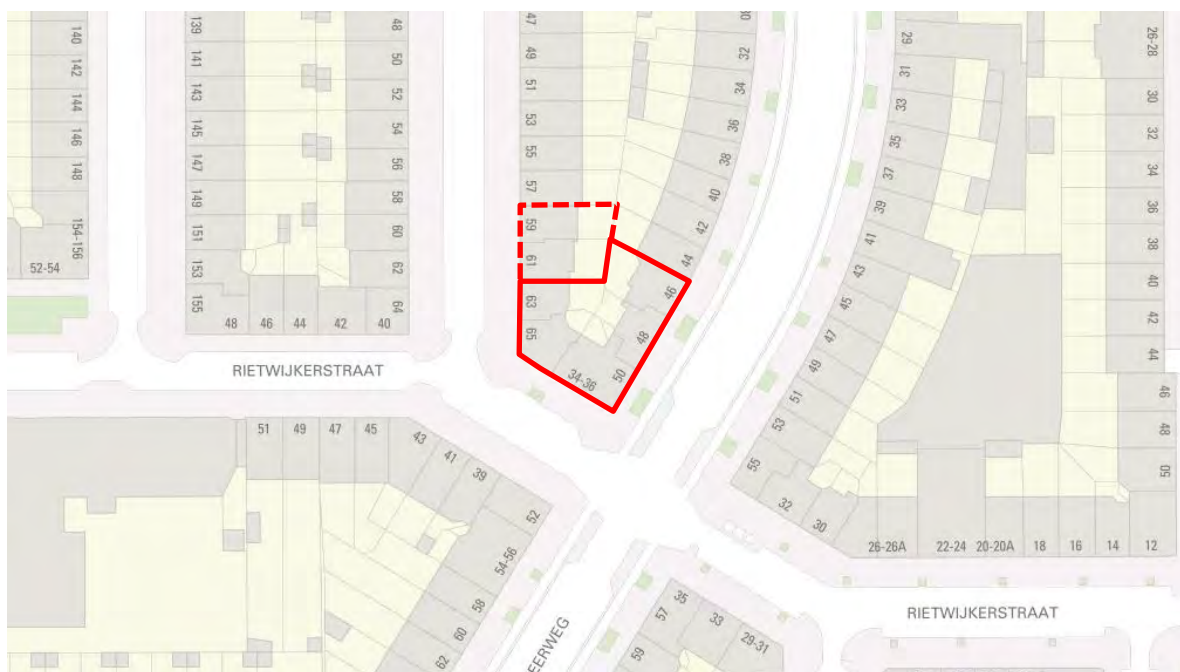
Het bouwblok gezien van bovenaf in noordwestelijke richting. Bron: Google Earth

14. Aalsmeerweg 46-50 / Rietwijkerstraat 34-36 / Stolwijkstraat 63-65

Complexnummer 10046; orde 2; woningen

Het complexnummer lijkt op de ordekaart niet helemaal te kloppen. Uit de het BWT-archief blijkt dat Stolwijkstraat 59-61 ook bij het bouwblok lijkt te horen, maar op de ordekaart ligt de grens tussen 61 en 63, waardoor nummers 59-61 bij een ander complex lijken te horen en daarmee ook een lagere ordewaardering toegewezen hebben gekregen.

- Alle bebouwing (behalve hoeken) voorzien van schijnkappen (Stolwijkstraat 59-61 overigens ook).
- Niet zichtbaar vanaf de straat, dus uitbouwen mogelijk.

Bron: data.amsterdam.nl

Het bouwblok gezien in zuidelijke richting. Bron: Google Earth.

Foto bouwblok Rietwijkerstraatzijde
Bron: M&A, 18-8-2020.

Foto bouwblok Stolwijkstraatzijde

15. Aalsmeerweg 51-55 / Rietwijkerstraat 28-32

Complexnummer 10074; orde 2; woningen

- Alle bebouwing behalve hoekpand voorzien van schijncap.
- Niet zichtbaar vanaf de straat, dus uitbouwen mogelijk.

Het bouwblok van bovenaf gezien in zuidoostelijke richting. Bron: Google Earth.

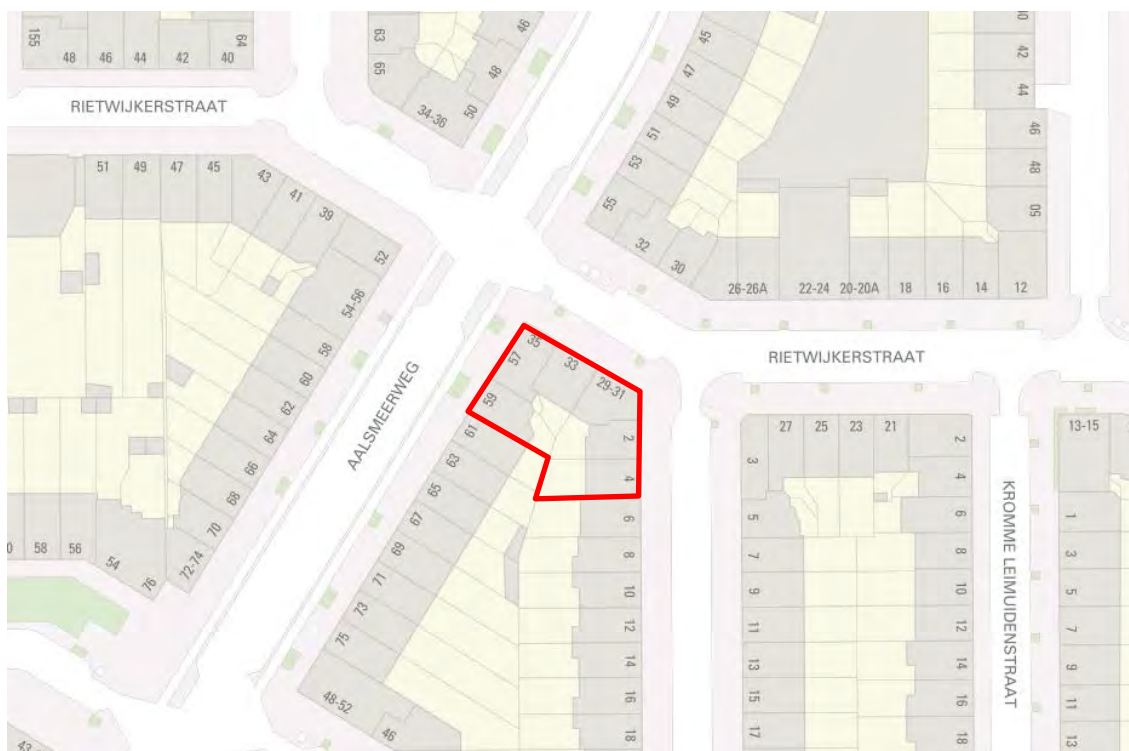

Foto van de hoek Aalsmeerweg / Rietwijkerstraat. Bron: M&A, 18-8-2020.

16. Aalsmeerweg 57-59 / Rietwijkerstraat 29-35 / Woubruggestraat 2-4

Complexnummer 10092; orde 2; woningen

- Alle bebouwing (behalve hoeken) voorzien van schijnkappen.
- Bij een locatiebezoek (d.d. 14-10-2020) is de impact vanaf de Woubruggestraat nog eens getoetst. Door de hoge kappen was de achterzijde niet zichtbaar.
- Niet zichtbaar vanaf de straat, dus uitbouwen mogelijk.

Bron: data.amsterdam.nl

Bouwblok van bovenaf gezien in noordelijke richting. Bron: Google Earth.

Foto gemaakt vanaf de Woubruggestraat. Door het hoogteverschil tussen dit en het ernaast gelegen complex, had een uitbouw zichtbaar kunnen zijn. De hoge kappen voorkomen dit echter. Bron: M&A, 14-10-2020.

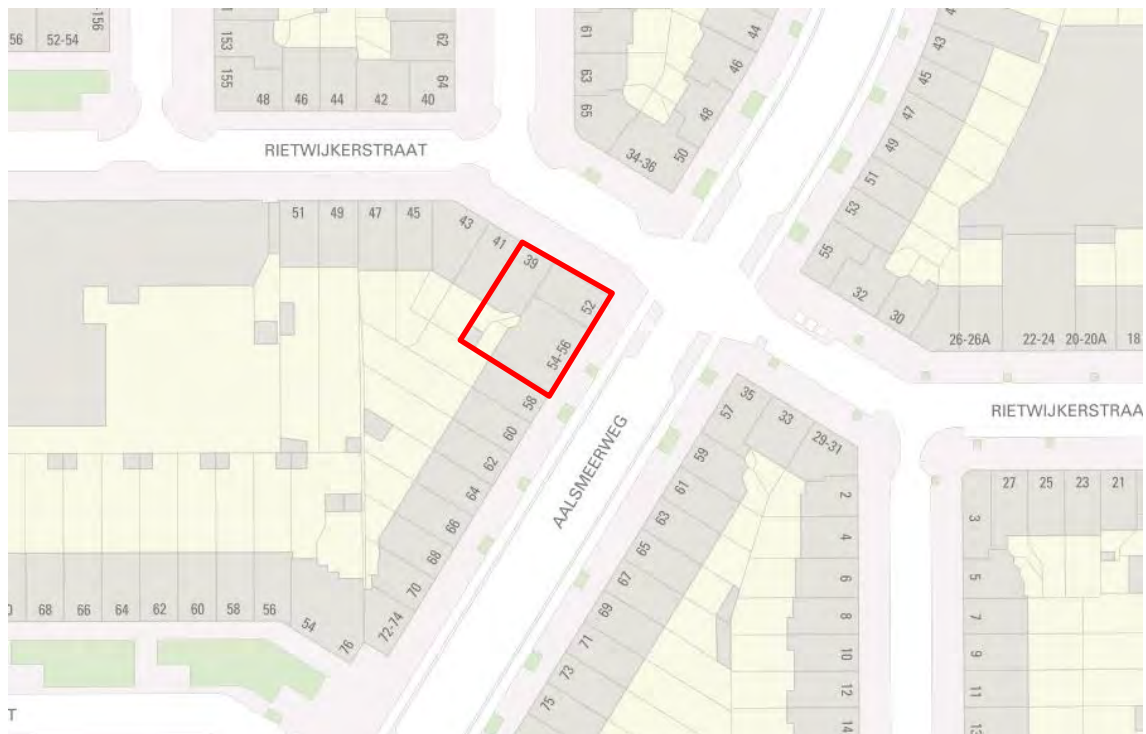

Foto van het bouwblok van de zijde die grenst aan de Aalsmeerweg, genomen vanaf de Aalsmeerweg in zuidoostelijke richting. Bron: M&A, 18-8-2020.

17. Aalsmeerweg 52-56 / Rietwijkerstraat 39

Complexnummer 10067; orde 2; woningen

- Alle bebouwing is op het hoekpand na voorzien van schijnkappen.
- Niet zichtbaar vanaf de straat, dus uitbouwen mogelijk.

Bron: data.amsterdam.nl

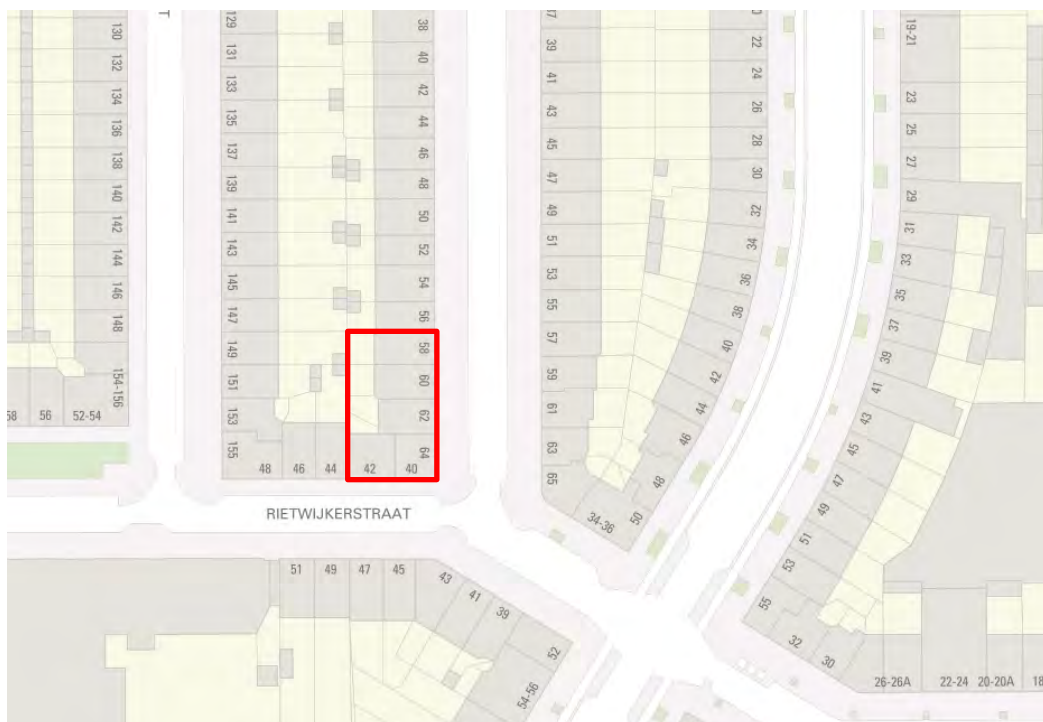

Bouwblok van bovenaf gezien in noordoostelijke richting. Bron: Google Earth.

18. Stolwijkstraat 58-64 / Rietwijkerstraat 40-42

Complexnummer 10052; orde 2; woningen

- Stolwijkstraat 58-62 voorzien van schijnkappen.
- Door de afwisselende kapvormen en bouwhoogtes, bestond er een kans dat uitbouwen vanaf de Rietwijkerstraat zichtbaar zijn. Bij een tweede locatiebezoek (d.d. 14-10-2020) bleek dat niet het geval te zijn.
- Niet zichtbaar vanaf de straat, dus uitbouwen mogelijk.

Bron: data.amsterdam.nl

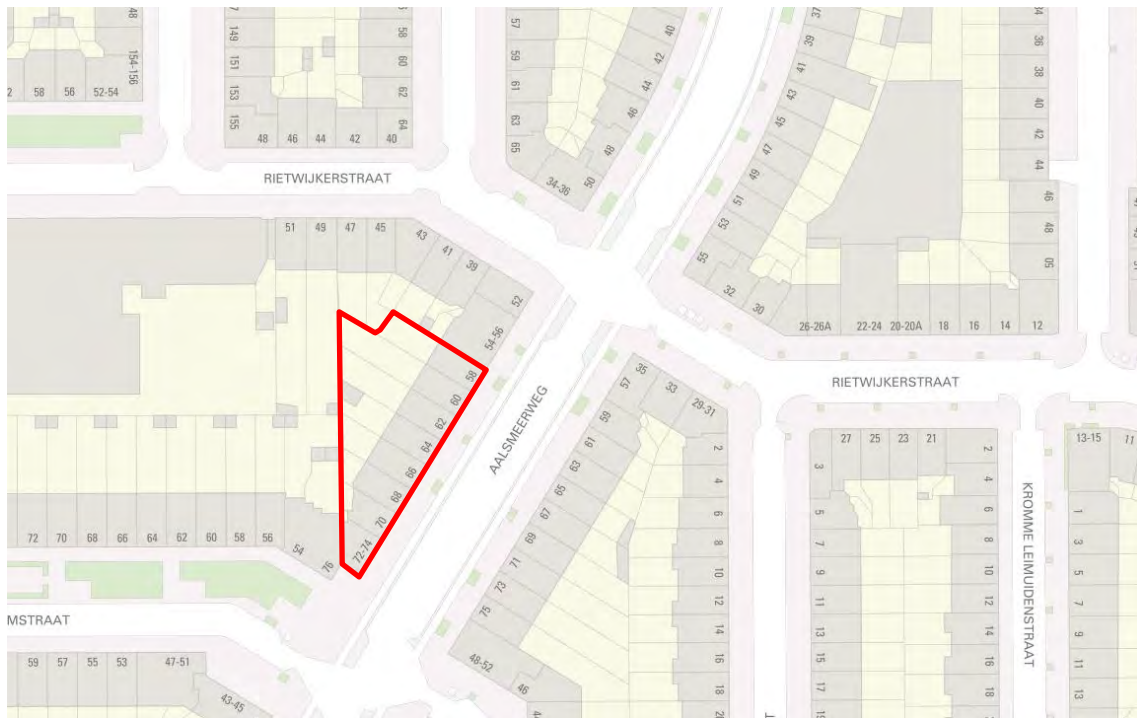

Het bouwblok gezien van bovenaf in zuidelijke richting. Bron: Google Earth.

19. Aalsmeerweg 58-74

Complexnummer 10066; orde 2; woningen

- Hoekpand Aalsmeerweg 72-74 voorzien van een dwarskap.
- Aalsmeerweg 58-70 voorzien van schijnkappen. Mogelijke uitbouwen zijn door het verhoogde hoekpand niet zichtbaar vanaf de openbare ruimte.
- Niet zichtbaar vanaf de straat, dus uitbouwen mogelijk.

Bron: data.amsterdam.nl

Bebouwing van bovenaf gezien in zuidoostelijke richting. Bron: Google Earth

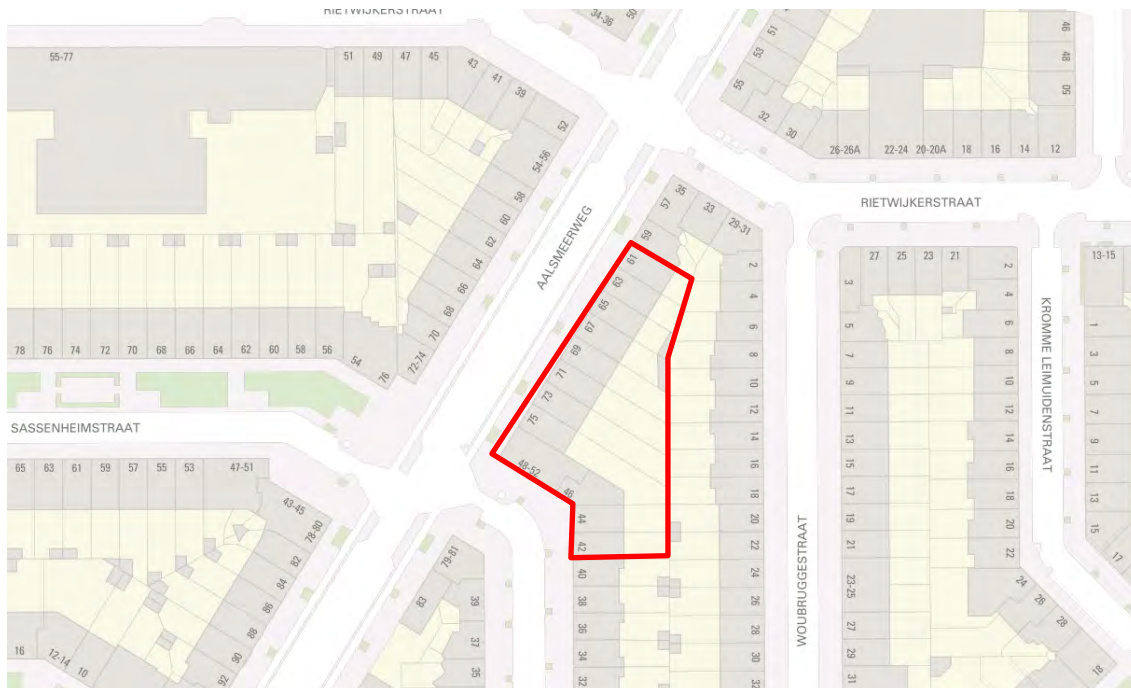

Hoek Sassenheimstraat / Aalsmeerweg. Bron: M&A, 18-8-2020.

20. Aalsmeerweg 61-75 / Sassenheimstraat 42-52

Complexnummer 10090; orde 2; woningen

- Hoekpand (Sassenheimstraat 48-52) geen schijnkappen.
- Aalsmeerweg 61-75 en Sassenheimstraat 42-46 voorzien van schijnkappen.
- Niet zichtbaar vanaf de straat, dus uitbouwen mogelijk.

Bron: data.amsterdam.nl

Het bouwblok van bovenaf gezien in zuidwestelijke richting. Bron: Google Earth.

Aalsmeerweg gezien in zuidelijke richting. Bron: M&A, 18-8-2020.

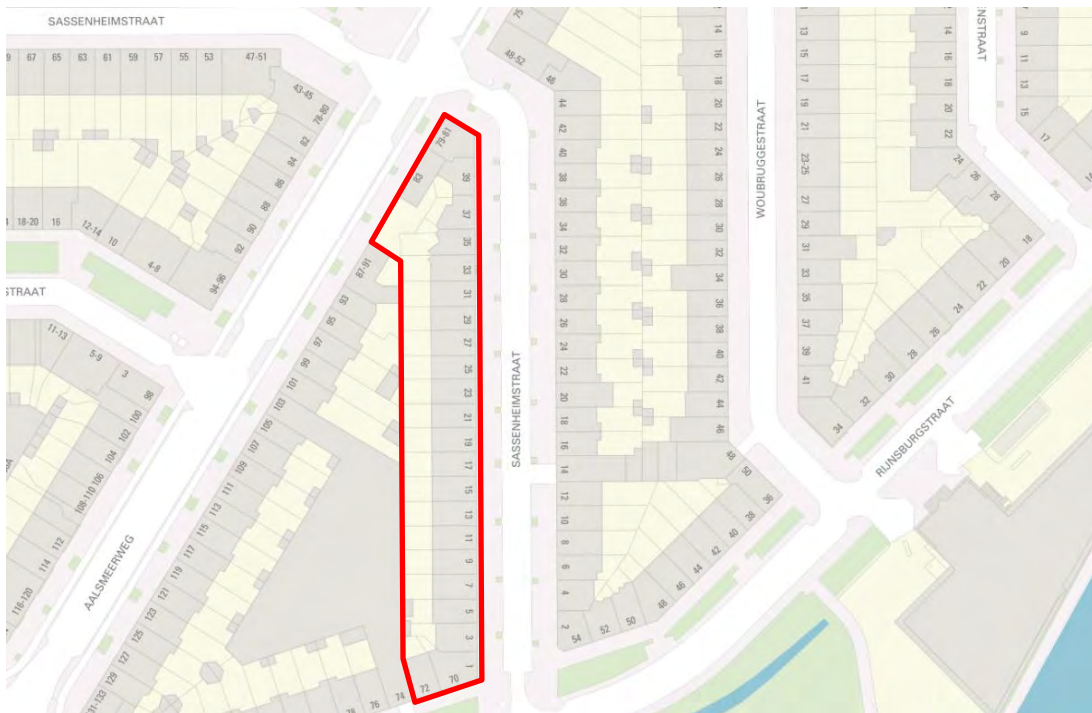

Hoekpand Aalsmeerweg / Sassenheimstraat. Doordat dit een bouwlaag hoger is dan de rest, zijn eventuele uitbouwen van de aangrenzende panden niet zichtbaar vanaf de straat.
Bron: M&A, 18-8-2020.

21. Aalsmeerweg 79-83 / Sassenheimstraat 1-39 / Rijsburgstraat 70-72

Complexnummer 10096; orde 2; woningen

- Sassenheimstraat 3-39 en Rijsburgstraat 72 voorzien van schijnkappen.
- Aanvankelijk leek er vanuit de Aalsmeerweg zicht op de achtergevels van de bebouwing aan de Sassenheimstraat te zijn. Bij een tweede locatiebezoek (d.d. 14-10-2020) bleek hier een nieuwe woning gebouwd te worden, die dit zicht ontnemt.
- Niet zichtbaar vanaf de straat, dus uitbouwen mogelijk.

Bron: data.amsterdam.nl

Het bouwblok van bovenaf gezien in zuidoostelijke richting. Bron: Google Earth.

Zicht op hoek Rijsburgstraat en Sassenheimstraat. Bron: M&A, 18-8-2020.

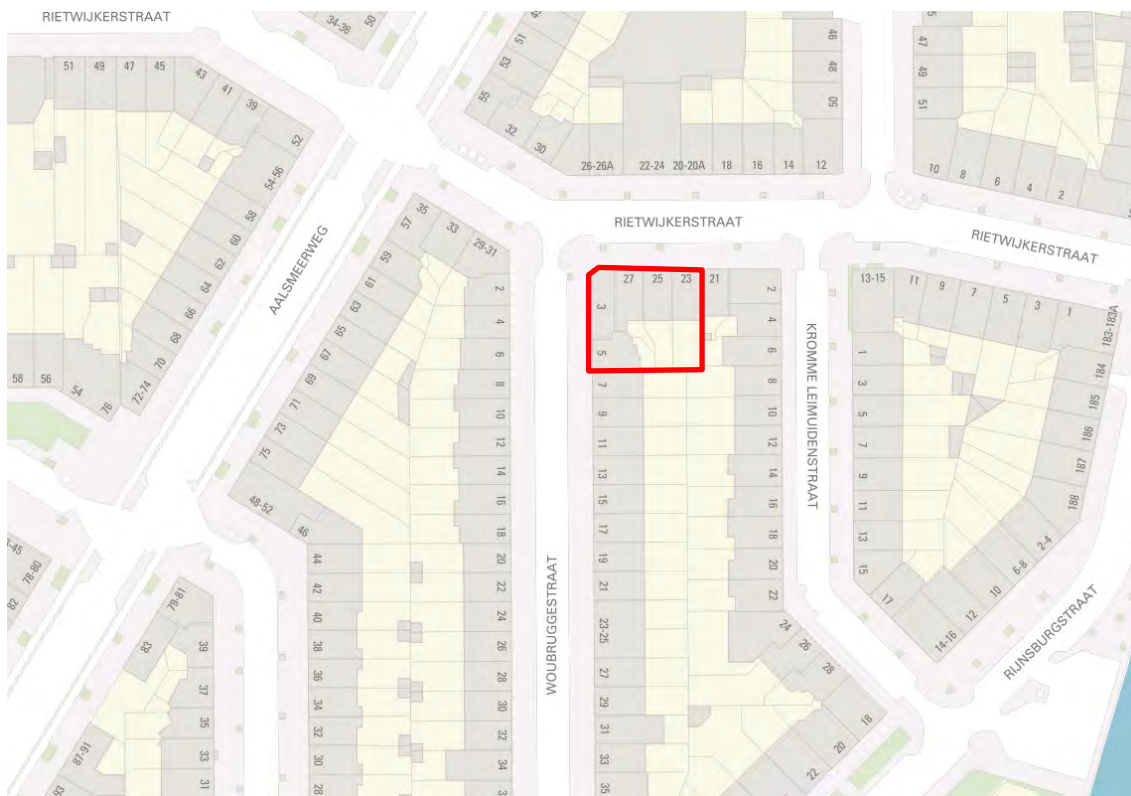

Doorkijk vanaf de Aalsmeerweg naar de achterzijde van het bouwblok aan de Sassenheimstraat. Hier wordt echter een nieuwe woning gebouwd die dit zicht weer ontnemt.
Bron: data.amsterdam.nl

22. Rietwijkerstraat 23-27 / Woubruggestraat 3-5

Complexnummer 10089; orde 2; woningen

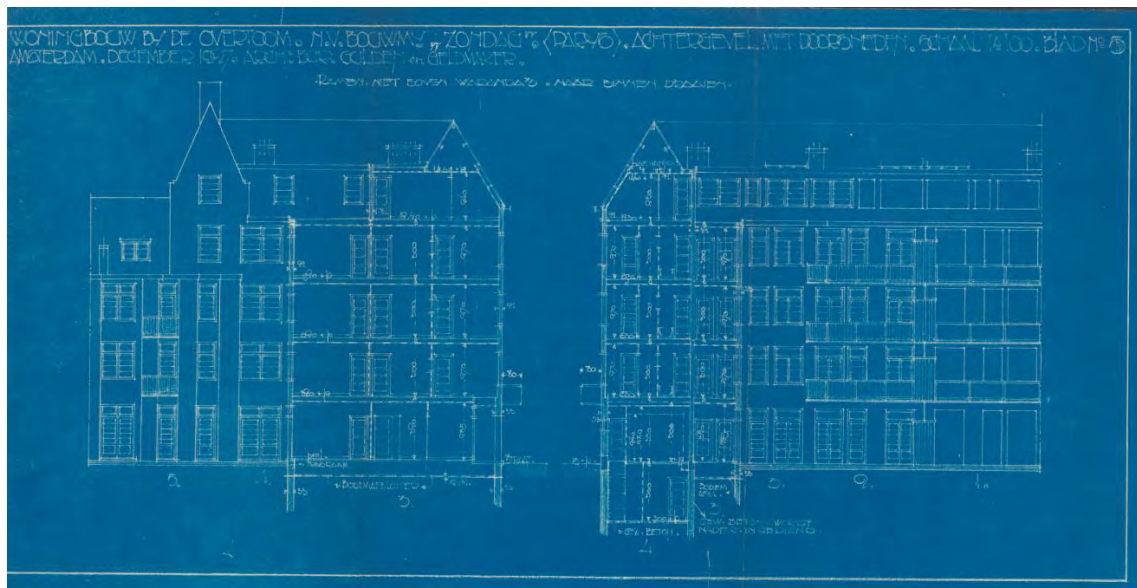
- Rietwijkerstraat 23-27 en Woubruggestraat 3 voorzien van schijncappen.
- Door de verhoogde dwarskap op Woubruggestraat 5 is er geen zicht op de achtergevels.
- Niet zichtbaar vanaf de straat, dus uitbouwen mogelijk.

Bron: data.amsterdam.nl

Het bouwblok van bovenaf gezien in noordwestelijke richting. Bron: Google Earth.

Tekening van de achtergevel, waarop geheel links is te zien dat Woubruggestraat 5 over 2 soorten kappen beschikt. Rechts is de achtergevel van de Rietwijkerstraat getekend, waarop is te zien dat deze beschikt over schijnkappen. Bron: Archief voor Bouw- en Woningtoezicht.